

RECORDER

Magazine over Mediahistorie

+
De gekleurde
actualiteit

—
De vernieuwers

—
Televisie op
de kaart

75 pagina's
75 JAAR TV

VAN DE REDACTIE

In deze extra dikke tv-special belichten we 75+ jaar televisie met extra veel verhalen van en over de makers. We zochten naar wat minder bekende onderwerpen, en we wilden natuurlijk ook recht doen aan alle andere invalshoeken: de kijkers, de techniek, de omroepverenigingen, de programma's en de grote lijnen. Maar, natuurlijk zijn we nooit volledig. Gelukkig volgen er nog vele mooie edities van *Recorder* waarin we de geschiedenis van televisie, radio, film en nieuwe media levend houden.

Een woord van dank aan het bestuur van de Stichting Omroephistorie, de redactie en alle auteurs die vol enthousiasme en grote inzet aan dit nummer gewerkt hebben. Dat is niet niets met allemaal vrijwilligers. De langst levende vrijwilliger uit ons midden, die erbij was vanaf het aller-eerste begin bij het Omroepmuseum en de oprichting van kwartaalblad *Aether* in 1986, was onze penningmeester Herman 't Hoen. Na 40 jaar inzet moest hij dit voorjaar zijn functie neerleggen. Zijn geest was nog even scherp maar zijn lichaam was op. Hij is op 26 augustus overleden. Op pagina 73 leest u meer over wat Herman voor ons betekende.

08 De moeizame start
13 Televisie op de kaart
20 Op de korrel
24 De gekleurde actualiteiten
30 Annemarie Prins
34 Interview Bob Rooyens
38 Wim T. Schippers en de VPRO
42 Gastrecorder

48 Weekblad TV & RTN
54 De tv-piraten
28 VGOmedia-katern
57 Ode aan de uitzendstraat
60 Breedbeeld en D2-MAC
62 Nooit uitgezonden!
64 Heel Holland Zoekt
73 In Memoriam

RECORDER 3e Jaargang Oktober 2026

Recorder is een uitgave van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, de Stichting Omroephistorie en de Vereniging VGOmedia. Recorder verschijnt viermaal per jaar en wordt gezonden naar personeel van Beeld & Geluid, contribuanten van de Stichting Omroephistorie en leden van de Vereniging VGOmedia.

Internet: Recordermagazine.nl
Contact: redactie@recordermagazine.nl

Redactie: Bas Agterberg, Liselotte Doeswijk (eindredacteur), Willem Hekhuis (coördinator VGO-katern), Jan Jaap Kassies, Dick Klees, Evert Kooij (corrector), Bas Nieuwenhuijsen (eindredacteur), Benno Roozen, Raymond Serré, Meta Pols (vormgever), William Valkenburg, Peter Veenendaal (corrector), Nico Warnaar, Arno Weltens.

Medewerkers aan dit nummer: Eric van Balkum, Hans Beerekamp, Hylke Beerstra, Albert Bek, Arnoud van Bijleveld, Robert Briel, Jan Haasbroek, Jaap Hofman, Joost Huijsing, Frans van Lier, Spreekbuis.nl, Ton Verlind, Erwin Voorhaar, Roy van Vilsteren, Jacky de Vries, Cees van der Wel.

Beeldmateriaal: Beeld & Geluid, Robert Briel, Lex van Engelen, Henk van Gelder, Poul Sven de Haan, Yasmine Hamouda, Collectie Hilversum, Joost Huijsing, Muziekschatten.nl, Nationaal Archief, Robin Noorda, Nicolette de la Rambelje, Vincent Schiele, Armand Slieden, VARA, Erwin Voorhaar, Nico Warnaar, Wikipedia, Maartje van Weegen.

Druk: Ten Herkel, Loosdrecht.

Rechten: De redactie streeft ernaar auteurs-rechtelijke aanspraken te honoreren. Niet altijd vallen die te achterhalen. Wie meent rechten te kunnen doen gelden, melde zich.

Overname: Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

Abonnementen en donaties: administratie@recordermagazine.nl Help het tijdschrift mogelijk maken en neem een abonnement. Vanaf 22 euro per jaar. Kijk op recordermagazine.nl/abonneer

Sponsors: AVROTROS, Buma, KRONCRV, NPO, Omroep Max, NLZIET

ISSN-0920-8003

Op de cover: Barend Servet (IJf Blokker) en Sjeff van Oekel (Dolf Brouwers) presenteren *Van Oekel's Discohoek*, een chaotische persiflage op *TopPop*. Jan Haasbroek schreef over de invloed van Wim T. Schippers en de VPRO op 75 jaar televisie. Lees verder op pagina 38.

Bron: Beeld & Geluid

Natuurlijk: alle lezers van *Recorder* weten dat zendmast Lopik helemaal niet in Lopik staat! Ooit was er wel een mast in de plaats Lopik, maar al in 1951 is de beroemdste Nederlandse zendmast verhuisd naar buurgemeente IJsselstein. Daar staat nu de Gerbrandytoren, met 366 meter het hoogste bouwwerk van ons land. En in december de grootste kerstboom ter wereld. In de schaduw van die toren ligt in IJsselstein het Nipkowplein.

Wikipedia

Velen van ons hebben of hadden een Televisiebaan, maar in IJsselstein onder Utrecht is dat een doorgaande weg. Via die Televisiebaan kom je in een jaren 70-wijk, met veel flats en straatnamen als Journaalpad, Antennehof en Stereoplein. Maar we rijden verder naar het plein dat genoemd is naar Paul Julius Gottlieb Nipkow, een Duits ingenieur en uitvinder. Al op 25-jarige leeftijd (in 1885) bedenkt hij een voorloper van de televisie, een ingewikkeld mechanisch systeem met een ronddraaiende schijf vol gaatjes – inderdaad: de Nipkowschijf. Hoewel het elektronische televisiesysteem, dat we nu nog steeds kennen, werd uitgevonden door John Logie Baird en Philo Farnsworth is de naam Nipkow veel bekender.

In de Duitse nazi-tijd werd Paul Nipkow tot erepresident van de kersverse televisie-afdeling bij de Reichsrundfunkammer benoemd. Die Kammer stond in werkelijkheid onder leiding van Joseph Goebbels. Na zijn dood in 1940 kreeg Nipkow van Hitler een staatsbegrafenis in Berlijn. Daar waren prominenten uit de NSDAP bij aanwezig en op de kist lag zelfs een krans van de Führer.

Allemaal geen beletsel voor die Nederlandse televisieprijs en voor de naam van dat plein, wat eigenlijk meer een parkeerplaats is, omgeven door flatgebouwen.

Als je toch in IJsselstein bent kan je een kilometer verderop nog een school bekijken die vernoemd is naar Jo Cals. De KVP-politicus die als staatssecretaris op 2 oktober 1951 in de Bussumse studio Irene de allereerste officiële Nederlandse tv-uitzending mocht openen.

Joost Huijsing is journalist en was jarenlang verbonden aan *Vroege Vogels*

Nipkowplein

tekst en foto's: Joost Huijsing

DROMEN VAN TELEVISIE

Wim Kan, Corry Vonk en pianist Han Beuker komen op televisie tijdens de demonstratie van Philips op de jaarbeurs in Utrecht, maart 1938. Televisiepionier Erik de Vries staat achter de camera.

Nationaal Archief

Op de jaarbeurs die in maart 1938 wordt gehouden in Utrecht, gebeurt er iets bijzonders, dat niet alleen volop aandacht trekt van de bezoekers, maar ook van de pers. Nederland maakt kennis met een nieuw fenomeen: televisie.

door Jacky de Vries

Namens Philips verzorgt pionier Erik de Vries iedere dag een demonstratie van de noviteit. Daar doen tal van bekende artiesten aan mee zoals Fien de la Mar, het jonge duo Johnny & Jones, Han Beukers, Tholen & van Lier, Mariëtte Serlé, May Borghols en het jonge cabaretechtpaar Wim Kan en Corry Vonk. Niet alleen het toegestroomde publiek, maar ook Prins Bernhard, die de beurs opent, blijkt uitermate geïnteresseerd.

Het gebeurt allemaal op de vijfde etage van het gebouw, waar de “laboratorium televisieontvanger van Philips in een zaaltje staat opgesteld”, zo meldt het persbericht. De voorloper van ons televisietoestel dus. “Dit zaaltje biedt plaats aan honderd personen, die er een televisie-demonstratie kunnen volgen van ongeveer vijf minuten. Voor dat doel zal de zenderwagen buiten het jaarbeursgebouw, vermoedelijk op de Rijnkade, worden opgesteld.”

Elders in het gebouw wordt een studio ingericht. De televisiesternen *avant la lettre* zijn zorgvuldig uitgekozen. “In de studio zullen ongeveer zes artiesten, die wat hun uiterlijk en presentatie betreft zich lenen voor televisie-uitzendingen, de gehele dag optreden.” Een wet die nog altijd lijkt te gelden.

Experimenten

Als startpunt van de Nederlandse televisie wordt stevast 1951 aangehouden, maar het publiek maakt dus al veel eerder kennis met dit technische vernuft van “radio met beeld” of “een bioscoop aan huis”. Sterker nog, al vanaf de vroege jaren 20 maken kranten zo nu en dan melding van experimenten op dit gebied. Eerst in het buitenland – Amerika, Londen en Berlijn – maar vanaf 1930 doet ook Philips in Eindhoven mee aan de wedloop naar “tele-visie”, zoals het in die tijd gespeld wordt. Het is aanvankelijk nog een abstract begrip waar geleerden mee aan het stoeien zijn, maar sommigen durven al te voorspellen dat ooit de hele samenleving in de ban zal zijn van het overstralen van beelden. We kunnen met recht zeggen dat die voorspelling is uitgekomen.

Dat de impact van deze naderende ontwikkeling groot zal zijn, wordt in een vroeg stadium erkend. In 1936 stelt de Nederlandse regering zelfs een televisiecommissie in om zich te buigen over de technische,

juridische en economische gevolgen die het zal hebben. Ook moet het volk worden klaargestoomd met betrouwbare informatie over wat hen te wachten staat.

De eerste demonstraties

Eind jaren 30 krijgt eindelijk het grote publiek kans om kennis te maken met televisie. De demonstraties die van 15 tot en met 24 maart onder leiding van Erik de Vries plaatshebben, trekken veel nieuwsgierigen en de dagen na de opening brengen alle kranten gretig foto's en sfeerverlagen van dit historische moment.

Het is een teken des tijds. De crisis loopt ten einde en het zijn de jaren van grote, technologische vooruitgang. Het vliegtuig De Uiver vliegt voor het eerst naar Nederlands-Indië, de auto wordt bereikbaar voor het grote publiek, de sprekende film is niet meer weg te denken en de kleurenfilm doet voorzichtig zijn intrede. Terwijl de radio nog maar net is ingeburgerd als massamedium, wordt het publiek al klaargestoomd voor de televisie. Het is uiteindelijk de Tweede Wereldoorlog en zijn nasleep die de klok wat dit betreft tien jaar stilzet.

De demonstraties zijn een groot succes. Volgens de regisseur verloopt het allemaal prima. Ook de omstanders die het experimentele programma via “de ontvangstapparaten” kunnen gadeslaan, tonen zich dik tevreden, zo meldt *De Telegraaf* in maart 1938. “Het wonder is geen wonder meer,

want het wonder is tastbaar en zichtbaar. Op de vijfde verdieping van het Jaarbeursgebouw staan vijf complete televisieontvangerstoestellen. Ze zien er zo uit, dat je zou kunnen denken dat ze gewoon mee naar huis te nemen zijn om in de huiskamer te zetten.”

Drukte op de Jaarbeurs te Utrecht in 1938 voor de Philips televisie demonstratie stand

De demonstraties vinden in de ochtend en middag plaats en kunnen telkens worden bekeken door honderd mensen. De journalist doet op lyrische wijze verslag van wat hij heeft gadeslagen. “Vijf ontvangers, die zo perfect werken, dat het moeite kost zich er inderdaad van te vergewissen, dat het nog maar experimenten zijn wat men ziet. De televisie-demonstraties van Philips zijn werkelijk een verrassing, zowel wat betreft de kwaliteit van het beeld als de beperkte grootte van de ontvanger.”

Toch hoeft het publiek voorlopig niet naar de winkel te rennen, benadrukt de scribent. “Niettemin – en in de Philips-demonstratiezaal wordt er uitdrukkelijk voor gewaarschuwd – moet men niet denken, dat, alhoewel het wonder er thans is, de toepassing voor de alledaagse praktijk reeds zou zijn gevonden.” Nog even geduld dus a.u.b.

Verbluffend

Het is al met al een technisch hoogstandje en de verslaggever imponeert zijn lezers met diverse details. “Op de Rijnkade staat de blauwe televisietrein. In de verbindingsgang tussen het Jaarbeursgebouw en de nieuwe machinehal bevinden zich de studio en de zender, die opneemt met een iconoscoop-camera in de studio, die verlicht is met super-hogedruk kwiklampen. Het ontvangerstoestel voor

beeld- en geluidssignalen met gecombineerde radio en televisie-ontvanger, heeft een beeldprojectie van maar veertig bij vijftig centimeter.”

Het resultaat van dit alles blijkt verbluffend. “Als men op de vijfde verdieping komt, staat men letterlijk verstomd. Inderdaad, het beeld is klein, maar bij de proefuitzending, die maandagmiddag is gehouden, bleek dat men het gelaat van de beweeglijke Wim Kan en Corry Vonk zeer duidelijk kon zien. Omdat het beeld, dat men op het kleine projectievlak zag niet verschilt met het beeld, dat men in een bioscoop kan aanschouwen. Uiteraard is het geluid hetzelfde als dat van een normale radio.”

Wennen

Voor de artiesten die meedoen is het behoorlijk wennen. “Het is buitengewoon moeilijk om je te concentreren”, laat Wim Kan na afloop weten. “Er staat een mijnheer voor je met een heel grote camera en je bevindt je in een heel kleine ruimte, waarin je je ternauwernood kunt bewegen. Je weet ook niet welk deel van je op het doek verschijnt. Je weet niet of je het goed doet. Je weet niet of je het verkeerd doet. Je tast maar in het duister.”

Wim Kan (27) is een jonge cabaretier die in 1936 met zijn echtgenote Corry Vonk het vernieuwende ABC-cabaret heeft opgericht. Hij is net als het duo Johnny & Jones de vertegenwoordiger van de nieuwe generatie onder de deelnemers. Ondanks de onzekerheden vindt hij het een grote eer om voor de demonstraties gevraagd te worden. “Wij hebben het reuze leuk gevonden, dat wij de eersten waren die bij een proefuitzending voor de televisie in het openbaar mochten optreden. Maar makkelijk is het niet geweest. Bij een film kan men het resultaat na afloop bekijken en een scène overspelen als blijkt dat het fout is geweest, maar zo is het niet bij de televisie.”

Corry Vonk is allerm minst blij met haar televisiedebuut. Ze raakte haar tekst kwijt. Midden in een gedicht is ze blijven steken, terwijl ze naar eigen zeggen het vers al honderden keren op het podium had gedeclareerd. “Het is ook geen werken”, meldt ze ietwat zuur. “Met een dikke laag gele schmink op je gezicht zit je in een klein hokje. Daar staat een mijnheer met een groote lens op je gericht. Je moet in de lens kijken. Je moet op de microfoon letten. Er staan allerlei mannen om je heen en bovendien kijken door de ruiten van de studio met open mond allerlei voorbijgangers naar je.”

“Daarbij voelt tijdens het gedicht van de Gulzigaard mijn buik opgepompt”, gaat ze verder. “Ik voelde een knoop in de slang komen. Ik zag al die open monden, ik zag de lens, ik zag de microfoon, ik zag de meneer, die de filmcamera hanteerde. Ik zag alle mensen om mij heen en toen is ik waarachtig vergeten hoe het gedicht verder ging. Het is ook zo moeilijk om je te concentreren in deze kleine studio, maar dat hindert allemaal niets. Morgen, dat heb ik met mijn man afgesproken, treden wij om de beurt op en dan gaan wij om de beurt eens kijken op de vijfde

verdieping bij de ontvangersapparaten hoe of het overkomt, want dat hebben wij nog niet eens gezien.”

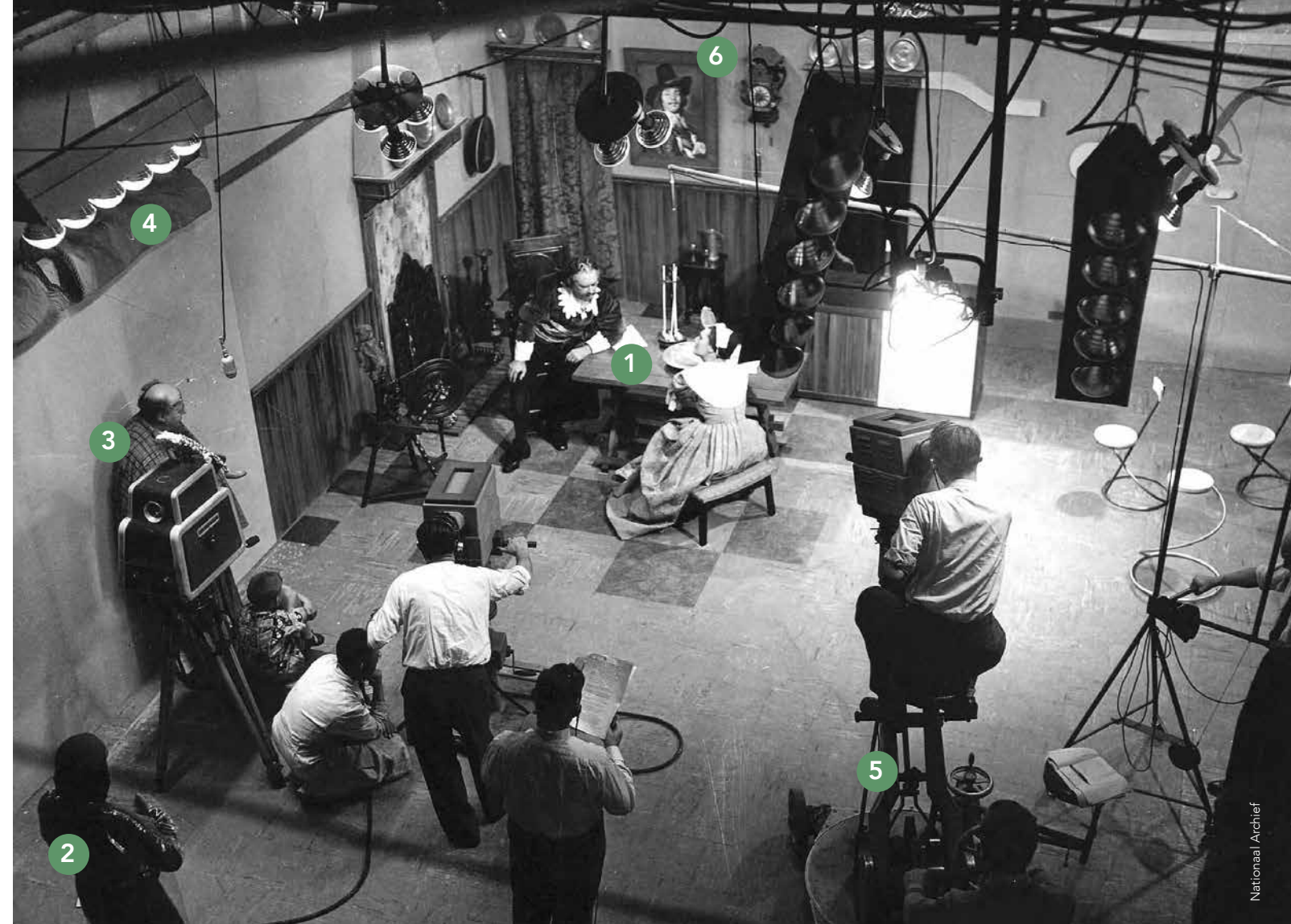
De oorlog

Na de Jaarbeurs van 1938 is televisie niet meer te stoppen. Erik de Vries trekt door Europa om overal demonstraties te geven. In de Verenigde Staten beginnen rond die tijd al de eerste uitzendingen, maar in Nederland en de rest van Europa wordt de ontwikkeling helaas stilgezet door de oorlogsjaren. De Duitse bezetting trekt een streep door het plan van de televisiecommissie om met proefuitzendingen te starten.

De Vries is in Sarajevo als Nederland wordt binnengevallen. Hij weet te vluchten naar Nederlands-Indië, waar hij zich even veilig waant, totdat de Japanners de kolonie veroveren. Hij belandt in een interneringskamp, waar hij Wim Kan weer tegenkomt, die met zijn vrouw op tournee is in Indië als de oorlog uitbreekt.

Ze overleven de verschrikkingen. Net als de televisiedroom, want in 1951 gebeurt eindelijk het langverwachte: de televisie doet officieel intrede in ons land, nog altijd met regisseur Erik de Vries als kartrekker en pionier. Maar ook de deelnemer van het eerste uur, Wim Kan, schrijft televisiegeschiedenis als de grondlegger van de oudejaarsconferenties, die miljoenen mensen aan de buis gekluisterd houden. Dat alles begint dus in de Jaarbeurs, op die dagen in maart, in het felle licht, voor de ogen van honderd verbaasde omstanders en met een knoop in de maag.

Jacky de Vries schrijft voor Theater-sentiment.nl, een online tijdschrift over theater, film en muziek in Nederland in de periode 1900-1950.

Studio Irene, 2 oktober 1951

door Liselotte Doeswijk

“Polstokhoogspringen met een tandenstokertje” zo omschreef decorontwerper Peter Zwart het maken van televisie in de eerste jaren. Hindernissen alom, maar de makers legden de lat hoog, om maar even in de beeldspraak te blijven. Een van de hordes was de beperkte studio-oppervlakte in het Irenekerkje, zo’n 8 bij 12 meter. Hoe werden die meters bij de eerste landelijke uitzending ingevuld? De foto hierboven geeft een beeld.

- 1 In deze hoek speelt een van de drie scènes in televisiespel *De toverspiegel*, van Willy van Hemert en Evert Werkman. Aan tafel spelen Ank van der Moer en Johan de Meester een redersechtpaar uit 1600. Rechts zie je het decor met modern zitje voor de volgende scene die in het jaar 2600 speelt.
- 2 Een van de toekomstacteurs staat klaar. Het is moeilijk om van achteren te zien of het Hetty Blok of Ad Hooykaas is, ze dragen hetzelfde kostuum: een zwarte maillot met een plastic overall.

- 3 Toveraar Video, gespeeld door Albert van Dalsum (staand), en de 11-jarige Louis Bouwmeester Jr. (zittend) hebben hun eerste scène in het heden al achter de rug. Hun decor is de televisiepoort, opgesteld in de tegenovergelegen hoek van de studio. Voor de pauze zijn daar de toespraken van van Philips-professor Halbertsma en BBC-directeur William Haley gehouden.
- 4 Boven Bouwmeester hangen de tapijten die als decor dienden bij de toespraken van KRO-voorzitter Kors en staatssecretaris Cals (zie foto pagina 8).
- 5 De “Vinten” dolly met Dick de Vilder. De andere twee camera’s zijn in handen van Timo de Wit en Frans Marks. Zonder jasjes, want het is bloedheet in Irene.
- 6 Het Frans Hals-schilderij heeft decorontwerper Zwart op het laatste nippertje nog afgekrepen. Op de foto’s van de repetities hangt er nog een lege lijst. Het schilderij bevindt zich in de collectie van Beeld & Geluid.

Slechts weinig kijkers zijn getuige van de eerste Nederlandse televisie-uitzending op dinsdag 2 oktober 1951. In niet meer dan 500 huizen staat een televisietoestel. Wie er geen heeft, kan het wonder aanschouwen in de etalages van radiohandelaren. Maar voor een goede beeldkwaliteit moet dat niet verder zijn dan 70 kilometer van Lopik.

door Evert Kooij

Poort naar een nieuwe wereld of onbenullig tijdverdrijf

Nederland krijgt 'beeldradio' tegen de verdrukking in

De kranten zijn het er die dagen niet over eens wat kijkers van het nieuwe medium kunnen verwachten. *Het Vrije Volk* schrijft dat televisie de poort opent naar een nieuwe wereld. Het *Haarlems Dagblad* ziet in televisie een "gevaar groter dan de beheersing van atoomenergie". *Weekblad Haagse Post*: "De televisie loopt stellig het gevaar dat zij in de klauwen van de vermaaksindustrie komt met banaliteiten en blote benen".

Volgens het communistische dagblad *De Waarheid* kan het nieuwe technische wonder "niet nalaten ons respect af te dwingen dat mensenhanden dit konden vervaardigen". Dagblad *De Maasbode* vraagt zich af of televisie nu wel of geen zegen is. "Zolang het slechts plaatjeskijkerij

is zonder begin en zonder einde, waarbij elke geestesinspanning overbodig blijft, zal ze een onbenullig tijdverdrijf blijven."

Al sinds het einde van de negentiende eeuw wordt gefantaseerd over het overbrengen van beelden naar de huiskamer. Rond 1925, nog maar kort na de komst van de radio, begint het er al op te lijken

De twee sprekers in de eerste tv-uitzending op 2 oktober 1951, KRO-voorzitter Kors (l) en staatssecretaris Cals (r), waren bepaald niet enthousiast over tv

dat 'beeldradio' werkelijkheid wordt. In de VS en Groot-Brittannië bereiken korrelige beelden halverwege de jaren 30 de eerste kijkers. Een nieuw medium is geboren en Nederland denkt na over een televisie-experiment. Door de Tweede Wereldoorlog komt het er niet van.

Wederopbouw

Meteen na de bezetting komt de ontwikkeling van het toekomstige massamedium in een stroomversnelling. Na de VS en Groot-

Brittannië beginnen nu ook Frankrijk en Duitsland met reguliere uitzendingen. Nederland is nog lang niet zover, de regering vindt dat het land met de wederopbouw wel iets anders aan zijn hoofd heeft. De oplossing van kwesties als de woningnood verdraagt zich volgens Den Haag slecht met een luxe als televisie. Bovendien, er is toch radio en film?

Minister-president Willem Drees is de verpersoonlijking van een sober financieel beleid. "Als er televisie zou komen, zou iedereen er een willen hebben", zegt Drees jaren later in een terugblik. "Televisietoestellen zouden duur zijn (...) en dat zou men verrekend willen zien in lonen of men zou zich weer bekort zien in andere behoeften."

Voor Philips kan landelijke televisie niet vroeg genoeg beginnen. Het bedrijf heeft niet voor niets rond Eindhoven al met het medium geëxperimenteerd. Philips is een

"Als er televisie zou komen, zou iedereen er een willen hebben"

van de grootste producenten van radiotoestellen ter wereld en in Eindhoven hopen ze ook een grote speler te worden in de televisiemarkt.

Maar zonder televisie-uitzendingen in Nederland ontbreekt het Philips aan de zo gewenste thuismarkt.

Het belang van televisie voor Philips, en daarmee voor de Nederlandse economie, wordt door het concern nadrukkelijk onder de aandacht gebracht in Den Haag. Begin 1951 beweert president-directeur Frans Otten tegenover journalisten dat Philips ten onder gaat als de televisie in Nederland niet van de grond komt. Volgens Drees een overdreven uitdrukking.

Bezwaren van sociale en culturele aard

Overdreven of niet, twee weken na de uitspraak van de Philipstopman besluit de ministerraad tot invoering van experimentele televisie. Van harte gaat het niet, minister Rutten (Onderwijs, Kunst en Wetenschappen) ziet "bezwaren van culturele en sociale aard". Hij vertolkt daarmee een opvatting in politiek Den Haag dat televisie oppervlakkig vermaak oplevert en de goede zeden en de geestelijke volksgezondheid aantast. Maar hij zegt ook dat "men televisie niet blijvend zal kunnen weren".

Mede dankzij Philips gaat het nu snel. Het bedrijf had al de vlucht naar voren genomen door in een voormalige kerk in

Bussum een studio in te richten waar de uitzendingen de eerste jaren vandaan komen: studio Irene. In 'Lopik' (IJsselstein) staat inmiddels een 220 meter hoge stalen zendmast en een halfjaar na het regeringsbesluit begint in Nederland landelijke televisie, al is de ontvangst nog beperkt tot de Randstad en een deel van Midden-Nederland.

In navolging van de Europese landen waar al televisie is, gaan ook hier de radio-omroepen de programma's maken. Maar die krijgen geen rechtstreekse zendmachtiging, het alleenrecht gaat naar de NTS (Nederlandse Televisie Stichting, opgericht door de omroepen). Om het zo goedkoop mogelijk te houden heeft de regering een voorkeur voor één organisatie. De zendtijd, aanvankelijk drie avonden in de week, wordt door de NTS over de omroepen verdeeld.

"We hebben te strijden tegen boze geesten in de lucht"

In de KRO-film *Uw onbekende huisgenoot* uit 1954 is de genoemde speech van prof. J. Kors te horen, vanaf 17:11

Het is wat omroepen betreft meer omdat het moet dan dat ze enthousiast zijn. De omroepen hadden het medium weliswaar al in 1928 opgeëist, maar meer dan twintig jaar later staat Hilversum niet te dringen. Zal het echt wel wat worden met die televisie? En zo ja, zijn de omroepen dan wel zo blij met een concurrent voor de radio? Bovendien, ze moeten de programmakosten zelf betalen, uit Den Haag komt geen cent.

Moreel verval

Maar dat is niet alles, ook in Hilversum hoor je de opvatting dat televisie een nietszeggend

medium is dat moreel verval in de hand werkt. De belangrijkste vertolker hiervan is prof. J. Kors, de door de bisschoppen naar voren geschoven voorzitter van de KRO. Zijn 'zendingsdrang' betreft meer radio dan televisie. Het eerste ziet hij als een bewezen middel om de katholieke boodschap te verkondigen, televisie kan die boodschap alleen maar vertroebelen. "We hebben te strijden tegen boze geesten in de lucht", zegt Kors in een radiotoespraak. "Vandaaruit worden dwaling, ongeloof en verkeerde zedelijke opvattingen uw huis binnen gevoerd."

Als voorzitter van de Federatie van Omroepverenigingen heeft Kors een grote stem in Hilversum. Op verzoek van het KRO-bestuur gaat hij bij de BBC in Londen kijken hoe ze daar met televisie omgaan. Het bezoek bevestigt zijn bezwaren en Kors is vastberaden om dit verschrikkelijke medium uit Hilversum te weren. Lang houdt hij het verzet niet vol, net als de andere omroepen ziet ook de KRO in dat de komst van televisie onvermijdelijk is en dan kun je er maar beter zelf bij zijn. Schrikbeeld van de omroepen, uitgezonderd de VPRO, is dat een

ationale omroep zoals de BBC met het medium aan de haal gaat. Nog erger is dat televisie in handen komt van commerciële partijen zoals in de VS. Misschien wil Philips wel uitzenden, al ontkent het bedrijf dat het die ambitie heeft. De Bioscoopbond is wel gegadigde.

Uiteindelijk klinkt Kors zelfs strijdvaardig vóór een rol van de omroepen in het nieuwe medium en tegen eventuele kapers op de kust. "Dan zal een strijd nodig zijn om de televisie, zoals die is gevoerd voor de radio."

Niet volmaakt

Door zijn positie als voorzitter van nu ook de NTS is het uitgerekend Kors die de kijkers namens de omroepen in de eerste uitzending verwelkomt. Hij houdt het publiek voor dat ze voorlopig geen hoge verwachtingen moeten hebben. "We kunnen zeggen dat deze beginperiode een oefenperiode is. Dat betekent dat in deze periode de programma's niet altijd volmaakt zullen zijn."

Wie een feestelijk begin van de Nederlandse televisie had verwacht, komt ook verder in die eerste uitzending bedrogen uit. Andere spreker is staatssecretaris Jo Cals (Onderwijs, Kunst en Wetenschappen). Hij vraagt zich af of het niet gevaarlijk is dat "de techniek, behalve in het arbeidsproces, nu ook in de vrijetijdsbesteding doordringt". Hij hoopt dat "de nieuwverworven techniek de mens niet oppervlakkiger en passiever zal maken".

Cals eindigt met de wens dat "dit nieuwe medium onder Gods onmisbare zegen voor het culturele leven van ons volk een belangrijke bijdrage ten goede mogen geven".

De jarige in beeld: TELEVISIE VIERT TELEVISIE

door Liselotte Doeswijk

We richten de spiegel op de beeldbuis. Hoe vierde de televisie haar eigen jubilea?

5

1956 Wij zijn vijf

Televisie is krap uit de experimentele fase en de grote massa moet nog overgehaald worden een toestel aan te schaffen. De viering is dus eenvoudig en bescheiden. De grootste uitspatting is de NTS-jubileumfilm *Wij zijn vijf* van Dick van Bommel. Hij leunt zwaar op het bekende format van het bioscoopjournaal, flauwe grapjes inclusief. Er moet veel uitgelegd worden aan de kijker: hoe wordt televisie eigenlijk gemaakt?

10

1961 Tien kaarsen voor een jarige

In tien jaar tijd is de NTS uitgegroeid tot een serieuus groot bedrijf. In 1961 staat de programmering van de hele maand oktober in het teken van tien jaar televisie. De nadruk ligt sterk op verheffende programma's; opera, toneel, reportages en concerten. Dick van Bommel maakt opnieuw een film die wat minder Polygoon en wat meer zaterdagavondamusement is. Zo speelt orkest Frans Muijts een medley van bekende televisietunes vanaf de zendmast in Lopik.

Martien van den Dijssel

De brochure met "belangrijke televisie-programma's in het kader van 10 jaar Nederlandse televisie".

25

1976 Een dure grap

De toon is in 1976 compleet omgeslagen. Jef Rademakers en Berend Boudewijn maken een cynische collage van interviews met betrokkenen en tv-fragmenten; Swiebertje tegenover de blote dans in *Van Oekels's discohoek*, het platte amusement van *Johnny en Rijk* tegenover het politiegeweld uit *Omdat*

Smijten met geld. Jef Rademakers en Berend Boudewijn op de set van *Een dure grap*.

mijn fiets daar stond van Louis van Gasteren. In elke aflevering is tevens een studio-optreden vanuit een over the top decor met showballet en kinderkoor, een enorme verjaardagstaart en een regen aan 25-guldenbiljetten.

stream 2

2001 De keuze van de kijker

In 2001 is er maar liefst 50 jaar om op terug te kijken en zijn er al meerdere generaties groot geworden met het medium. In een programma van bijna zes uur komen alle tv-genres aan bod, telkens aangekondigd door voormalig omroepsters en startend met de kindertelevisie. In de studiogesprekken is ruimte voor kritiek en bespiegelingen, maar de nadruk ligt op de fragmenten die bij de kijker in het geheugen gegrift zijn. Nostalgie voor jong en oud.

2026 De Schatkamer

Hoe de televisieavond er op 2 oktober uit zal zien is nog niet bekend, maar het verjaardagscadeau is al eerder dit jaar uitgepakt. In de Schatkamer van Beeld & Geluid is een zeer groot deel van het archief van de publieke omroep eindelijk ook publiek toegankelijk. Het is nu voor iedereen mogelijk om een duik in het archief te nemen. Als je een account aanmaakt, kun je je persoonlijke favorieten opslaan en lijstjes maken. Zo stel je zelf een hoogst persoonlijk 75ste verjaardagsprogramma samen.

50

75

Irene en Vitus, Bussum

door Nico Warnaar

Irene 1983

Beeld & Geluid

nu

Nico Warnaar

nu

Nico Warnaar

Vitus 1959

Beeld & Geluid

nu

Nico Warnaar

nu

Nico Warnaar

Wie in Bussum op zoek gaat naar de gebouwen waar de oorsprong van de Nederlandse televisie lag, zal teleurgesteld raken. Want al die studio's zijn intussen verdwenen!

Studio Irene

Zelfs het karakteristieke witte kerkje, waar Studio Irene was gehuisvest, viel ten prooi aan sloophamers en grondschuivers. Deze, van oorsprong hervormde kerk uit 1828, werd in 1951 aangekocht door Philips om er televisie-uitzendingen te gaan uitproberen. Bovenop de kerktoren werd een straalzender gemonteerd. In 1951 vonden daar de eerste publieke tv-uitzendingen plaats, in de tijd dat er nog maar 500 beeldbuizen in de huiskamers stonden. Studio Irene werd in 1967 buiten gebruik gesteld, in 1983 verliet de NOS definitief het pand en in 1992 ging het oude kerkje tegen de grond.

Studio Vitus

Het Vitusgebouw aan de Kapelstraat deed eertijds dienst als rooms-katholiek zalencentrum. Begin 1952 startte de AVRO hier met proefuitzendingen. Na een

toekomst

Nico Warnaar

grote opknappbeurt werd Vitus eind 1954 de tweede reguliere uitzendstudio van Nederland, waar ook het toenmalige *NTS Journaal* vandaan kwam. In de nacht van 21-22 maart 1971 ging de Vitus studio volledig in vlammen op. Op dit moment verrijst op dezelfde locatie een appartementencomplex onder de naam 'Vitus Studio's'.

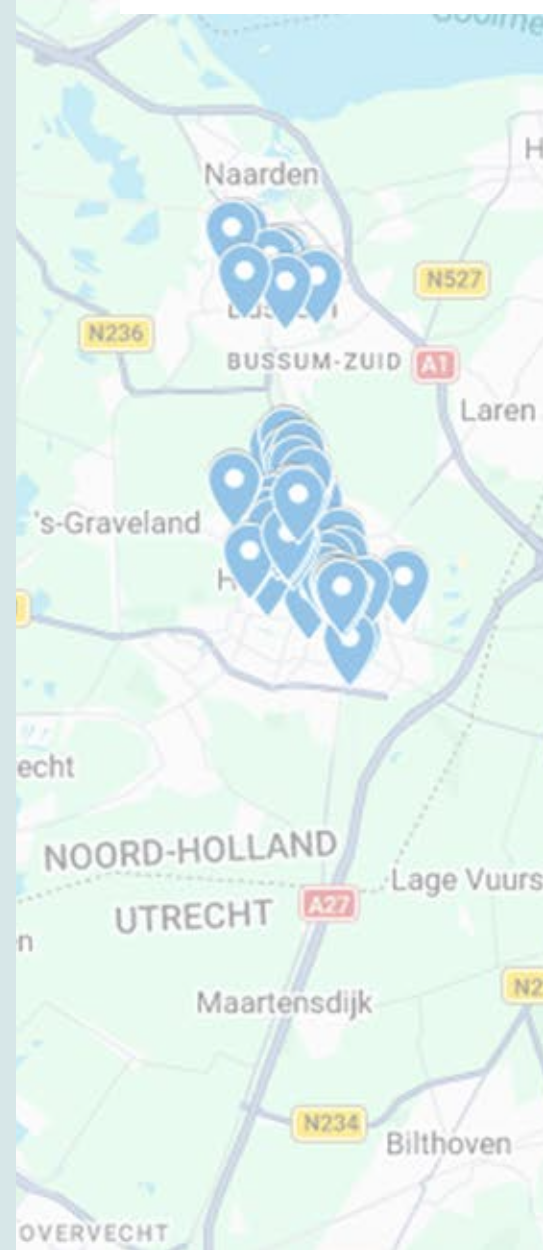
Het enige wat nu nog herinnert aan de pionierstijd, is een koperen plaquette aan de buitenmuur van een kinderdagverblijf aan de Kerkstraat.

Televisie op de kaart

door Bas Nieuwenhuijsen

bekijk de kaart en doe mee!

De tv in Nederland begon in Bussum (of eigenlijk in Eindhoven als we de experimentele fase bij Philips meerekenen) en verhuisde naar Hilversum. En vervolgens natuurlijk naar tal van andere plaatsen, maar in het kader van de historie beperken we ons nu even tot het Gooi. Waar werk(t)en de mensen voor en achter het scherm?

Op de kaart van Bussum en Hilversum hebben we een flink aantal plekken gemarkeerd die in het verleden en/of nu iets met de tv-wereld te maken hebben (gehad). Studio Irene natuurlijk, het Media Park uiteraard, maar ook de plek aan de Laarderweg in Bussum waar het wagenpark van de NTS werd gestald en het voormalige decorcentrum van de NTS in de oude Veneta-tapijtfabriek. En nog veel meer, maar dat kunt u rustig opzoeken en bekijken op de digitale kaart. Als u op de blauwe markeringsstekens klikt, ziet u om welk gebouw het gaat en wat daar is of was gevestigd.

Ons idee was aanvankelijk om op de kaart 75 gebouwen en/of organisaties te zetten, want 75 jaar tv... Leuk plan, maar het zijn er toch meer geworden. Dat komt doordat sommige organisaties op meer dan één plek zitten of zaten en doordat op sommige plekken meer dan één bedrijf is of was gevestigd. Denkt u alleen al aan het Media Park: tal van organisaties, en vroeger was het één adres - Sumatralaan 45 in Hilversum - maar tegenwoordig wemelt het van de straatnamen, meestal genoemd naar omroepcorpsen van vroeger en nu.

Wat hebben we gemarkeerd? Vooral de gebouwen van publieke en commerciële omroepen, studio's, facilitaire bedrijven, instanties die met de tv te maken hebben zoals het Commissariaat voor de Media en twee bekende pleisterplaatsen: De Rozenboom in Bussum en De Jonge Haan in Hilversum. Radio hebben we buiten beschouwing gelaten, want het gaat nu even om 75 jaar televisie. Maar wat niet is kan nog komen.

Is de kaart volledig? Zeker niet. Zo ontbreekt bijvoorbeeld een belangrijke categorie bijna geheel: de programmaproductoren en formatontwikkelaars. Talpa en ITV staan er bijvoorbeeld wel op, maar er zijn zoveel bedrijven dat we er geen goed overzicht van hebben. Alleen al de Vereniging van Nederlandse Content Producenten en de Nederlandse Audiovisuele Producenten Alliantie hebben samen ruim 150 leden. Er zijn ongetwijfeld nog (veel) meer producenten (geweest), die zich niet hebben verenigd. Ook de postproductiebedrijven en de zelfstandige technici, freelancers en andere éénpitters staan helaas niet op deze kaart. Maar eigenlijk horen ze er wel degelijk op, net als andere omissies die we hebben begaan. Daarom vragen we u om hulp. Mail ons wat u mist op de kaart: redactie@recordermagazine.nl, liefst met een compleet adres van de plek die moet worden toegevoegd, dus met straatnaam en huisnummer. Dan brengen we samen onze geschiedenis in kaart.

Jos van der Valk presenteert

TRESLONG HILLEGOM

door Jaap Hofman

Beeld & Geluid

Televisie komt in de jaren 50 en 60 uit Bussum, Hilversum... en Hillegom!
De beurschal in het Treslongcomplex is zeer geschikt voor grote variétéschows zoals Piste van Jos van der Valk. Hillegommer Jaap Hofman haalt herinneringen op aan de tv-geschiedenis van Treslong.

“Waarom moet deze plaats van opname of uitzending toch altijd zo nadrukkelijk vermeld worden, terwijl de andere studio's nooit met name genoemd worden?” Het zijn de woorden van de televisierecensent van *De Telegraaf* in zijn verslag van de KRO Marathon-uitzending ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de omroep. Daar maakte het programma *Piste* deel van uit. En zei je *Piste* dan kwamen daar stevast de toevoegingen Treslong en Hillegom achteraan. En natuurlijk “Jos van der Valk presenteert.” Jos van der Valk presenteerde niets, maar was als regisseur wel de drijvende kracht achter deze variétéschouw die in 1958 voor het eerst werd uitgezonden en in 1973 Treslong verliet.

Treslong; dat uitgaansparadijs dat Hillegom met *Piste* op de kaart zette. Maar dat niet alleen. Het eerste en enige Nederlandse tv-optreden van de Beatles vond hier in 1964 plaats en ook het showprogramma *Zaterdagavondakkoorden* met Teddy (*Een beetje, verliefd is iedereen wel eens dat weet je*, winnares songfestival 1959) en Henk Scholten schitterde tussen 1960 en 1965 vanuit Treslong.

Zelf herinner ik me de uitstapjes naar het andere deel van Treslong vooral van het ‘onbeperkt kip eten voor 6 gulden 50’. En ook van het podium voor beginnende artiesten waar ik Elly Nieman (inderdaad

later met Rikkert arboristen van *De 'kauwgomballenboom'*) haar eerste schreden in de amusementswereld zag zetten. Of die keer dat mijn vader zijn blinde vriend naar het toilet wilde begeleiden en diens hand op mijn vaders schouder door het orkestje werd aangezien voor de start van een polonaise en half Treslong aanhaakte bij de twee toiletgangers. Maar ik dwaal af.

Piste

Die ruime zaal achter het restaurant met zijn grote oppervlakte en hoge dak leende zich uitstekend voor een grootschalige tv-registratie en was zelfs voor internationale begrippen uniek. Hilversum en omstreken kende in die jaren nog geen studio's die dit mogelijk maakten. We

kwamen tenslotte net uit de jaren waarin een automobilist toeterde bij het voorbijrijden van de Vitus studio in Bussum, omdat hij wist dat daar een uitzending plaatsvond en hij zodoende zijn huisgenoten kon laten weten dat hij eraan kwam.

Samen met producer John Delfgauw organiseerde Jos van der Valk het programma. Van der Valk was voor de KRO een grootheid gezien die uitdrukkelijke koppeling van zijn naam aan *Piste*. Later regisseerde hij trouwens ook nog de shows van Berend Boudewijn, Willem Ruis en Frank Kramer voor hij in 1987 op 56-jarige leeftijd afscheid van de KRO nam met ‘vervroegde uittreding’ zoals die goudgerande omroepregeling destijds heette.

Piste werd vanaf 1958 met een onderbreking midden jaren 60 tot 1975 uitgezonden in een tweemaandelijksse cyclus. Die onderbreking had te maken met het budget van de KRO dat niet toereikend was. Daar paste Van der Valk een mouw aan door er een co-productie met België en Zwitserland van te maken. De taal vormde bij dit soort programma's tenslotte geen beletsel. Zo legde Van der Valk de basis voor later veel vaker gehanteerde internationale, vooral Vlaamse, samenwerking, en gingen Treslong en Hillegom op in de vaart der volkeren.

Helaas behoorde ik niet tot de Hillegomse schoolgaande jeugd die het feest van de generale repetitie van *Piste* mocht bijwonen. Daar kwam een einde aan toen “de opgeschoten jeugd herrie kwam schoppen en de dieren nerveus maakte,” zoals de *Volkskrant* in 1963 schreef.

Ingenieuze acts

Acrobaten, jongleurs en andere

ingenieuze acts vormden de inhoud van *Piste*. Niet dat dat alleen maar “Oh's” en “Ah's” tot gevolg had: “Er werd weer zéér kunstig en enthousiast gesprongen en de spagaten waren bij wijze van spreken niet van het scherm af te krijgen. Het zal ongetwijfeld allemaal heel moeilijk zijn, maar wij vinden een en ander nogal snel vervelend worden,” aldus de recensent van het *Eindhovens Dagblad* in 1959.

Roofdieren (te gevaarlijk) en veel paarden (te groot) waren uit den boze, maar voor andere dieren werd ruimschoots plaats ingeruimd. Marcella met haar zeeleeuwen, Claudine met ook zeeleeuwen, al kunnen dat best dezelfde zijn geweest. Krokodillentemmer Karah Kavak en uit Frankrijk Les Capellines, “gedresseerde chimpansees die revuebeelden uit de jaren 1900 laten zien en een Apache-dans uitvoeren,” aldus de aankondiging in *Ons Noorden*. En dan was er ook nog “Mini de olifant die meer deed dan van een olifant redelijkerwijs kon worden verwacht, zelfs een sigaret roken en mondharmonica spelen,” tekende het dagblad *De Waarheid* op.

Over zijn taak als regisseur merkte regisseur Van der Valk destijds in de *Volkskrant* op: “Wanneer de ene aap de andere aap met een fles op zijn kop slaat moet je dat plaatje natuurlijk wel hebben.”

De kritische noot over dit soort acts klonk in die dagen zeker. *Het Vaderland* in 1959: “een chimpanseenummer doet ons niet zoveel meer, behalve dat wij altijd enigszins getroffen worden door een denaturatie van de natuur als wij een paar apen zien die door dressuur gedwongen worden sigaretten te roken. Voor ons was dat bepaaldelijk geen overwinning van de mens als heerser van de schepping.”

Van der Valk en Delfgauw struinden Europa af om de acts naar Hillegom te halen en bouwden een imposant netwerk op met artiesten en impresario's. Een ommetje naar Hillegom tussen een serie optredens in Las Vegas en een engagement bij een groot Circus was geen uitzondering. Het kostte Van der Valk ook geen enkele moeite om acts van tien tot twaalf minuten ingekort te krijgen tot een minuut of zeven voor het programma dat in totaal zo'n veertig minuten duurde.

Tony Vess

De muzikale omlijsting werd verzorgd door een orkest onder leiding van de Belg Tony Vess, aan wie Van der Valk zeer gehecht was, omdat hij de kneepjes van het begeleiden van dit soort artiesten als geen ander beheerste. Een keer betrapt op te hard rijden in Den Haag riep Vess dat hij haast had, omdat hij op weg was naar Hillegom voor een opname van *Piste* en op tijd wilde zijn. “Rij dan maar door, want dat programma wil ik voor geen geld missen,” sprak de agent naar verluidt.

**“Treslong en Piste
vormden voor velen
het ideale dagje uit”**

“De ruime zaal met zijn hoge dak leende zich uitstekend voor een grootschalige tv-registratie”

^ Jos van der Valk (midden) in overleg met boogschutter Markworth (links) bij opnames in 1964

< NTS-reportagewagens bij de entree van Treslong in 1960

< Orkestleider Tony Vess (midden onder) kon als geen ander de circusartiesten van muzikale begeleiding voorzien

Ina en zeeleeuw Toth zijn een van de vele duo's die in *Piste* kun kunsten laten zien

Niet dat iedereen even gecharmeerd was van de kwaliteiten van het programma én showorkest. “De heer Jos van der Valk presenteert vanuit Treslong in Hillegom allerlei sensaties die het nog steeds schijnen te doen. Humoristische jongleurs, rijwielacrobaten, een onvermijdelijke illusionist en niet te vergeten een luchtnummer.” Deze vooruitblik in het *AD* besloot: “Of het orkest onder leiding van Tony Vess net zo vals zal spelen als gewoonlijk is ons niet bekend.”

Commercieel

Treslong en *Piste* vormden voor velen het ideale dagje uit. Dineren in Treslong, dan op de tribune bij *Piste* en daarna dansen. Het was een ideaal personeelsuitje en uitstekende locatie voor evenementen als de verkiezing van Miss Brill (1960). Ook voor die happening werd Treslong uitverkoren en daarmee legde Hillegom onbewust de basis voor commerciële televisie.

Bekijk de Miss Brill-verkiezing 1960 in de Schatkamer van Beeld & Geluid. KRO, 12 maart 1960

De verkiezing werd georganiseerd door de stichting Oog en Bril in aanwezigheid van zo'n duizend opticiens. De grote acteur Ko van Dijk leende zich als juryvoorzitter en zijn vrouw Teddy Schaank presenteerde het festijn. Met de artiesten Corry Brokken, Willy Alberti en de Zwitserse Vico Toriani deed platenmaatschappij Phonogram ook een duit in het zakje. Waar het budget voor een uur uitzending voor de KRO 3.500 gulden bedroeg, doneerde de stichting 70.000 gulden. Een onbeschaamde commerciële productie en geen haan die ernaar kraaide.

Wat voor belangrijke rol Treslong bij tv-producties speelde bleek ook in 1959. In *De Telegraaf* beschreef Henk van der Meyden hoe de oudejaarsavonduitzending van de KRO ternauwernood met veel kunst- en vliegwerk kon worden

gered. Een live-registratie van de Wiener Eis Revue kon geen door-gang vinden, omdat het orkest bij de schaatsshow geen zin had om op oudejaarsavond te spelen. Voor een haastig in elkaar getimmerd alternatief showprogramma bleek geen studio beschikbaar, omdat de NTS de enige geschikte studio al had vergeven. Op naar Treslong dus, het enige alternatief. Maar daar werd op oudejaarsdag de bloembollenbeurs (de origine van dit deel van het complex, eigendom van de Stichting Bloembollenbeurs) gehouden. Die organisatie was zo sportief de beurs een dag eerder te doen, waardoor het feestprogramma met o.a. een dansact met drie piano's (een bespeeld door Harry Bannink) kon worden gehouden.

Het einde

In de jaren 70 tekenden de scheurtjes zich af in de relatie Van der

Valk-Treslong. In 1973 verhuisde *Piste* naar sporthal de Vliegermolen in Voorburg. Van der Valk wilde weleens uitzoeken hoe het programma eruit zag met 1500 toeschouwers i.p.v. de 500 in Hillegom. Treslong werd nog wel aangedaan, maar Van der Valk breidde zijn circusterritorium uit naar de rest van Nederland. *To add insult to injury* werd zelfs de Vespohal in het naburige Nieuw-Vennep aangedaan.

Het circus-genre was al in de jaren 60 ouderwets, maar verdween pas in 1974, waarbij het kostenaspect opnieuw een rol speelde. De nieuwe eigenaar/huurder van Treslong, Dirk van der Broek, heeft nog wel pogingen gedaan Treslong zijn televisie-elan terug te geven, maar dat is niet echt gelukt, omdat de unieke eigenschappen van Treslong inmiddels ook in Hilversum en Aalsmeer te vinden waren. In 2005 ontkwam Treslong niet aan de sloopkogel. Daarmee kwam ook een einde aan het tastbare bewijs van de belangrijke rol die deze Hillegomse locatie in de Nederlandse televisiegeschiedenis heeft gespeeld.

Shame on you dus, recensent van *De Tijd* die in 1969 in een kritische nabeschouwing van een carnavalsprogramma met Kees Schilperoort (“georganiseerde loltrapperij”) schreef: “Hillegom moet zich maar bij de bloembollen houden.”

Jaap Hofman werkte voor *Langs de Lijn*, Eurosport, Holland Media Groep, Veronica en Canal+ en was programmamanager bij RTL. Dit artikel verscheen ook in *Hotel Flora*, magazine van het Rien van Nunen Genootschap.

Muziek schatten

Herbert Joeks

Hele volksstammen kennen hem als Klukkluk, de geliefde indiaan, niet bang maar voorzichtig, uit de Pipotelevisieserie. Maar gezien die reeks meer dan 45 jaar geleden stopte en hijzelf al 33 jaar dood is, dreigt voor Herbert Joeks (1915-1993) hetzelfde lot dat voor zo vele radio- en televisiesternen in het verschiet ligt: de vergetelheid.

door Eric van Balkum

Een nieuwe invalshoek op zijn werk in de media kan dat proces vertragen. In de omroepbladmuziekcollectie van Muziekschatten.nl zijn partituren en andere muzikmaterialen de stille getuigen van een onderdeel van Joeks' carrière dat in de biografieën wat onderbelicht blijft, namelijk dat hij zijn repertoire, naast sprekend, ook zingend vorm gaf.

Herman van Hugten, met die naam kwam Herbert Joeks ter wereld, wilde sinds zijn jeugdijaren artiest worden. Zijn ouders zagen dat niet zitten, waarop hij koos voor een baan in de kinderconfectie en herenmode. Die handel droogde op tijdens de Tweede Wereldoorlog en tewerkstelling in Duitsland dreigde.

Schrammelmusik

Dolly Dolores, de leidster van Cabaret Trianon aan het Amsterdamse Leidseplein, bood hem de kans de Arbeitseinsatz te ontlopen en weemoedig Weens repertoire te zingen. De liefde voor deze Schrammelmusik had hij al opgevat in zijn jeugd, toen hij in contact kwam met Oostenrijkse kinderen die na de Eerste Wereldoorlog bij familie waren ondergebracht om aan te sterken en dankzij de films van sterren als Willy Fritsch en Marika Röck.

"Omroepen deden een beroep op zijn zangtalenten"

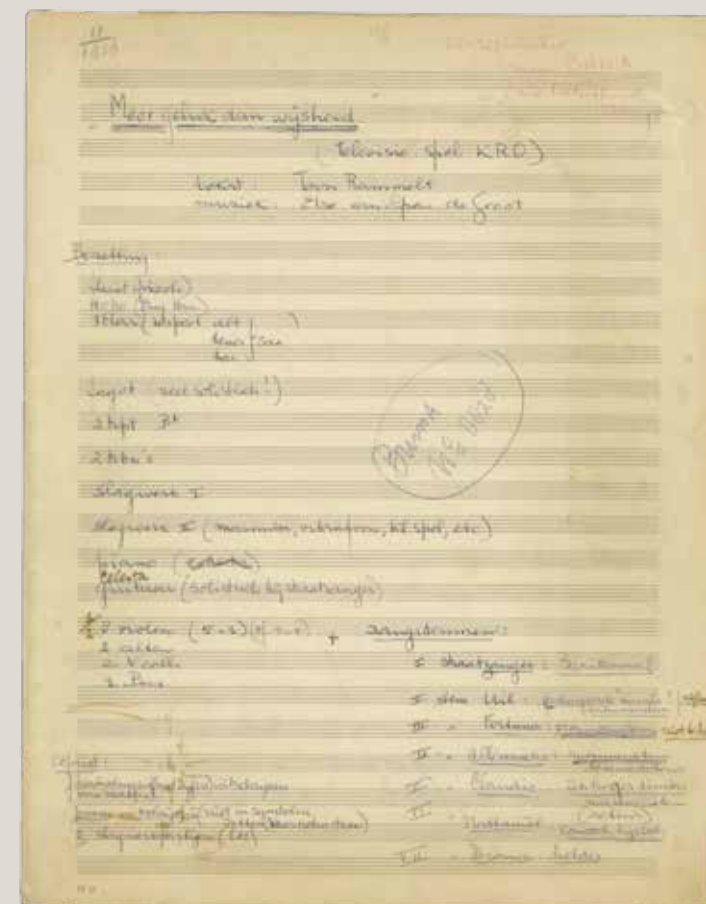
Tijdens straatoptredens bij de bevrijdingsfeesten werd de Amsterdammer ontdekt door Rens van Dorth en later door Herman Tholen, Gerard Walden en Berry Kievits. Zo kwam hij in het revuecircuit terecht. De Canadese militairen verbasterden Van Hugten tot Hughes, waarop hij de naam Herbert Joeks adopteerde voor het leven.

Naar tv

Eind jaren 40 werd hij geëngageerd bij de *Snip en Snap*-revue en het populaire AVRO-programma *De Bonte Dinsdagavondtrein* en in 1950 vroeg Jan de Cler hem voor een nieuw onderdeel in *Negen heit de klok* van de KRO. Jarenlang kibbelde hij als tuinmansknecht Pepijn met de freule Rad van Tonge, gespeeld

Joeks temidden van The Charming Demoiselles in *Ad Ladin en de wonderlamp* (NCRV 1959).

Muziekschatten.nl

vanaf 57:05

Omslag (l) en fragment (onder) van de bladmuziek voor *Meer geluk dan wijsheid* (1959, NCRV). Joeks vertolkt de rol van Nathaniel die Bianca (tevergeefs) het hof probeert te maken (boven). Bekijk het televisiespel terug via de QR-code, het duet is bijna aan het slot van de uitzending.

Muziekschatten.nl

door Wam Heskes. Na de zomer van 1958 verscheen Joeks in het humoristische KRO-radioprogramma *Tierelantijnen*. Samen met André Meurs nam hij als schillenman op humoristische manier de actualiteit door in de rubriek *Vóór bruiloften en tegen partijen*.

Charming

In 1959 werden Joeks' zangtalenten bij de omroep meer aangesproken. Op 7 februari vertolkt hij de rol van de lampenist in *Ad Ladin en de wonderlamp* (NCRV), een zeer vrije bewerking van het bekende sprookje uit de verhalencyclus Duizenden- en een nacht. Gezeten op de bok van een koets zong hij het voor hem dierbare *Wiener Fiakerlied*, vergezeld door zanggroep The Charming Demoiselles.

Drie dagen later was hij te zien in het muzikale blijspel *Meer geluk dan*

wijsheid op tekst van Toon Rammelt en muziek van Else van Epen-de Groot. Joeks speelde daarin de rol van raadsheer Nathaniel en zong de teksten van de Wijze Uil. Als Nathaniel zong hij bovendien een duet met hoofdrolspeelster Bianca (Betsy Smeets).

Op dinsdagavond 10 november 1959 was Joeks te gast in het AVRO-radioprogramma *Rens van Dorth fantaseert*. In deze programmaserie verhaalt Van Dorth over een imaginaire old style jazzband in de Gay Twenties, waarvan hij zelf de orkestleider is. Vermoedelijk zong Joeks hierin het door Cas Oosthoek gecomponeerde *Wien und Wein*, begeleid door een jazzband onder leiding van Bill Stanford (die het lied ook arrangeerde).

Hij werkte in de jaren 60 mee aan zes afleveringen van het muzikale radioblijspel *Klatergoud* van Jelle de Vries. Na zijn lange carrière als Klukkluk keerde Joeks terug bij de radio met zijn geliefde Weense repertoire. In de periode 1979 tot 1984 begeleidden de volgende omroepensembles hem: het Orkest Piet Zonneveld bij de KRO, het Ramona Kwartet bij de TROS (*Café-chantant*) en het Diligence Orkest bij de AVRO.

bekijk alle bladmuziek van Herbert Joeks bij Muziekschatten.nl

Klein apparaat, grote opbrengst

De decorvijzel van Jan Noorda

Een goede uitvinding heeft veel vaders. Zo was het ook met de decorvijzel van de NTS. Maar één man was van begin af aan de stuwende kracht.

door Liselotte Doeswijk

Eind 1953 vraagt NTS-decorontwerper Peter Zwart de Larense reclameschilder Jan Noorda (1919-2008) om een twaalfstal live-animaties te maken voor een televisieprogramma. Jan proeft die dag de sfeer in de televisiestudio. Van het een komt het ander en Jan wordt enige tijd later chef decoruitvoering.

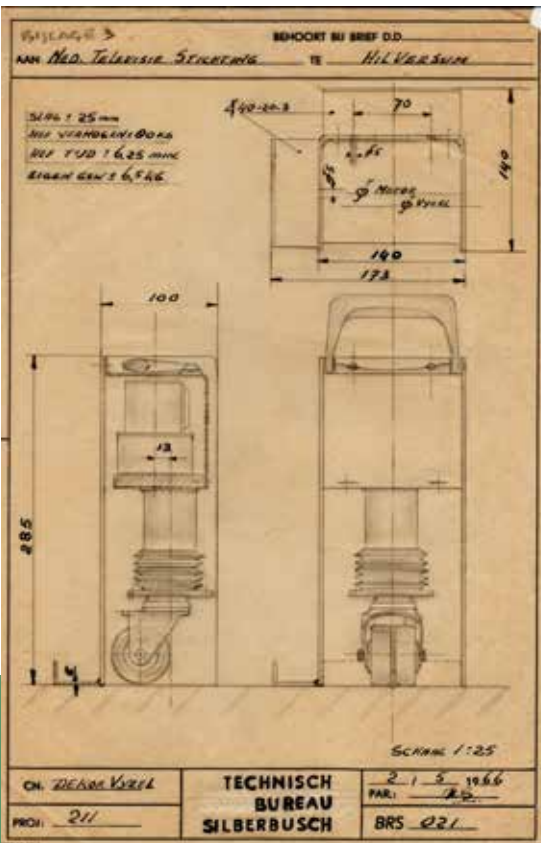
Al in die begintijd spreekt Jan met collega's Ir. Mol en Pieter de Vlaam van de technische dienst over de toekomstige televisiestudio's en hoe de opbouwtijd voor decors te verkorten. Jan zegt dapper dat hij de decors elders zal bouwen en daarna op een of andere manier de studio in zal rollen. Maar hoe? Gelukkig heeft hij nog jaren de tijd. Ondertussen houdt men in de nieuwbouwplannen wel al rekening met drempelloze vloeren.

In 1966 is de vijzel uitontwikkeld en neemt men ze in gebruik in de nieuwe Hilversumse studio's. Je schuift een eenwielige apparaatje onder een decorschot en met een aantal van die centraal aangestuurde vijzels kan zo een compleet decor enkele millimeters omhoog gelift worden en rij je ermee van de productiehallen naar de studio. De op- en afbouw hoeft zodoende niet in de studio's te gebeuren en dat is een gigantische besparing in tijd en kosten. De BBC en de Zwitserse omroep nemen de uitvinding direct over, vele andere buitenlandse omroepen en filmstudio's volgen.

Jan is de stuwende kracht achter deze knappe innovatie, die hij overigens niet in zijn eentje ontwikkelt. Zo kunnen we lezen in een door hemzelf geschreven verslag. De eerste versie schreef hij in 1970 voor NOS-bedrijfsblad *Intercom*. Die publicatie werd verboden door zijn meerderen. Het moet een hele kwestie zijn geweest, want in 1973 schrijft Timo de Wit een memo aan het hoofd personeelszaken dat hij volmondig kan beamen dat Jan de geestelijke vader van de decorvijzel is. In 2002 schrijft Jan het verhaal opnieuw op, want in het naslagwerk *Kathedralen en luchtkastelen van de omroep* dat dat jaar verschijnt, wordt nota bene Timo de Wit als de uitvinder van de decorvijzel

genoemd. Zoon Robin Noorda ontdekt deze stukken in het archief van zijn vader, samen met foto's en tekeningen van de decorvijzel.

We publiceren Jan's ontstaansverhaal van de decorvijzel, de versie die hij voor *Intercom* schreef, nu op op onze website. Robin is akkoord namens zijn vader: "Hij zou publicatie fantastisch gevonden hebben." Robin, die animatiefilmer is, vertelt verder: "Mijn pa werd na zijn decor-tijd secretaris van de ideeënbuys voor de omroep. Weggepromoveerd zou je kunnen zeggen. Hij moest toen innovaties van anderen honoreren, terwijl hij van hogerhand niet eens de eer van zijn eigen uitvinding, de decorvijzel, kreeg. Bij zijn afscheid van de NOS kreeg hij een van de eerste decorvijzels mee als cadeau, die staat nu bij mij thuis. Ik ben van plan de vijzel, die met wat fantasie op een robotje lijkt, in een animatiefilm te gaan gebruiken."

Lees verder op
[Recordermagazine.nl/decorvijzel](https://recordermagazine.nl/decorvijzel)

Fotorubriek

In het voorgaande nummer is een record gevestigd. Er is slechts één persoon van de 17 die nog geen naam heeft. De 'resultaten' zijn online op onze website nog te zien, wellicht komt de oplossing nog. Zie voor alle NTS-portretten en de namen: recordermagazine.nl/nts-medewerkers.

Afwisseling kan geen kwaad, dus aansluitend op het verhaal van Jan Noorda, richten we de lens op zijn ploeg. Ze poseren bij de ingang van Studio Vitus en het zal ca. 1955 zijn. De heren werken dan nog in een oude garage aan de Plaggenweg in Bussum, maar hebben al zicht op een verhuizing naar de Ambachtsschool. Het is vooral nachtwerk, afbouwen na de uitzending en direct het volgende decor alweer opbouwen voor de repetitie de volgende dag.

Van velen is de naam bekend, maar er zijn nog enkele onbekenden. Misschien werkten ze maar kort bij de afdeling, brak het nachtwerk ze op. Hoe dan ook, het is een poging waard ook deze namenlijst compleet te krijgen. Ook zou het interessant zijn meer te weten over de getekende heer 13. Is dit een nagetekende, afwezige collega of gewoon een decorstuk?

Mail naar redactie@recordermagazine.nl.

1. Jac, Hey
2. Arnold Kroon
3. Peter van Straaten
4. Hans Mellegers
5. Henk Meester
6. Chris de Bueijs
- 7.
8. Harrie van Oorstmarsum
9. Toon Scheerder
10. Jan Noorda
11. Teus Gortemuller
12. Jan van der Kolk
- 13.
- 14.
- 15.
16. Wim Oolders
17. Cas van Trommelen
18. Ger Nooy
19. Jan van Diessen
- 20.
- 21.
- 22..

TELEVISIE, DE GROTE ONTZUILER

In 1956 begonnen in Nederland de tv-uitzendingen volgens het verzuilde systeem. Er waren vier zuilen: een protestants-christelijke, een katholieke, een sociaaldemocratische en een liberale zuil. En er waren vijf omroepen die uitzonden: NCRV en VPRO (beide protestants-christelijk), KRO (katholiek), VARA (sociaaldemocratisch) en AVRO (liberaal).

door Raymond Serré

1956: je zat in de bus in Hilversum en je zag iemand de krant lezen. Trouw. Dan wist je meteen: hij is lid van de NCRV of VPRO, hij stemt CHU of ARP, als hij voetbalt is dat bij Altius of de Zebra's, hij stuurt zijn kinderen naar de Groen van Prinsterer school en het Christelijk Lyceum. Iedere zuil had zijn eigen politieke partij(en), sportclubs, vakbonden, kranten, scholen, universiteiten en zelfs kleding. Mannen in een corduroy pak of broek waren vrijwel zeker lid van de PvdA, vrouwen met een blauw mantelpak, roze blouse en een gouden broche zaten op zondag geheid in een katholieke kerk.

Zoveel mogelijk kijken

Mijn opa kocht in 1957 een tv-toestel, een rib uit zijn lijf. Mijn ouders woonden destijds nog boven mijn opa en oma en mijn moeder merkte tot haar stomme verbazing dat mijn zeer rode PvdA-VARA-opa naar

uitzendingen keek van de AVRO en KRO. Toen ze hem daarop aansprak zei hij: "ik heb dat mooie apparaat niet gekocht om er alleen maar VARA-uitzendingen op te zien en laatst keken je moeder en ik naar een KRO-programma over Afrika en daar was niks mis mee." En mijn lieve opa was echt knalrood, rood als een kroot....

Mijn opa was geen uitzondering, integendeel. Begin jaren 60 werden er steeds meer toestellen verkocht en iedereen die een tv had gekocht keek zoveel mogelijk. In 1956 kostte een nieuwe televisie in Nederland gemiddeld 750 gulden. Dat zou nu neerkomen op ongeveer € 3500. Een pittige uitgave, maar dan had je ook iedere avond een soort huis-bioscoop. En het kon de meeste kijkers eigenlijk weinig schelen naar welke omroep ze keken. Het *NTS Journaal*, live sportwedstrijden, quizen en tv-series waren zeer populair, en kinderen maalden er al helemaal niet om tot welke zuil *Pipo de Clown*, *Swiebertje*, *Dappere Dodo* en *Luipaard op schoot* behoorden.

TV Noordzee

Commercieel denkende mensen hadden al snel in de gaten dat gezellige programma's en binnenlandse en buitenlandse tv-series erg goed scoorden bij het publiek. Maar de verzuilde omroepen bleven naast gezelligheid ook vooral hun boodschap uitzenden.

Toen TV Noordzee half augustus 1964 vanaf het REM-eiland commerciële tv ging uitzenden, bleek hoe populair leuke series waren zoals *Zorro*, *Mister Ed*, het spreken-de paard, *Rin Tin Tin*, *The Invisible man* en *The Saint*. Heel veel mensen waren enthousiast over de uitzendingen vanaf het booreiland net bui-

"Het ontbreken van een ideologisch principe maakte de TROS mateloos populair"

Boven: De vlag gaat in 1966 uit bij de TROS op de Herengracht in Amsterdam. Ze krijgt een zendmachtiging voor 1 uur tv en 3 uur radio.
Midden: De EO komt in 1970 in het bestel.
Onder: *Zorro* werd uitgezonden door de TROS van 1971 tot 1975.

ten de territoriale wateren. In december 1964 werden de uitzendingen verboden, het verzuilde systeem en bestuur in Den Haag hadden er wat op gevonden om TV Noordzee te verbieden.

TROS

Maar de kiem voor ontzuilde tv was gelegd. Er was een markt voor. De kiem kreeg een naam: de TROS, de Televisie Radio Omroep Stichting. Onder leiding van Henri Minderop en Joop Landré deed deze omroep zijn intrede in het mediabestel. Het principe van de TROS, de levensbeschouwing, was dat ze geen principes had. 'De TROS is er voor U' was hun credo, de TROS wilde de kijker en luisteraar vermaken.

Concurrenten verweten de omroep dat ze puur voor de kijkcijfers gingen, maar het ontbreken van een ideologisch principe maakte de TROS juist mateloos populair bij de kijker. De andere omroepverenigingen trokken lering uit het grote succes van de TROS en gingen op tv ook meer verstrooiende programma's uitzenden. Vertrossing werd dat genoemd. Ontzuiling kan je ook zeggen. Eind jaren 60 vonden steeds meer mensen in Nederland hun zuil minder belangrijk. Dat kwam overigens niet alleen door de komst van de tv. De welvaart nam snel toe en de geborgenheid en de bescherming van een zuil werd steeds minder belangrijk voor de Nederlander. Verder was er sprake van een deconfectionalisering: kerken liepen langzaam leeg en de eenheid binnen politieke partijen was ver te zoeken. Linkse liberalen gingen naar D66, ontevreden socialisten naar de PPR, DS'70 of later Groen Links en de SP. De verdeeldheid werd steeds groter, de zuilen stortten in.

Reactie

In het omroepbestel zag je ook reacties tot 'zuilsbehoud': de opkomst van de EO tussen 1965 en 1970. Veel protestants-christelijke Nederlanders vonden dat de NCRV 'vertroste' en de VPRO was meer links geworden dan confessioneel. Eigenlijk was de EO, tegen de klippen op, nog de enige echte verzuilde omroepvereniging. Alle andere omroepverenigingen 'vertrosten' in vele opzichten: kijkcijfers waren heilig. De actualiteitenrubrieken hadden nog wel enige kleur, maar voor de rest werd het aanbod een eenheidsworst van amusement.

Lineaire tv (direct kijken) loopt nu op zijn einde. Jongeren zijn fan van Netflix en andere streamingsdiensten. Kijkcijfers lopen steeds verder terug. Het enige dat waarschijnlijk nog heel lang zal blijven bestaan, is het huidige Nederlandse omroepbestel met z'n omroepverenigingen. Daar ben ik vrij zeker van, al hoop ik van ganser harte dat snel zal blijken dat ik het helemaal mis heb!

We gaan het zien...

Bekende presentatoren en verslaggevers

Karel van de Graaf - AVRO's Televisier
 Peter Vedder - Tijdsein EO
 Yvonne Habets - TROS Aktua
 René Eijbersen- Hier en Nu NCRV
 Pieter Varekamp - AVRO's Televisier
 Marjan Moolenaar - Tijdsein EO
 Ruud Hendriks en Jaap van Meekren - Nieuwslijn
 Ed van Westerloo - Brandpunt KRO
 Jaap Jongbloed - TROS Aktua
 Aart Zeeman - Hier en Nu NCRV

De op- en ondergang van het gekleurde nieuws

Actualiteitenprogramma's waren de visitekaartjes van de omroepverenigingen. Tot halverwege de jaren 90 waren de omroepen en hun nieuwsprogramma's duidelijk geprofileerd. Ze vertegenwoordigden een maatschappelijke stroming en analyseerden het nieuws vanuit een eigen visie. De feiten vormden altijd het uitgangspunt, maar de duiding kwam voort uit een ideaalbeeld van de samenleving, zoals de betreffende omroep dat voor ogen had. En hoewel de zuilen wankelden, bleef de herkomst nog lang in het bloed van deze rubrieken zitten.

Drie betrokkenen blikken terug op de hoogtijdagen van de actualiteitenprogramma's.

Op de volgende pagina's:

Cees van der Wel over AVRO's Televisier

Joop Daalmeijer over Achter het Nieuws (VARA)

Ton Verlind over Brandpunt (KRO)

Televisier toen

door Cees van der Wel

Een oorlog, een conflict, een ramp: de ellende kan pas beginnen wanneer een verslaggever van AVRO's Televisier aan het front verschijnt. Vooraan staan bij de wereldgeschiedenis is het doel. Meeschrijven aan een volgend hoofdstuk van de wereldgeschiedenis. Kijkers en budget genoeg.

AVRO's Televisier (1951-1996) had een reputatie hoog te houden. Fons van Westerloo bij de Amerikaanse uittocht in Vietnam. Jaap van Meekren die Nederland moralistisch uitlegde hoe de wereld in elkaar stak. Pieter Varekamp met Miep Gies. Voorbeelden te over.

Ik duik in de Schatkamer van Beeld & Geluid en zie pareltjes langskomen. De presentatieteksten van Karel van de Graaf en Ria Bremer mochten nog de lengte hebben van een iets te dik uitgevallen streekroman. Veel van de reportages zijn het bekijken nog meer dan waard: beeldtechnisch en inhoudelijk.

De onderwerpen? Een kwartier vonden wij wel erg kort. Dan volgden onderhandelingen met eindredacteur Bart in 't Hout en gaf hij al snel toe: "Okay, 25 minuten dan".

We deden niet aan CAO's. Op dinsdagochtend thuiskomen, monteren, 's avonds uitzending en uiterlijk donderdag naar een volgend buitenland. Vuile was mee in de koffer. Kon ook wel in een volgend hotel worden gestoomd. We volgden de wereldgeschiedenis en die was niet te vangen in een 36-urige werkweek. Saddam Hussein bleek niet bereid te wachten met het van de kaart vegen van Israël tot wij ter plekke waren.

Niet zelden zaten collega's van *Achter het Nieuws*, *Brandpunt* en *Televisier* in hetzelfde vliegtuig naar dezelfde brandhaard. Wij business class. En die arbeiders en katholieken simpelweg economy. Liberaal onderscheid moest er zijn.

Mijn herinneringen dateren uit de jaren 80 en 90 toen ik er als verslaggever en later eindredacteur werkte. De verhalen van *Televisier* waren vaak onderscheidend. Filmischer en volop ruimte voor lange verhalen. Dat vonden wij toch in ieder geval. De collega's van *Brandpunt* schamperden wel dat wij het ruwe materiaal uitzonden. Zij stampvoetten veel meer in hun verhalen. *Achter het Nieuws* was eigenlijk de journalistiekste van de drie en Koos Postema mocht nog gewoon Caballero rokend presenteren. Maar de verhalen hadden wel impact. Dat vonden wij tenminste en dat werd gestaafd door extreem hoge kijkcijfers. Waarom die zo hoog waren? Er waren immers nog geen commerciële.

De zuilen wankelden, maar bij al die actualiteitenrubrieken zat de herkomst nog in het bloed. *Achter het Nieuws* had altijd sociaal-democratisch gelijk. *Brandpunt* verkondigde de katholieke moraal. En *Televisier* nam veelvuldig liberale bochten. Voor minder dan twee miljoen kijkers deed geen van de legendarische rubrieken het.

Wij zochten bij voortduring naar oorspronkelijkheid. Als Mandela vrijkwam: niet naar hem, maar naar enge aanhangers van apartheid. Bij Amerikaanse verkiezingen niet naar de topkandidaten, maar naar een kansloze onafhankelijke kandidaat. Altijd op zoek naar – zoals we dat noemden – gekantelde invalshoeken.

Het is er niet meer. *Televizier* werd *Netwerk*, werd *EenVandaag*. Oorspronkelijkheid is daar inmiddels ver te zoeken. Verslaggevers staan hun onderwerpen in de weg: “Hier achter mij...”

Duik in de Schatkamer van Beeld & Geluid en zie uren aan bewijsmateriaal hoe het toen kon.

vanaf 1:27

November 1989, de Fluwelen Revolutie in Praag. Nog voor het communistisch regime opstapt. Cees van der Wel staat alvast vooraan bij de wereldgeschiedenis.

April 1975, de historische reportage van Fons van Westerloo over de laatste vluchtende Amerikanen uit Vietnam.

stream 5

Jaap van Meekren levert vanuit de Rotterdamse Afrikaanderwijk onbeschroomd commentaar op de daar in april 1972 uitgebroken racistische rellen.

Cees van der Wel maakte sinds de jaren 80 verslagen voor AVRO's *Televizier* en was van 1996 tot 1998 eindredacteur.

Achter het Nieuws

door Joop Daalmeijer

Achter het Nieuws van de VARA heeft een linkse signatuur met verslaggevers die het land en de wereld intrekken. Om reportages te maken over demonstraties tegen vervuillende industrie in Normandië, de oorlog in Angola, de Baader-Meinhofgroep in Duitsland. Over progressieve katholieken die zich keren tegen de benoeming van Ad Simonis tot aartsbisschop.

Onderwerpen worden vooraf gemeld bij het NOS-claimbureau: de VARA claimt verkiezingen in West-Duitsland met aandacht voor de SPD. Een ander actualiteitenprogramma mag datzelfde onderwerp dan niet maken. Of: Zweden sluit kerncentrales. Ik heb dat onderwerp gedraaid. We komen tijdens de productie uit een stilgelegde kerncentrale, waar we met veel moeite binnen mochten filmen. Als we weggrijpen zien we in de verte een cameraploeg met een verslaggever die een standupper maakt. We lopen op hen af. Het blijkt een collega te zijn van *Hier en Nu*, die ondanks de claim van de VARA, hetzelfde onderwerp maakt.

Studiogesprekken zijn in die tijd kort. De focus ligt op de reportage. Eerst gedraaid op 16mm-film, met eigen cameramensen van de omroep, later op video. De verschillende actualiteitenprogramma's onderscheiden zich door de gekozen onderwerpen. Bij een staking in de Rotterdamse haven is *Achter het Nieuws* aanwezig. Bij een conflict binnen het VVD-bestuur maakt *Televizier* een reportage. *Brandpunt* heeft vooral sterke buitenland verslaggevers. Ze interviewen bijvoorbeeld keizer Haile Selassie van Ethiopië. De Nederlandse ambassadeur stelt de ploeg voor aan de keizer. Cameraman Piet Kaart schudt de vorst de hand en zegt: “Dag meneertje

Jaren 70. Vlnr: Ati Dijkmeester, Joop van Zijl, W.L. Brugsma

Koekepeertje.” De diplomaat is verbijsterd, de keizer glimlacht vriendelijk.

Voor *Achter het Nieuws* ga ik in 1978 naar Argentinië. Op het Plaza de Mayo filmen we een demonstratie van de Dwaze Moeders. Hun kinderen of mannen zijn gevangen gezet door Videla. Verdwenen. Een vrouw pakt de camera en smeekt: “Help ons, u bent onze laatste hoop.” De reportage gaat de hele wereld over. Van BBC tot NBC. En wordt gebruikt in de speelfilm *The Two Popes*.

De presentatoren zijn bekende Nederlanders. Mensen met gezag. Jaap van Meekren aan de rechterkant en W.L. Brugsma bij *Achter het Nieuws* aan de linkerzijde. Het zijn geen duiders, maar in studiogesprekken zijn ze scherp en vertegenwoordigen standpunten. Het zijn immers journalisten van een omroep met kleur. Aan de presentatoren, aan de verslaggevers en aan de inhoud van onderwerpen herkennen de kijkers de omroep. En zo is het Nederlandse omroepbestel ook opgezet, voortkomend uit verzuiling. Iedere kleur zijn eigen omroep. Niet alleen politiek, maar ook religieus. Niet één reformatorische omroep, maar twee: NCRV en EO. En de IKON daar nog als koepeltje overheen, ook met een eigen, kleinere actualiteitenrubriek: *Kenmerk*. Dat programma maakt een reportage in El Salvador. Vier journalisten lopen in een hinderlaag en worden tijdens het werk gedood. Koos Koster, Jan Kuiper, Joop Willemsen en Hans ter Laag. Nederland en de wereld zijn geschokt. Pas in 2025 zijn drie Salvadoraanse militairen veroordeeld voor deze moord.

Actualiteitenrubrieken horen bij het verleden. Nu hebben de talkshows het hoogste woord over het nieuws. Beelden van het nieuws, de reportages, zijn grotendeels verdwenen. Deskundigen vaak ook.

Demonstratie in Brokdorf (DU) tegen de bouw van een kerncentrale in 1967. Ook veel Nederlanders gaan erheen. Jan van Loenen en ik doen met cameraman Frans Verheij verslag van deze demonstratie die uitmondt in geweld.

1978, WK Voetbal in Argentinië. Cameraman Jan van den Berg en ik maken drie reportages over de mensenrechtenschendingen van het regiem van Videla. Die met de moeders van het Plaza de Mayo gaat de hele wereld over. Het is de eerste maal dat de vrouwen geïnterviewd worden over hun verdwenen kinderen en mannen.

Zweden 1980. Bij een raadgevend referendum over kernenergie is het de keuze tussen geleidelijk afbouwen of bestaande centrales binnen tien jaar sluiten. Hans Emans en ik maken voor *Achter het Nieuws* deze reportage. *Hier en Nu* van de NCRV doet hetzelfde.

Joop Daalmeijer werkte tussen 1972 en 1985 bij VARA's *Achter het Nieuws*. Daarna ging hij naar Veronica en vervulde hij bestuursfuncties bij oa FilmNet, RTL, Canal+, NPS en de Wereldomroep.

1967: Het hele team

Nationaal Archief

Brandpunt

door Ton Verlind

Brandpunt was het visitekaartje van de KRO. De feiten vormden altijd het uitgangspunt, maar de duiding kwam voort uit een ideaalbeeld van de samenleving, zoals de KRO dat voor ogen had. Zo leverde *Brandpunt* een belangrijke bijdrage aan de emancipatie van katholieken. Het programma liet zien dat er naast de opvattingen van de pastoor en de KVP ook andere visies bestonden. Verslaggevers stelden zich kritisch op tegenover de politieke en religieuze vertegenwoordigers van hun eigen achterban. Dat leidde achter de schermen soms tot stevige conflicten, maar leverde ook waardering op van een publiek dat zich door die kritische houding vertegenwoordigd voelde.

De actualiteitenrubrieken waren populair om dezelfde reden waarom onafhankelijke nieuwsmakers op sociale media nu succes hebben: ze hadden een sterke band met hun eigen publiek en besteedden aandacht aan onderwerpen die voor hun achterban herkenbaar waren.

In de beginperiode, tussen 1965 en 1975, ontsloot *Brandpunt* letterlijk de wereld. Verslaggevers reisden naar brandhaarden en deden verslag uit eigen ervaring. Zo zag het Nederlandse publiek de hongersnood en de oorlog in Biafra door de ogen van Aad van den Heuvel en maakten journalisten als Willebrord Nieuwenhuis de dictaturen in Latijns-Amerika en de Vietnamoorlog invoelbaar. We beleefden de sluiting

van de Berlijnse Muur via beelden van *Brandpunt*-cameraman Piet Kaart en in november 1989 ook weer het openen van de muur, live verslagen door verslaggever Peter Tetteroo. Het waren 'onze mensen' ter plaatse. Daardoor werd het vaak abstracte buitenlandse nieuws tastbaar.

Die reportages waren zo exclusief dat verslaggevers van kranten soms op Schiphol stonden te wachten om een teruggekeerde *Brandpunt*-ploeg direct te spreken. Naarmate televisie gewoner werd, verdween die exclusiviteit. Toch bleven de actualiteitenprogramma's voor veel kijkers vaste ankerpunten. Ook nu, vele jaren later, word ik nog regelmatig aangesproken door mensen die met waardering terugkijken op *Brandpunt*.

Na 1980 veranderde de televisiejournalistiek ingrijpend. Elektronische camera's, satellietverbindingen en later live-uitzendingen maakten het mogelijk veel sneller verslag te doen. Nieuws werd overal beschikbaar. Daarmee verdween een deel van de mystiek rond de actualiteitenrubrieken. Hun onderscheidende kracht lag voortaan vooral in de beeldende kwaliteit van reportages. Helaas zijn de budgetten daarvoor in de loop der jaren sterk uitgehold. In actualiteitenprogramma's zag je daardoor veel talking heads: radio op televisie.

Die ontwikkeling is de televisiejournalistiek niet ten goede gekomen. De programma's lijken tegenwoordig sterk op elkaar, zowel in onderwerpkeuze als in vorm. De hechte band met het publiek is grotendeels verdwenen. Verslaggevers zijn weliswaar snel ter plaatse, maar hebben vaak te weinig tijd om grondig onderzoek te doen. Vele malen per dag hoor je nu dezelfde verhalen.

Het verschil tussen *Brandpunt*, *Televizier*, *Achter het Nieuws* en *Hier en Nu* zat vooral in hun vertrekpunt. *Brandpunt* keek vanuit een katholieke achtergrond, met nadruk op gerechtigheid, solidariteit en emancipatie. Dat kwam tot uitdrukking in onderwerpkeuze en de manier waarop onderwerpen werden gemaakt. De rubrieken vulden elkaar zo aan. *Televizier*, onder leiding van Jaap van Meekren, had een duidelijk liberale signatuur. *Achter het Nieuws* was nauw verbonden met de socialistische gemeenschap. *Hier en Nu* bewoog zich op hetzelfde terrein als *Brandpunt*, maar koos een andere benadering: kritisch waar nodig,

maar uiteindelijk loyaal aan het gezag. *Brandpunt* was rebelser en schuwde de confrontatie niet. Wie herinnert zich niet Willibrord Frequin, die in jacquet tijdens een officiële bijeenkomst met draaiende camera op prins Bernhard afstapte en hem de vraag stelde die niemand anders durfde te stellen: "Hoogheid, hebt u geld aangenomen van Lockheed?"

December 1992: Een jaar lang heeft verslaggever Patrick Olde Nordkamp in de Utrechtse wijk Zuilen gewoond om een goed beeld te krijgen van de spanningen die daar zijn ontstaan tussen allochtonen en oorspronkelijke bewoners. Het programma doet ook moeite om de botsende culturen bij elkaar te brengen. Oplossingen koppelen aan problemen is kenmerkend voor het redactionele beleid in die tijd. Het is de vraag of deze uitzending vandaag nog zo gemaakt zou kunnen worden.

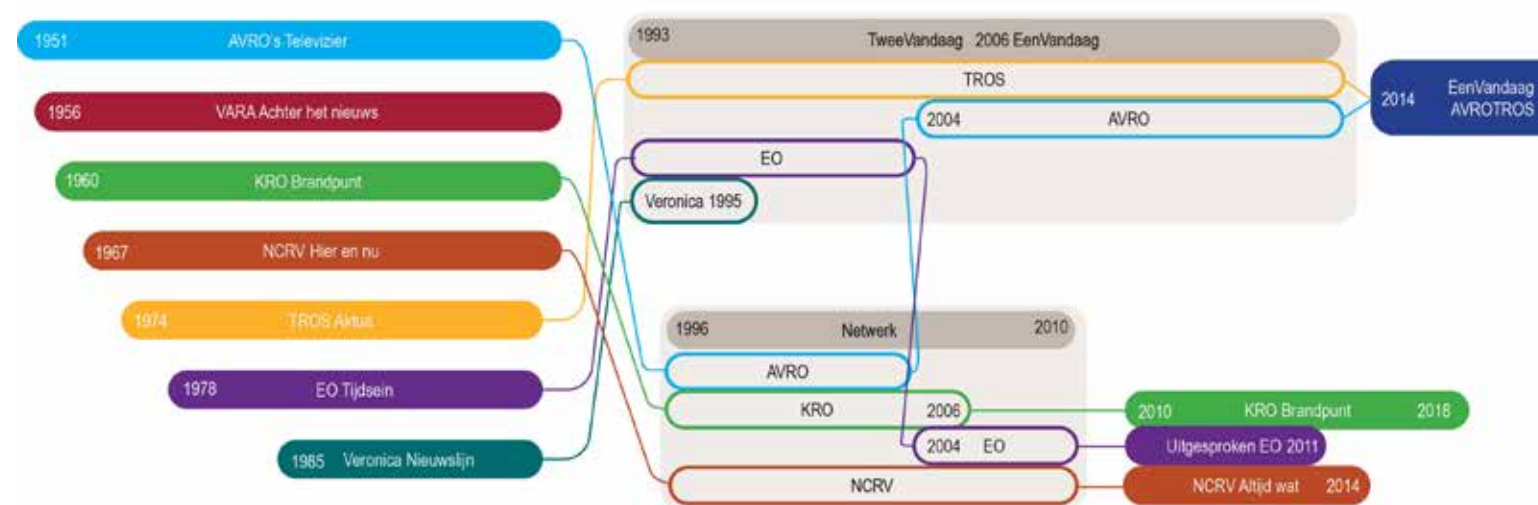
Augustus 1961: Het sluiten van de Berlijnse muur. Families raakten verscheurd, konden elkaar alleen nog over de muur iets toeschreeuwen. De beelden van cameraman Piet Kaart sneden door de ziel. Ik zag deze reportage als 11-jarige.

November 1989: Verslaggever Peter Tetteroo bij de val van de Berlijnse muur. Het is die avond wereldwijd een chaos. Tv-ploegen vechten om een verbinding om hun reportages tijdig in hun uitzending te krijgen. Dankzij welwillende technici - zich bewust van de historische betekenis van dit moment - lukt het.

Ton Verlind was achtereenvolgens verslaggever, presentator, eindredacteur van *Brandpunt* in de periode 1979 - 1992. Daarna tot 1995 hoofd informatieve programma's tv en van 1995 - 2007 mediadirecteur bij de KRO. Hij is nu mediaondernemer en onafhankelijk journalist.

De op- en ondergang in beeld

Hoe zat het ook alweer met *Netwerk* en *TweeVandaag*? In deze vereenvoudigde weergave is enigszins te volgen hoe het de omroepverenigingen en hun actualiteitenrubrieken verging. Op dit moment is AVROTROS de enige omroepvereniging met nog een eigen, dagelijkse actualiteitenrubriek. De NOS en NTR hebben vanaf 2010 *Nieuwsuur*, wat NOVA opvolgde.

OP ONTDEKKINGSREIS MET ANNEMARIE PRINS (1932-2026)

Begin dit jaar overleed Annemarie Prins, bekend als acteur en theatermaker. Iets minder bekend is ze als televisieregisseur. Tussen 1970 en 1975 maakte ze vijf spraakmakende producties voor de VPRO. Met Hans Hulscher, die bij vier daarvan als ‘hoofd beeld’ meewerkte, kijken we terug naar deze avontuurlijke periode in de tv-geschiedenis.

door Liselotte Doeswijk

Boven: Nelly Frijda speelt Anna I en Anna II in *De zeven doodzonden van de kleine burgerman*. Rechts haar familie, vlnr: Gerard Thoolen, Bruce Gray, Coby Stunneberg en Wilbert Bank.

Hans Hulscher begint in 1964 na een technische studie (eigenlijk tijdens de studie) bij de NTS als aankomend beeldtechnicus bij de Technische Dienst onder leiding van Pieter de Vlaam. Hij leert het vak in de praktijk als technicus bij reportages en wordt rond 1966 hoofd beeld, met eindverantwoordelijkheid voor beeldtechniek bij studioproducties. Hulscher: “Televisie was vooral techniek en daar ging de meeste aandacht naar uit. Terecht, want de techniek was complex en veranderde bovendien voortdurend, van plumbicon naar orthicon en toen kleurencamera’s. Maar begin jaren 70 vatte het idee post dat er behoefte was aan meer creatieve, kunstzinnige inbreng.”

Creatief talent

De omroepverenigingen gingen op zoek naar creatief talent, dat ongehinderd door wat televisie tot dan toe was geweest, het medium naar volwassenheid kon leiden. Kon de televisie meer worden dan radio met beeld? NOS-programma’s *Beeldspraak* en *Eigentijds* van Jan Venema waren wegbereiders hierin. Mooie reportages en goede studio-gesprekken over literatuur, theater, moderne kunst, opera en muziek. Hulscher: “De televisie werd nog niet voor vol aangezien, maar iedereen uit de culturele wereld wilde wel graag in *Beeldspraak* komen. Daardoor gingen mensen uit de kunsten zich afvragen wat zij met televisie zouden kunnen doen. *Beeldspraak* sloeg zo een brug tussen de wereld van televisie en die van de kunst.”

Er zijn al televisiemakers onderweg op deze ontdekkingsreis: Bob Rooyens bij de AVRO, Rob Touber en Wim T. Schippers bij de VPRO, Dimitri Frenkel Frank bij de VARA,

Stefan Felsenthal en Wilhemina Hoedeman bij de NOS, om wat namen te noemen.

De zeven doodzonden

Annemarie Prins is met haar theatergroep Terzijde bezig met vormexperimenten en doet in 1969 op uitnodiging van de KRO-radio in alle vrijheid een klankstudie-experiment. Daarna volgt ze de regie cursus bij NOS opleidingsinstituut Santbergen. Voor het afstudeerwerk krijgt ze decorontwerper Dorus van der Linden en grafisch ontwerper Jaap Drupsteen toegewezen. Met hen maakt ze de eerste scènes van die later *De zeven doodzonden van de kleine burgerman* zullen worden, een televisiebewerking van het gelijknamige stuk van Berthold Brecht en Kurt Weil.

Na een lange productieperiode en nog enig gedoe over toestemming van de weduwe van Brecht, die gelukkig haar zegen geeft over de televisiebewerking, wordt *De zeven doodzonden* op 28 januari 1971 uitgezonden door de VPRO. Het is kort gezegd een videoclip avant la lettre, een productie met veel beeldmanipulaties en grafische effecten en mag tot een van de hoogtepunten uit de Nederlandse televisiegeschiedenis gerekend worden. De eindproductie van Annemarie Prins doorbreekt niet alleen inhoudelijke en artistieke barrières, ze stelt ook de gestandaardiseerde productiegang ter discussie. Ze vraagt beeld-, licht- en geluidstechnici, cameramensen, ontwerpers en de cast om de grenzen van hun eigen vakgebied op te zoeken, mee te denken over de uitdagingen van de andere vakgebieden, geeft ze inspraak en stimuleert daarmee een groot gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het eindproduct.

Mimespeler Naomi Duveen in *De legende van de geliefde van de machinist*

Beeld & Geluid

Het wij-gevoel

Hulscher heeft goede herinneringen aan deze periode: “We werkten voor zo’n productie langer dan gepland, maar het ging spelenderwijs. Iedereen wilde het beste uit zijn of haar eigen discipline halen. Dus als een cameraman nog een uurtje langer nodig had om iets in te regelen, dan was daar begrip voor. Jaap Drupsteen en ik zaten ’s avonds draaiboeken te maken en te puzzelen hoe we de mozaïeken die we op het scherm wilden zien, konden realiseren. We waren gezamenlijk op ontdekkingsreis.” Hulscher wil wel een nuancering aanbrengen, want dit was niet exclusief aan de producties van Annemarie Prins. “Dat was ook zo bij Rooyens, Touber of Hoedeman. Ze waren allemaal goed in het aanwakkeren van het ‘wij-gevoel’, elke regisseur deed dat op zijn of haar eigen manier.”

Een deel van de operationele ploeg wordt door Annemarie meegevraagd voor het volgende project: *De legende van de geliefde van de machinist*. Hulscher: “Na zo’n samenwerking ben je op elkaar ingespeeld en Prins had natuurlijk geen ervaring met anderen. Zo gingen veel mensen mee naar de volgende productie.”

De waanzin spoot eruit

Waar voor *De zeven doodzonden* het stuk van Brecht als uitgangspunt diende, werd bij *De legende* aanvankelijk zonder scenario gestart. Prins legde het als volgt uit aan een verslaggever van *Het Parool* (29-1-1971): “Helemaal in het begin van de voorbereiding van dit programma hebben alle specialisten, de decor- en grafisch ontwerpers, de geluidsmensen, de cameramensen, noem maar op, een lijst van hun mogelijkheden opgemaakt. Later zijn daar nog de mogelijkheden van Naomi [Duveen, actrice/danseres] bijgekomen.” Het scenario ontstond gaandeweg: “Pas toen het basisplan er was zijn we een schrijver gaan zoeken die zoveel lef heeft dat hij het schrijven als één element kan zien dat erbij komt en waarvan het resultaat ook weer door ons uit elkaar wordt gehaald, bewerkt en vervormd. Gerben Hellinga heeft dat ook geweldig gedaan, hij heeft meegedaan aan het bedenken van die waanzin, want dat is het. Het spoot eruit.” Het resultaat laat zich moeilijk beschrijven, in het *Algemeen Dagblad* (4-5-1971) heet het “een irritant en amusant tv-spel”

Rechts: Een deel van het Woyzeck-team, vlnr: Shireen Strooker, Bruce Gray, Gerben Hellinga, Jaap Drupsteen, Annemarie Prins en Dorus van der Linden. Onder: de crew maakt lange dagen.

Beeld & Geluid

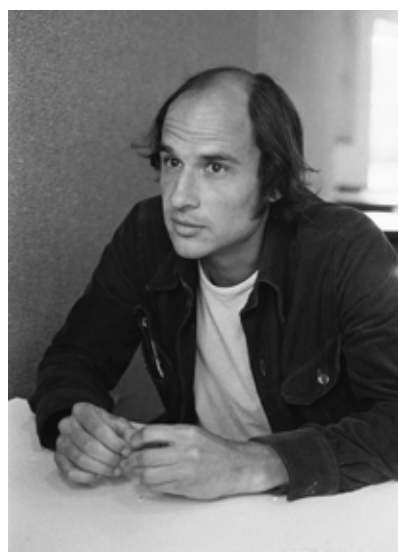
waarin Naomi Duveen vertelt over een treinreis aan haar vrienden Camera, Licht en Geluid.

Voor *Video*, een NOS-programma over televisie, is een korte reportage gemaakt over de totstandkoming van *De legende* (7-2-1971). We zien naast Prins en actrice Naomi Duveen zo'n twaalf crewleden, onder wie ook Hulscher, op het podium zitten, allen met aantekeningen, plattegronden en schema's voor zich, druk in vergadering. Dat overleggen kostte al met al bijna zes maanden productietijd, terwijl daar normaal gesproken vijf weken voor staan. Prins legt uit aan de *Video*-verslaggever dat dat veel vraagt van de crew: "Het is nu een kwestie van liefdadigheid, (...) het is heel hard werken en dat is wel onrechtvaardig." Deze wijze van produceren gaat geen gewoonte worden, legt diensthoofd Arie van den Dool uit in de reportage: "Daar is de capaciteit niet naar".

Het grote geheel

Bij de volgende productie is er wel weer een scenario; het bekende tragische toneelspel *Woyzeck* van George Büchner. Prins en haar crew pakken ook hier weer uit met grafische effecten, kostuums, maquillage, decor en chroma-key om de geestelijke ondergang van het hoofdpersonage, gespeeld door Bruce Gray, weer te geven. Nieuw in de ploeg creatieve medewerkers is Willem Breuker en zijn orkest, wiens muziek soms het spel overstemt. Dat is onconventioneel, maar Prins doet het met de gedachte dat muziek soms beter weergeeft wat er in *Woyzeck* omgaat (*De Volkskrant* 4-5-1972).

"We werkten langer dan gepland, maar het ging splenderwijs"

Beeld & Geluid

Hans Hulscher in 1972

Terugkijkend naar deze periode zegt Hulscher: "Werken met Annemarie Prins was een hoogtepunt, maar dat was het samenwerken met Touber, Rooyens en Hoedeman evengoed. We waren ervan overtuigd dat dit soort producties moesten slagen, alle inbreng moest optimaal opgaan in het grote geheel. En als dat lukte was er soms een extra beloning in de vorm van een televisiefestival of conferentie waar je met internationale vakgenoten in contact kwam."

In 1973 volgt de meer documentaire-achtige, tweedelige productie *Roerig Amsterdam*. In twee delen schetst Prins op basis van een toneelspel van Ed Hoornik en Mies Bouhuys de geschiedenis van de socialistische beweging in de hoofdstad. Dat doet ze met een combinatie van nagespeelde scènes, archiefbeelden en grafisch ontwerp. Daarna volgt in 1975 nog *Oh, was ik maar nooit getrouwd* waarin Dorine van der Klei oude liedjes zingt over het huwelijk. Dorine heeft de liedjes gekozen en Prins geeft daar in de vormgeving een creatieve draai

aan. Zowel *Roerig Amsterdam* als *Oh, was ik maar nooit getrouwd* zijn mooie en spannend vormgegeven producties, maar Prins' inbreng is aanzienlijk anders dan in *Woyzeck* en *De zeven doodzonden*. In de tussentijd heeft ze alweer een positie als theaterregisseur in Groningen aanvaard.

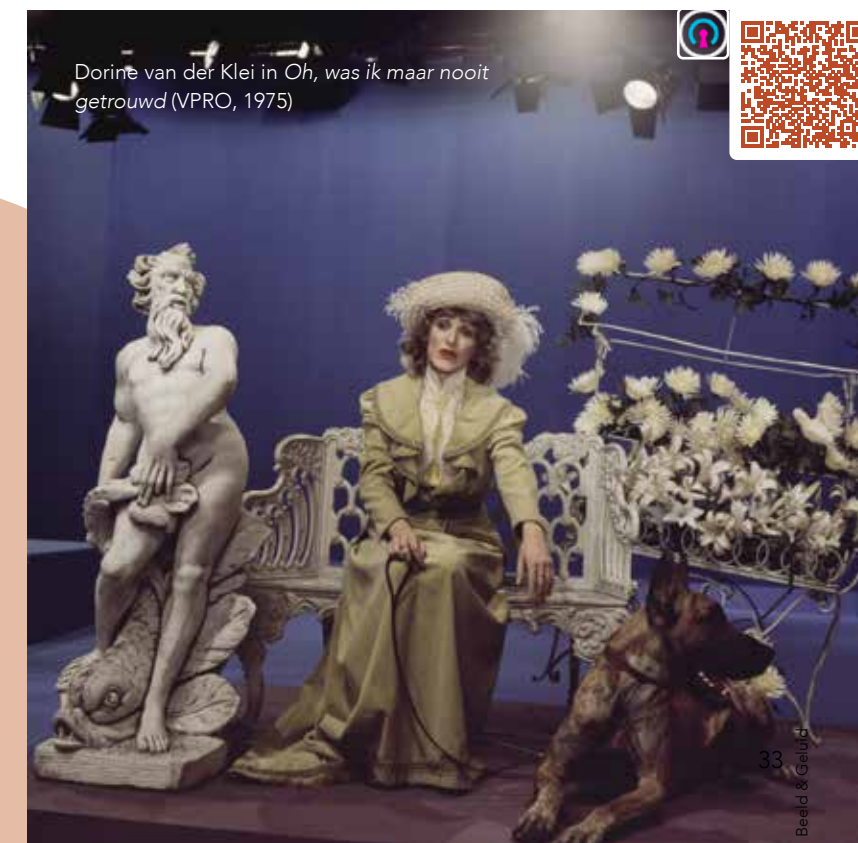
Hans Hulscher maakt rond die tijd de overstap naar regie. "Ik had als hoofd beeld natuurlijk veel naast regisseurs gezeten en geregeld had ik ook wel programmatische inbreng. Toen me werd gevraagd te gaan regisseren was ik er eerst niet zeker van: kon ik dat wel, wilde ik het wel? Maar ik kreeg de kans om het heel geleidelijk uit te proberen en dat ging goed." Hulscher regisseerde kunstprogramma's, veel muziek en vooral veel dans, tot dat bijna helemaal van de buis verdween. "Dat was eerst geprogrammeerd om half negen 's avonds, toen werd het elf uur, daarna op zondagochtend."

Voortdurende zoektocht

Het televisie-avontuur eindigt voor Prins in 1975. Ze deed daarvoor nog een poging om een experimenteerstudio op te zetten binnen de NOS. Toen dat niet lukte ging het logge, bureaucratische productieproces haar tegenstaan en lonkte het theater. Daar is, na Aktie Tomaat, de tijd rijp voor haar vernieuwingsdrift. Daar vindt ze weer ruimte om in vrijheid te experimenteren. Volgens Prins' biograaf Anja Krans zijn de jaren bij de radio en televisie "inhoudelijk van grote invloed op haar voortdurende zoektocht naar een '(theater)taal'" (*Theatermaker Annemarie Prins*, uitgave van het Theaterinstituut Nederland, 1999). En andersom heeft ze haar steentje bijgedragen aan de ontwikkeling van televisie als volwassen medium met een eigen beeldtaal. De ontdekkingsreis van Annemarie Prins ging door, maar niet meer bij de televisie.

Germaine Groenier was een van de acteurs in *Roerig Amsterdam* (VPRO 1973)

Dorine van der Klei in *Oh, was ik maar nooit getrouwd* (VPRO, 1975)

Beeld & Geluid

BOB ROOYENS: LYRISCHE FANTASIE EN ELEKTRONICA

Op bezoek bij de gevierde regisseur in zijn landelijke idylle te Nigtevegt. Daar vertelt de tv-tovenaar over de basis van het succes: het team.

door Frans van Lier

Als ik Bob Rooyens, gevierd wonderkind van de televisie in half Europa, nu 86 jaar, winnaar van menige tv-prijs, vraag waarop hij het meest trots is, geeft hij een heel verrassend antwoord. Dat komt wat verderop.

In de jaren 60 sloeg hij zijn vleugels uit bij de AVRO-televisie, waar hij liet zien dat je met het zwart-wit beeld ook nog wat anders kon doen dan Herbert Joeks of Karel van der Graaf recht voor zijn raap op het scherm plakken. In shows met Liesbeth List, Ramses Shaffy, Johnny & Rijk, Esther Ofarim, Nina Simone, Charles Aznavour en al die anderen verraste hij ons aan de andere kant van het scherm met beeldvariaties van een geheel nieuw soort. Ja, we kenden de dubbelbeelden, soms driedubbel zelfs van Kees van Iersel, die van toneel op een eigen manier televisie maakte, maar de lyrische fantasie die Rooyens in zijn beelden wist te brengen was opzienbarend.

Nog een greep uit de kanjers die hij in de loop van zijn carrière vertoonde, hier maar ook in Duitsland en elders: Jacques Brel, Sammy Davis, Dusty Springfield, Aretha Franklin, Toots Thielemans, Liv Uhlman, Harry Belafonte, Duke Ellington. Maar ook Anton Heyboer, Leen Jongewaard, Ko van Dijk – je zag nog 's wat met die Rooyens. Inzendingen voor het Gouden Roosfestival in Montreux maakte hij niet alleen voor eigen land maar ook voor Duitsland en Roemenië.

Parijs en elektronica

Als jongen van 18 jaar was hij naar Parijs getrokken voor het avontuur. Met zijn gitaar trok hij langs de terrassen en zong er liedjes bij. Laat nou op een van die terrassen een zekere Jean Letarte zitten, zelf gitarist maar ook docent aan de filmacademie IDHEC. Aardig contact en zo kwam de jonge Bob op de Parijse filmacademie terecht.

Met die bagage is hij bij de televisie verwelkomd door de tweede man van de AVRO-televisie, Ger Lugtenburg. Nog noemt Rooyens Lugtenburg, de creatieve inspirator, als een van de grote mannen uit die tijd, zoals ook Leen Timp dat was en Jef de Groot en Walter van

“Mijn zeeschuim was elektronica”

der Kamp. Gijs Stappershoef bij de VARA was zo'n icoon en Willy van Hemert evenzo.

Rooyens waagde zich met lef aan opera, jazz, komedie, ballet, rock, popshows, kinderprogramma's, literaire confrontaties en meer; in die tijd schreef, bedacht, produceerde en regisseerde hij en als om welke reden ook de schakeltechnicus uitviel deed hij diens werk erbij. Nieuwsgierigheid hielp hem naar de nieuwe beeldvormen. In een van de columns, die hij op zijn website (Bobrooyens.com) verzamelt, vertelt hij hoe hij een keer de technische controleruimte binnenliep.

Beeld & Geluid

Liesbeth List, Ramses Shaffy en Bob Rooyens bij de opnames van *Shaffy en List*, uitgezonden op 25-4-1974 (AVRO). Een retrospectief van 10 jaar samenwerking tussen beide artiesten.

van Venus. Verwekt uit zeeschuim, naakt en toch nog zo verhullend op de schelp gezet door Botticelli. Mijn zeeschuim was elektronica. Tot in de diepste krochten van haar ziel werd er aan de knopjes van mijn zojuist geboren Venus geschroefd en gedraaid.”

Vrede van Münster

Voor de WDR werkte hij vanaf 1965. In 1998 was het 350 jaar geleden dat met de Vrede van Münster een eind kwam aan de Tachtigjarige Oorlog. Vertelt Rooyens: “Ik moest daarover voor de ARD een herdenkingsprogramma maken, dat aan Eurovisie zou worden aangeboden. Interessant, maar ik wilde niet van dat historische gedoe met oude prenten en commentaren, dus ik bedacht dat het ‘breaking news’ moest worden, zoals CNN maakt.”

“Ik heb er een jaar aan gewerkt. Ik liet gezanten uit alle betrokken landen: Spanje, Zweden, Oostenrijk, Duitsland, Nederland interviewen door de anchor. Neutrale, als tijdloos bedoelde kostumering, een beetje zoals op de schilderijen van Tamara de Lempicka. Ook verslaggevers van de *Tagesschau* deden reportages. Een nieuwsshow met ook ‘onverwachte’ items: de correspondent bij het Vaticaan die inbrak met het nieuws dat Galileo Galilei werd verhoord over zijn stelling dat de aarde draaide om de zon. Er zaten ook cabaretnummers in uit zaaltjes in Münster, waarin de gezanten vrolijk voor gek werden gezet.”

“We deden het hele programma live vanuit Münster. Bij de generale was het prachtig weer en dat was mooi voor de buitenopnamen, maar bij de uitzending begon het te gieten en zelfs te onweten. We hadden die generale opgenomen en daaruit kon ik dus stukken gebruiken die ik in de regen niet meer live kon doen. Ik herinner me de cameraman, die hoog in een bouwkraan zat voor overzichten en die riep: ‘Bob, mag ik er af want zo dadelijk slaat de bliksem in mijn kop.’”

“Het was een avondvullend programma en het ging rechtstreeks naar een aantal Eurovisielanden, ook hier in Nederland. Toen ik na afloop uit de regiewagen naar buiten kwam bleek er een grote menigte te staan die naar de schermen buiten hadden gekeken. En wat me nog nooit eerder was overkomen: ik kreeg een ovationeel applaus!”

Arte

Rooyens was uitgenodigd om in 1992 het openingsprogramma te maken voor de Frans-Duitse zender Arte. Na vier jaar voorbereiding ging de eerste uitzending in 1992 de lucht in. Hij had daarvoor een

“Uit nieuwsgierigheid informeerde ik waar een paneeltje met drie rijen knopjes eigenlijk voor diende. ‘Oh dat? ...dat is het stuk in kont paneeltje.’ ‘Hüh...!’

Ik wist toen niet en nu nog niet, waar die uitdrukking vandaan komt. Ik voelde wel een sterke impuls om eens op die knopjes te drukken. Dat heb ik ook gedaan en tot mijn grote geluk bleek de hoofdbeeldtechnicus, Theo Jansen, een avonturier die volkomen paste bij mijn nieuwsgierigheid. Het railtje bleek in retrospectief een luminance keyer. Met aan de ene kant de inlay en aan de andere kant de overlay. Bedoelt als titelkeyer, maar werd als zodanig nooit gebruikt. Vanaf dat moment strekte de elektronica, het hart en de bloedsomloop van televisie, haar armen naar mij uit. Het was de geboorte

Achter de schermen bij *Johnny en Rijk*, 7-5-1971 (KRO).

muziekprogramma ontworpen waarbij hij een groot aantal levende componisten, klassiek, jazz, pop, uit de hele wereld had betrokken. Hen had hij gevraagd korte stukken te componeren in door hem opgegeven maatsoorten: driekwart, vierkwart, zesachtste enz., alles uit te voeren door een groot orkest. Maar het plan van Rooyens is niet doorgegaan want de eisen die aan de techniek werden gesteld, bleken te hoog. In plaats daarvan is vanuit de Opera van Straatsburg een live concert uitgezonden.

Teams

De gelauwerde televisiemaker (Zilveren Nipkovschijf, DirectorsNL Oeuvre Award, Gouden Beeld, etc.) bewoont een idylle in het landelijke Nigtevegt. Met de goede smaak en flair van de kunstenaar heeft hij een oud huis naar eigen ontwerp en inzicht verbouwd naar een markant interieur, waar fijne tableaus van reputabele makers aan de muur hangen. Met een weids uitzicht over een fris weilandgebied terzijde van het huis vertelt de tot rust gekomen tv-tovenaar over de basis van het succes: het team.

“Je moet elkaar vertrouwen en zij moeten begrijpen wat je als regisseur wilt. Elke regisseur krijgt in het begin te maken het ‘laat maar ’s zien’-syndroom. Als je niet stevig in je schoenen staat en niet duidelijk kan maken wat je van ze wil en verwacht, ze niet in je enthousiasme kan meeslepen, dan kan dat de sfeer en het werk enorm verzieken. Een goeie crew legt een ziel in een productie, het is als een familie die om

elkaar geeft. Een goed team heeft een pater en een mater familias. De pater was ik en de mater was mijn regie-assistente van vele, vele jaren, Myra van der Werf, die honderd shots in een minuut kon cuën.” (Zie en hoor haar aan het werk, 180 shots in vier minuten afroepend, in het fragment met Willem Nijholt, via de QR-code hiernaast).

“Ik heb fijne teams gehad waarmee ik kon lezen en schrijven. Ik denk aan Henny Schoonheim, die met een handcamera kon wat niemand anders kon; al zou hij een beeld moeten maken achter zijn rug, dan nog kon je zonder enig risico naar hem schakelen. Hij voegde kwaliteit en creativiteit toe aan een productie. Hij is in 2024 gestorven.”

“Een andere tovenaar was Ruud Stiene, cameraman. Hij stelde de ploeg samen en wist wie er wel en niet in thuis hoorde. Hij was klein van postuur maar een gigant in zijn vak. Ik denk ook aan de cameramannen Theo Joosten en Alex Bordewijk, schakel-technicus Han Budding en floormanager Tom Bourgonje. En Henk Enkelaar en Johan van Elk, Henk van Engen, Berto – fijne collega’s, fijn om mee te werken.”

“Ach, in elk team ontstaat wel eens spanning of gekibbel. Dan sprong direct geluidsman Wil Zuiderduijn er in om een mal bandje af te draaien met een scabreuze tekst of een keiharde boer. Dan liepen de opgeblazen ballonnen meteen leeg. Ach, man, het was hard werken, spanning, maar ook zo’n hoop plezier.”

“Het was hard werken, spanning, maar ook zo’n hoop plezier”

“In het buitenland heb ik ook fijne teams kunnen samenstellen, waarmee ik jaren heb gewerkt; in Keulen, Baden Baden, München, al was het wel vaak even wennen aan de manier van werken in die verschillende culturen. En dan in Frankrijk. In het Olympia, het vermaarde Parijse chansontheater, maakte ik voor de ORTF een show met Mireille Mathieu. De reportagewagen zou er om één uur zijn en dan konden we van drie tot zes repeteren. Maar ze kwamen pas om drie uur aanzetten en toen verdween de crew meteen in het café. Dan opbouwen en eindelijk tegen vijf uur had ik een plaatje.”

“Nu bleek de Franse brandweer voor te schrijven dat de camera’s maar aan één kant van de zaal mochten staan en de chef techniek had aangewezen dat dat de rechterkant zou zijn. Zo kon ik natuurlijk niet werken. Gepraat, gepraat, Coquatrix er bij, de directeur van Olympia, maar geen verwrikken aan.”

“OK, dacht ik toen, weet je wat: als ik de scanning van een van die camera’s nou niet van links naar rechts maar van rechts naar links omdraai, dan kan ik Mireille zowel van links als van rechts aanschieten. De chef techniek deed niet moeilijk, pakte een soldeerbout en draaide de scanning om. Maar de al wat oudere cameraman, ook al met een paar Pernodjes op, raakte in paniek en snapte niet waarom het beeld andersom ging als hij naar links pande. Als ik riep ‘grand plan à droite’ ging hij eerst de verkeerde kant op. In een lawine vloeken maakte hij dan een shot.”

Gedoe

Dat soort avonturen speelden natuurlijk ook wel in eigen land. Rooyens vertelt verder. “Ik maakte

een show met Dakota Staton, een jazz-zangeres van het kaliber Sarah Vaughan en Ella Fitzgerald. De begeleiding bestond uit een gelegheidscombo van Nederlandse muzikanten onder leiding van Frans Elsen. De persoonlijke begeleiding van Dakota lag bij haar echtgenoot, lid van de Muslim Brotherhood die na de avondpauze, waarin de muzikanten bij het eten een biertje hadden gedronken, ontstak in razernij. Hij eiste van mij dat ik ze zou vervangen omdat ze naar alcohol roken. Ik legde hem uit dat in Nederland andere regels golden dan die van hem. Toen liet hij, om de muzikanten te straffen, de *uptempo* nummers aanzienlijk sneller spelen dan normaal, geen genoeg voor de muzikanten. Het programma was nu zeker tien minuten korter dan het zou zijn geweest bij een normaal tempo.”

“Daarbij had ik in de loop van de middag nog een andere opstandigheid moeten dressereren. Eén van de drie cameramensen meende dat hij beter gekwalificeerd was om regisseur te zijn dan ik. Hij pleegde voortdurend obstructie, zette andere shots voor, dan die ik wilde zien. Het is een vaker voorkomend fenomeen, waar nieuwe jonge regisseurs mee te maken kunnen krijgen. De vraag om een beetje professioneel te zijn hielp niet. Hij bleef dwarsliggen en daarmee ook de sfeer in de ploeg saboteren. Ik heb hem toen maar even apart genomen en gezegd dat hij naar huis kon gaan. De twee overgebleven cameramensen, werkten daarna voor vier. De onbemande camera zette ik op een krap totaal. Niemand iets van gemerkt.”

Zie een boel video-impressies van wat Rooyens heeft gemaakt op Bobrooyens.com. Daar staan ook al zijn columns.

En, o ja, nu nog het verrassende antwoord.

“Waarop, na die hele spectaculaire carrière en die mooie belevenissen, ben je nu het meest trots?” Hij hoeft maar heel even na te denken. “Niet op iets van mijzelf, maar van mijn zoon, Rinke. Hij is beter dan ik.” Rinke Rooyens, nu 56 jaar, is de zoon van Bob Rooyens en Marja Habraken, actrice, die met Rooyens was getrouwd, later een affaire had met Hugo Claus en die, 50 jaar oud, een eind aan haar leven heeft gemaakt. Ook hadden zij een dochter, Roene, nu 54, die werkt voor RTL. “Rinke is voor de liefde in Polen terechtgekomen en is daar nu”, zegt zijn vader, “de John de Mol van dat land. Hij heeft er een productiemaatschappij opgericht, het Talpa van Polen, die Rochstar heet, naar zijn zoon Roch.” De succesvader, uitvinder van een nieuw televisie-idioom, is dus vooral trots op zijn zoon, die, zegt hij, “beter is dan ik.”

De opname met Dakota Staton en orkest Frans Elsen, 21-7-1965 (AVRO).

MEESTERONTREGELAAR WIM T. SCHIPPERS (1942 - 2026)

en de 100-jarige VPRO

door Jan Haasbroek

Het Willy Dobbplantsoen uit *De lachende scheerkwast* werd een bestaand plantsoen in Olst. Schippers en Dobbe openden het samen in 1997.

“Ooit komt er een tijd dat niemand meer weet dat de mensheid bestaan heeft. Mijn hele oeuvre kan beschouwd worden als een demonstratie van hoe dat verpletterende feit sportief op te vatten.”

- Wim T. Schippers

Wim T. Schippers is er tussenuit geknepen. Pas een week na zijn dood op 10 juni j.l. werd dat door zijn stichting bekend gemaakt. Zoveel lawaai als hij veroorzaakte met zijn kunst- en mediawerken, met zo weinig tamtam gaf hij de pijp aan Maarten. Er was maar één advertentie in één krant en die kon niet kaler: zijn naam, de geboorte- en sterfdag en de constatering “dood” en “niks aan te doen”. Als je, zoals Schippers, ervan doordrongen bent dat de meeste mensen niet eens geboren worden, ga je niet je eigen sterven uitvergrooten. Tegen overtuigde katholieken zei hij pesterig: “Je zult nog raar opkijken als straks het hiernamaals niet blijkt te bestaan”. Columnist Max Pam zei een keer tegen Wim T. dat hij vredig in bed wilde sterven. Waarop Schippers uitriep: “Doodgaan doe je maar één keer. Dan ga je toch niet liggen slapen.”

In dit themanummer over driekwart eeuw vaderlandse televisie mag de artistieke geweldenaar

Wim Theodoor Schippers (Groningen, 1 juli 1942 – Amsterdam, 10 juni 2026) niet ontbreken. Doordat ik dit voorjaar een boek voltooid over honderd jaar VPRO (*Waar gaat het eigenlijk over*, aangekondigd in *Recorder* nr. 11), kan ik twee vliegen in één klap slaan. Wat was de rol van de VPRO in de ontwikkeling van de televisie in ons land en welke was de betekenis van Wim T. voor de VPRO en de televisie in het algemeen? Maar eerst kort iets over hoe de televisie begon en hoe die te vernieuwen.

Vervlakking

De televisie kwam langzaam op gang in Nederland en stond meteen al in een kwaad daglicht. De regering-Drees betwijfelde of het volk er wel voldoende belangstelling voor zou hebben. Bij de eerste uitzending in 1951 waarschuwde KVP-staatssecretaris Cals voor passiviteit en vervlakking. Katholieken die naar programma's van de socialistische VARA wilden kijken, werden bedreigd met excommunicatie. En conservatieve, Britse politici probeerden tevergeefs om de rechtstreekse uitzending van de kroning van Elizabeth in 1953 te verhinderen, want de plechtigheid mocht niet worden verlaagd tot een openbaar schouwspel.

Televisievernieuwing kwam tot stand door talentvolle programmamakers die met ongekende ideeën en technieken verrassende programmagenres en -vormen tevoorschijn toverden. De een was niet tevreden met wat er was, een ander had elders gezien dat het ook anders kon. Je kon blij zijn met kleine rimpelingen of erop uit zijn om alles ‘om te turnen’. Globaal waren er twee aanvliegroutes: commercieel of ideëel, ‘vertrossing’ of ‘avant-garde’. De massa kapot amuseren of een voorhoede winnen voor nieuwe – en dus nog controversiële – uitingen van sex & drugs & rock & roll. Het was, anders gezegd, *Big Brother*, *Idols* en *Wie is de mol?*, dus reality, show en adventure tegen *Zo is het*, *Hoempla* en *Sputten & slikken*, oftewel maatschappijkritiek, mediagekte en jeugdcultuur.

Vernieuwing

De VPRO – poneer ik in *Waar gaat het eigenlijk over?* – heeft de Nederlandse televisie het sterkst beïnvloed in de dik dertig jaar tussen 1967 en het einde van de vorige eeuw. In de periode daarvoor waren de dominees bang voor de televisie, die geen voertuig voor religie mocht en kon zijn. Ds. Hans van Houte waarschuwde dat het woord zijn grijpkracht zou verliezen aan het beeld en dat de ‘Augenmensch’ in opkomst was. Wel zorgde de VPRO in 1957 onvoorzien voor de eerste televisierel door kritiek te leveren op een bombardement op de kruiser *De Zeven Provinciën* in 1933. Men vond het schandalig om, ook nog op Koninginnedag, muiers aan het woord te laten.

In de 21ste eeuw verrijkte de VPRO de publieke televisie met het programma *Tegenlicht*, met buitenlandse reisjournalistiek, *Zomergasten* en de vaak hilarische nieuwssatire van Arjen Lubach, programma's die inmiddels helaas of zijn beëindigd cq ingekrompen, of alleen nog via digitale platformen of commerciële zenders te ontvangen zijn.

Waarin schuilt het belang van mijn elitaire VPRO in de laatste decennia van de 20ste eeuw, dus nadat de dominees – de coup in de Hilversumse Expohal op 22 juni 1968 – het veld hadden moeten ruimen en een nieuwe generatie programmamakers zijn slag sloeg?

Hoe kwam het, zoals tv-criticus Nico Scheepmaker vaststelde, dat de VPRO zo'n “gebrek aan tolerantie voor programmasoorten met een gemakkelijke verstaanbaarheid” aan de dag legde? Waarom dreven wij zo deerlijk ver af van Willem O'Duys, Mies Bouwman, André van Duin, Linda de Mol, Henny Huisman, Sonja Barend, Ron Brandsteder, Chantal Janzen, Ivo Niehe en Martijn Krabbé?

Ontregelen

In mijn boek signaleer ik drie dominante verschijnselen: ontregeling, vernieuwing en grote verbanden. Als je in de *Dikke Van Dale* kijkt bij ‘ontregelen’, staat daar: De VPRO probeert te ontregelen, lees: mensen te schokken in hun normen, de ‘hete hangtaboe's’ bij Koot & Bie. Die ophef werd niet gezocht om (zoals nu bij de sociale media) geld te verdienen of mensen te verslaven en tegen elkaar op te zetten. *Debunking*, het demonteren van pretenties en dogma's, dreef ook al de vrijzinnige dominees. Een nepkoningin Juliana spruitjes laten schoonmaken, als Hitler verkleed door Wenen gaan lopen, een moppentapper God laten interviewen over de drie-eenheid; het zijn even zovele grensverkenningen, die vanuit de gedachte van vrijzinnigheid mogelijk werden. Ook De Lullo's (*Jiskefet*), Jacobse en Van Es (Koot & Bie) en Theo & Thea (Ederveen/ Niterink) hadden die drijfveer: kijken hoe ver je kunt gaan. Op het schoolplein, wist Burny Bos (chef jeugdtelevisie VPRO), kom je met grove grappen en nare en vieze dingen in aanraking en daar word je groot van.

Als tweede was het ‘helemaal VPRO’ om rusteloos nieuwe en vreemde uitingen van kunst, muziek, wetenschap en politiek openbaar maken, zonder die meteen met een oordeel te belasten. Mensen mochten daar eerst zelf iets van vinden.

Ten derde zijn er de grote programmaframes. De nieuwlichters van de VPRO bedachten: als je dingen echt duidelijk wil maken, moet je er de tijd voor nemen. Zo ontstonden, eerst op de radio: *VPRO-vrijdag*,

“Vernieuwing kwam tot stand door talentvolle makers die verrassende genres en vormen tevoorschijn toverden”

Te gast in de derde aflevering van *Hoepla*: Sinterklaas en Jimmi Hendrix. 23-11-1967.

In 1972 – na de pindakaasvloer en programma's voor de Duitse omroep – keerde Wim Schippers (bijgestaan door Gied Jaspars, Ruud van Hemert en Wim van der Linden) terug naar de VPRO met ongekend wilde televisieconcepten: *De Fred Haché Show*, *Barend is weer bezig* en *Van Oekel's Discohoek*, later onder andere gevolgd door series en 'dramadies' als *Waldolala*, *De Lachende Scheerkwast*, *Op zoek naar Yolanda* en *We zijn weer thuis*. In de jaren 90 stortte Schippers zich op de weten-

de marathoninterviews en *Het Gebouw*, en daarna op televisie *Het Gat van Nederland*, de diepgraven- de programma's van Wim Kayzer en *Zomergasten*.

Na 2000 werd steeds minder mogelijk. Alles moest korter, strikter, herkenbaarder, simpeler. De VPRO werd daardoor een almaar vreemdere eend in de NPO-bijt. Ook Arjan Ederveen kreeg er last van. Hij was, vreesde hij, niet populair genoeg voor Nederland 1, niet verdiepend genoeg voor Nederland 2 en te oud voor Nederland 3.

Programma zonder programma

Van de 75 jaar televisie zijn er 35 (1967 - 2002) sterk beïnvloed door Wim T. Schippers. Alles begon met *Hoepla* dat naam maakte met Phil Bloom, de eerste naakte vrouw ooit op televisie. Een programma zonder programma, waar duidelijk met de pet naar gegooid werd, maar wel raak. Zonder goede smaak, maar met een goed hart. Het programma beleefde slechts drie afleveringen.

schap als presentator van ingenieuze quizzen voor jong en oud.

Wim T. had veel gemak van zijn veelzijdigheid. Hij was regisseur, (stem)acteur, zanger, presentator, schrijver en beeldend kunstenaar. Switchte moeiteloos tussen radio en televisie, theater en musea, humor en wetenschap, was ook virtuoos met taal, decors en grafische vormgeving. Hij excelleerde in nieuwe woorden, rare namen en liedjes, idiote vragen, catch-22's en een eigen tijdrekening. Zij "biek" (in plaats van bakke) een taart. Het enkelvoud van schoen is schoe. Het meervoud van rum is ra. Zijn liedjes gaan over maffe paleizen en zuurkool met vette jus. Zijn personages heetten Wilhelmina Kuttje, Simon Raaspit en Gé Braadslee. Ministers krijgen vragen als: Hoe word je dat, excellentie, en wat schuift dat nou? Schippers is chaos, absurdisme, pesten, mislukkingen, clichés, kitsch, kabaal, ravage en ruzie. Flauwe woordspelingen? "Bombardement valt verkeerd" en "Dieven pikken het niet meer".

Onontbeerlijke onzin

Voor mij kwam Wim T. Schippers het dichtst in de buurt van waar de VPRO voor stond. Bij een omroep die het meest van al leerstelligheid verafschuwt, moet je op zoek naar de grootste anti-fanaticus. En dan wijzen direct alle pijlen naar Schippers. Voor hem was alles onzin, is onzin onontbeerlijk en moet je de grootste onzin – toneelspelen de honden, een zwevende steen, een vier meter hoge drol – met hart en ziel maken. Vroeg je hem: Waarom hangt die stoel aan de muur? en hij antwoordde: "Dat schiet me dan te binnen." Vroeg je hem naar de

vloeken in zijn programma's en hij zei: "Iemand moet het doen." Vroeg je hem: "Hoe kan ik je in één woord vangen?" en hij kaatste terug: "Heb je niks beters te doen?"

Het is duidelijk: Wim T. was geen komiek, geen maatschappijcriticus en geen wereldverbeteraar. Zijn "gekte" (het woord is door Schippers bedacht) lijkt nergens op. Zijn tv-programma's zitten vol lawaaige beelden, gore kleuren, ontsprende logica, storende lampenkappen, hinderlijke spitsvondigheden, gehaakte beddenspreien en broodjeszaken vol blote meiden, alles strak geregisseerd. Het was zijn manier om de fantasieloze televisie die "steeds berger afwaarts" ging een lesje te leren. En hoewel hij dus bewust het onbedoelde opzocht en het officiële tartte, behoorde Schippers tot de meest bekeken VPRO-makers. De VPRO, de Vieze Piele Rukkers Omroep, werd begin jaren 70 bedolven onder vijandige anonieme brieven en dozen met poep. Maar omdat zij de enige was die controverses opzocht, groeide ze ook; in 1984 behaalde de omroep de B-status, in 1992 de hoogste, de A-status.

Hoe verhoudt Wim T. zich tot *Van Kooten & De Bie*? Dat is een hardnekkig twistpunt. Opheffer (in *De Groene* 05.02.2026) ziet Wim T. als wegbereider voor Koot & Bie. Volgens mij staat Wim T. voor 'Hoepla, onzin en absurdisme' en ademen Kees en Wim 'Zo is het, satire en maatschappijkritiek'. Schippers was wars van alle engagement, waar het Haagse duo nog bijkleurde en op de hak nam. De conceptuele kunstenaar was geen komiek, de cabaretiers niet a-dynamisch. Omdat Schippers er het meest van

alle VPRO-coryfeeën op uit was om waarheden tegen het licht te houden en logica's te bevragen werd hij de hoofdpersoon in mijn omroepgeschiedenis, die vanuit de notie van vrijzinnigheid vertrekt. Hij komt in de buurt van de veel jongere Arnon Grunberg, die zichzelf bij de uitreiking van de Johannes Vermeerprijs als volgt tegen het licht hield: "Ik ben een nihilist. Dat is alles wat ik ben. Ik ben brandnetel, ik ben onkruid en ik geloof in niets."

De programmamaker met het een na hoogste VPRO-gehalte is voor mij Arjan Ederveen. Als homoseksueel buiten de norm vallend behandelt hij met Tosca Niterink in *Theo & Thea* ("Waar gaat het eigenlijk over?") grote onderwerpen voor stoute kinderen. In de serie *30 Minuten*, denk aan aflevering *Geboren in een verkeerd lichaam*, speelt hij een subtiel spel met botsende moralen en culturele toe-eigeningen. Ederveen maakt realistische docudrama's, schept 'reality-karakters' en zet de absurditeit van de werkelijkheid stevig aan.

Hoe verder

De toekomst vind ik belangrijker dan het verleden en het heden. Daarom heb ik mijn VPRO-geschiedenis tot na 2026 laten doorlopen. Het verleden is, Schipperiaans opgevat: "jammer, maar helaas". Beter is het stil te staan bij de vraag hoe het verder moet met de 100-jarige VPRO en de 75-jarige televisie. Ik ben somber en dat is niet omdat ik zelf bijna acht jaar ouder ben dan wat de meedogenloze Gerrit Komrij ijzerenheilig als "treurbuis" bleef zien. Volgens mij wordt de publieke omroep ten onrechte steeds minder publiek. Desastreus is, vind ik, dat het accent steeds sterker komt te liggen op digitale platformen en op de concurrentie met de streamingsdiensten. Niet de sociale media of AI zijn het probleem, maar het feit dat die door met Trump pacterende en complottheorieën verspreidende Tech Bros gecorrumpereerd en mishandeld worden. De Nederlandse omroep moet – om de democratie te versterken – niet verder mee vercommercialiseren, maar juist de vrije publieke arena uitbreiden. In de huidige politieke verhoudingen zal dat niet, te traag of te slap gebeuren.

Jan Haasbroek (1943) is journalist en filosoof. Van 1974 tot 1996 leidde hij de VPRO-radio en van 1997 tot 2004 de Humanistische Omroep. Dit jaar verscheen van hem bij uitgeverij Rubinstein: *Waar gaat het eigenlijk over?* – over honderd jaar VPRO.

Wim T. Schippers met Ellen Jens (l), producer en echtgenote bij de opnamen voor *Volk en Vaderliefde* in 1975.

GASTREORDER

Maartje van Weegen

Geb.datum: 7 oktober 1950

door Bas Nieuwenhuijsen

Wat voor werk deed je?

Ik heb ruim 40 jaar lang radio- en televisieprogramma's gepresenteerd.

Wanneer begon je en wat verdiende je toen?

In 1971 ben ik bij de KRO begonnen, ik was net 21 jaar. Bij *Studio Vrij*, een maandelijks hobby-programma, het duurde anderhalf uur en er keken een dikke twee miljoen mensen naar. Een nogal risicovolle onderneming, iemand die nog nooit iets op televisie heeft gedaan zo'n lang live programma laten presenteren. Mijn honorarium was 900 gulden.

Wist je al jong dat je dit wilde, of ben je er min of meer ingerold?

Als kind vond ik televisie prachtig, ik ben uit de tijd dat één familie in de straat een televisie had en we met zo'n 20 kinderen elke woensdag- en zaterdagmiddag televisie mochten kijken. De omroepster vond ik geweldig, maar dacht dat nooit te kunnen worden, want in de leaders zat altijd muziek en ik speelde niks, niet eens blokfluit.

In 1971 werkte ik bij Cineteam, een filmproductiemaatschappij, waar omroepen cameraploegen 'huurden' en monteerden. Hans Bik van de KRO zag mij daar en vroeg me een screentest te doen. Zo is het gekomen. Na 13 jaar KRO, waar ik uiteindelijk ook omroepster werd en met veel plezier radio- en televisieprogramma's heb gemaakt, vroeg Lars Andersson, eindredacteur bij het NOS *Journal* of ik mee wilde doen aan een nieuw journaal. Dat werd het *Half-zes-Journaal* en omdat ik er alle dagen was, helemaal nieuw in die tijd, schreven mensen dat ze gingen koken met mij, aan tafel zaten met mij en als ik er een dag niet was kwamen er ongeruste brieven. Toen ik naar het *8-uur-Journaal* ging, heb ik veel huishoudens in de war gebracht.

Wat/wie was je inspiratiebron/voorbeeld?

Een echt voorbeeld had ik niet, bewondering voor mensen wel. De ervaren collega's bij het *Journal*, Joop van Zijl en Noortje van Oostveen. En voor de groten van die tijd, Mies Bouwman, Sonja Barend, Boebie Brugsma, de collega's van Den Haag Vandaag, Paul Witteman, allemaal mensen die hun vak verstonden en het beste uit gesprekken haalden.

Waaraan beleefde je het meeste plezier?

De meeste programma's die ik gemaakt heb, waren live en dat is en blijft bijzonder. In 1986 mocht ik voor het eerst meedoen aan een verkiezingsuitzending, eerst in een bescheiden rol, later als centrale presentator. En als er bij grote uitzendingen iets misging en het lukte om het op te lossen zonder dat het publiek het merkte, was dat geweldig. Als presentator was je zo goed als je eindredacteur en ik had de beste, Lars Andersson, Ad van Liempt, Piet van Asseldonk. Mensen waar je van op aan kon, die de journalistiek van binnen en van buiten kenden, die nooit te lang tegen je praatten op je oortje, terwijl je zelf ook aan het praten was of mensen interviewde. Top collega's.

“De mensen kookten met mij”

Wat heeft de meeste indruk op je gemaakt?

Na 40 jaar televisieprogramma's maken met uitzendingen over aardbevingen, overstromingen, oorlogen, de tsunami, was de *Nationale Herdenking MH17* het meest beladen, allermoeilijkste en verdrietigste programma ooit. In de studio

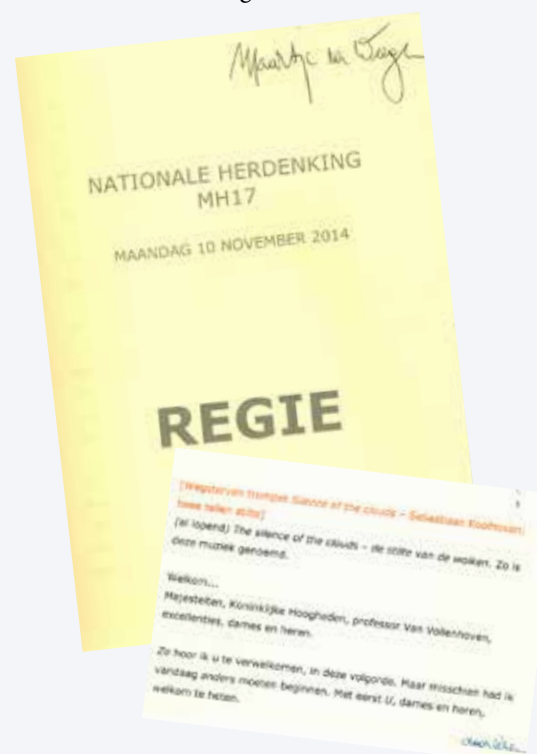
probeerde ik me ook altijd voor te stellen, dat ik niet tegen camera's, maar tegen mensen praatte. En nu kwamen nabestaanden naar me toe. In journalistieke programma's was het natuurlijk nooit mijn 'taak' om mensen te troosten, maar dat voelde nu zo anders. En is troosten vanaf een televisiescherm al helemaal niet mogelijk, troosten bij zulk groot, niet te dragen verdriet in het echte leven, eigenlijk ook niet.

Hoogtepunt?

Dat is toch het huwelijk van 2-2-2002, het enige programma waar ook het buitenland meekeek. 's Ochtends om 6 uur over de Dam lopen richting de Nieuwe Kerk, al die reportagewagens, al die kabels, een wereld van techniek. Om acht uur begonnen we met uitzenden en we hielden rond vijf uur op. Op het hoogtepunt keken er 10 miljoen mensen.

Grootste misser?

Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2002 een verkeerd geformuleerde vraag over de winst van de LPF in een gesprek met Bram Peper, de oud-burgemeester van Rotterdam.

Welke veranderingen in het werk heb je meegemaakt?

Groot verschil met mijn tijd is, dat journalisten nu op alle momenten van de dag overal te zien en te horen zijn.

Wat zou je zo weer willen doen, of anders willen doen?

Als ik terugkijk op mijn werkzaam leven heb ik aan de allerinteressantste, mooiste, meest bijzondere, soms voor ons land historische programma's, mogen meewerken, nu wil en hoeft ik niks meer.

Wat vind je leuker: radio of tv?

Bij radio is al het uiterlijke niet aan de orde natuurlijk, dus dat was geen zorg bij *Ratel*, *Op de Valreep*, *Met het Oog op Morgen* of *De Klassieken* op Radio 4. Bij het *Journal*, *NOVA*, *Het Capitool* ging het ook altijd over je haar, je oorbellen, je kleren, dat vroeg iets extra's, zacht gezegd. Niet echt een antwoord dus, dat heb ik ook niet.

Was de verzuiling van vroeger beter dan de ontzuiling van nu?

Als protestant heb ik 13 jaar bij de KRO gewerkt en daarna bij de NOS, daar ging het om hoor en wederhoor, niet om kleur.

Heb je je partner dankzij je werk gevonden?

Indirect wel, mijn man Joop [Daalmeijer, red.] en ik hebben elkaar ontmoet bij de eerste *Sterrenslag* in 1977, een sportwedstrijd tussen omroepen.

Wat doe je nu je met pensioen bent?

Ik ben voorzitter van Papageno Muziektherapie, een manier om kinderen met autisme te leren communiceren. De financiering daarvan is ingewikkeld, dus ik ben voortdurend op zoek naar mensen die ons willen steunen. En ik ben ambassadeur van Vrienden van de Nederlandse Bachvereniging. Je mag als Vriend naar repetities of een speciaal concert en dan interview ik een dirigent of solist en vertel wat van de muziek.

Persoonlijke top van rtv-programma's:

Vroeger en nu het *Acht-uur-Journaal*

Vroeger het *Capitool*, nu *Buitenhof*

Vroeger *Podium Witteman*, nu *Podium Klassiek* op zondag

Vroeger en nu Radio 1

Vroeger Radio 4 nu NPO Klassiek

Vroeger en nu Britse en Zweedse krimi's

Aan de lezers,

VGOMedia gaat vanaf begin volgend jaar helaas stoppen met het verzenden van *Recorder* aan hun leden. De leden van VGO kregen het blad als onderdeel van hun lidmaatschap van € 15,00 per jaar. In *Recorder* is een speciaal katern voor leden van VGOMedia met informatie over pensioenen en het werk dat het VGO-bestuur daarvoor verzet. *Recorder* zelf is een blad over omroephistorie. Over de techniek, over programma's, over mensen die werkten bij de omroep. Over de omroep in de volle breedte. Een omroep die gevormd en gemaakt en onderhouden is door journalisten, bestuurders, technici, regisseurs, regie-assistenten, medewerkers van de afdelingen financiën, personeelszaken en huishoudelijke dienst. Zij hebben hun werkzame leven gegeven aan de omroep. En de omroepmedewerkers die nu van het pensioen genieten, lezen in *Recorder* waarvoor ze zich hebben ingezet. De omroephistorie is ook voor hen van belang.

De uitgevers van *Recorder*, de Stichting Omroephistorie en Beeld & Geluid, gaan gewoon door. Wij stoppen niet! Voor het eind van het jaar zullen we de VGO-leden die *Recorder* volgend jaar helaas niet meer krijgen, een aantrekkelijk aanbod doen om abonnee te worden en zo verbonden te blijven met datgene waar ze jarenlang voor hebben gewerkt: de Nederlandse omroep, landelijk, regionaal, internationaal en lokaal.

Over de reden van het stopzetten van de samenwerking met *Recorder* door VGOMedia schreef voorzitter Hella Liefthoek de onderstaande bijdrage.

Joop Daalmeijer – voorzitter Stichting Omroephistorie

Einde van een samenwerking

Per 1 januari 2027 zal VGOMedia de samenwerking met *Recorder* niet voortzetten. Deze beslissing is niet licht genomen, maar berust op twee belangrijke overwegingen.

Andere belangen

Als vereniging vertegenwoordigt VGOMedia een breder belang dan alleen het uitgeven van een blad. De focus ligt op het ondersteunen van de leden op andere manieren, zoals evenementen, netwerkmogelijkheden en belangenbehartiging.

Financiële overwegingen

De uitgave van *Recorder* drukt te zwaar op de begroting van de VGO, wat het organiseren van andere activiteiten bemoeilijkt.

Wat betekent dit voor de lezers?

De Stichting Omroep Historie en het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid zullen de uitgave van *Recorder* voortzetten, en VGOMedia hoopt met hen dat het blad ook in de toekomst een waardevolle publicatie blijft. Hoewel VGOMedia stopt met de samenwerking, zal ze haar leden wijzen op de mogelijkheid om een voordelig abonnement af te sluiten op *Recorder*, zodat zij het blad kunnen blijven lezen.

Als vrienden uit elkaar

De beslissing om te stoppen, is puur zakelijk en doet niets af aan de waardering die we voor elkaar hebben. We gaan dan ook als vrienden uit elkaar en VGOMedia wenst de andere uitgevers veel succes met de toekomst van *Recorder*.

VGO
media

'Het rijbewijs van de oude dag'

Hella Liefthoek, voorzitter van VGOMedia, geeft haar mening over pensioen en anderen zaken

Er komt een moment in het leven waarop je niet meer alleen hoeft te bewijzen dat je kunt autorijden, maar vooral dat je nog in staat bent om je rijbewijs te verlengen. Dat moment ligt ergens rond je 75e. Je hebt dan misschien vijftig jaar schadevrij gereden. Je hebt in de loop der tijd geleerd om fietsers, vrachtwagens, rotondes, scooters, elektrische bakfietsen en automobilisten met een telefoon aan hun oor te overleven. Maar op je 75e begint de overheid zich opeens af te vragen of je nog wel weet hoe dat moet.

Dus moet je naar de dokter. Of beter gezegd: naar een arts die voor een formulier een bedrag in rekening brengt waarvoor je vroeger een complete APK kreeg. Er moet een gezondheidsverklaring worden ingevuld. Er volgen vragen over ogen, oren, medicijnen, aandoeningen en de hemel weet wat nog meer. Vervolgens kan er een medische keuring nodig zijn. Misschien een rijtest. Misschien nog een specialist. En ondertussen tikt de kassa.

Het wonderlijke is: je rijbewijs wordt niet verlengd omdat je hebt aangetoond dat je kunt rijden. Het wordt verlengd als je voldoende formulieren, verklaringen, betalingen en medische beoordelingen hebt verzameld. En dan bekruip je een eenvoudige vraag: wat moet iemand van achttien eigenlijk allemaal doen om een rijbewijs te krijgen? Moet die eerst aantonen dat hij kan nadenken voordat hij een auto start? Dat hij begrijpt dat een richtingaanwijzer niet voor de sier is? Dat hij tijdens het rijden zijn telefoon een paar minuten kan missen? Dat hij weet dat een zebapad geen suggestie is? Nou nee. Een achttienjarige mag lessen nemen, examen doen en als hij daarvoor slaagt de weg op.

Een 75-jarige die al tientallen jaren rijdt krijgt een administratieve hindernisbaan voorgeschied om te bewijzen dat hij nog steeds weet hoe het moet. Natuurlijk: verkeersveiligheid is belangrijk. Leeftijd kan invloed hebben op ogen, reactiesnelheid en gezondheid. Daar moeten we serieus naar kijken. Maar eerlijk gezegd zou ik mijn geld liever zetten op een 78-jarige die al zestig jaar rijdt dan op een 18-jarige die gisteren zijn rijbewijs heeft gehaald en nu denkt dat 130 kilometer per uur van hem een echte man maakt.

De 75-plusser moet vooral rustig blijven, formulieren invullen en betalen. Ik weet het, want ik heb het net achter de rug. Ironisch genoeg werd ik op de terugweg van een onzinnige keuring - kunt u met uw rechterhiel naar uw linkerknie bewegen? - bijna de berm in gereden door een snotneus in een BMW. Was ik minder oplettend geweest, dan had ik voor niets die 215 euro gepind.

Informatie voor
leden van de
Vereniging
van gepensioneerde
medewerkers
van media- en
aanverwante
organisaties

Bestuur: Voorzitter: Hella Liefthoek, Vice voorzitter: Anton de Bekker, Secretaris: Hans Hoole, Penningmeester: Anneke Lazar,
Lid: Nico Haasbroek
Adres: Geversstraat 89, 2341 GD Oegstgeest,
secretaris@vgomedia.nl
Website: www.vgomedia.nl
Ledenadministratie: ledenadministratie@vgomedia.nl

Foto: Sake Elzinga

Uitnodiging voor de Algemene Vergadering van VGOmedia

Woensdag 28 oktober 2026, om 14.00 uur bij Beeld & Geluid, Media Parkboulevard 1, Hilversum (inloop vanaf 13.30)

Spreker: Douwe Draaisma

Op de agenda onder meer een inleiding van 'geheugenprofessor' Douwe Draaisma. Prof. dr. Draaisma (1953) is als psycholoog gespecialiseerd in de aard en mechanismen van het menselijk geheugen. Hij gaat deze middag onder meer in op de manier waarop kunnen omgaan met het ouder wordende geheugen. Met gelegenheid tot discussie en het stellen van vragen.

Verder:

- Directie/bestuur van PNO Media over de stand van zaken rond het nieuwe pensioen per 1 januari 2027
- Een presentatie in woord en beeld door Beeld & Geluid

Na afloop ontmoeten wij elkaar bij een hapje en een drankje.

Kijk voor de volledige agenda op www.vgome-dia.nl

Uit het Verantwoordingsorgaan

Positieve adviezen

Foto: Jan Jong

Ofschoon ook voor het Verantwoordingsorgaan (VO) het zomerreces was aangebroken, moesten de meeste leden op zoek naar een goede internetverbinding om mee te praten in de commissie Financiën. Het betrof een adviesaanvraag over drie voorgenomen besluiten:

risicohouding Solidaire Premiereregeling (SPR) en risicohouding Flexibele Premiereregeling (FPR) en (op een later tijdstip) financiële evenwichtigheid SPR. (Wie weten wil wat dat allemaal inhoudt: zie de website van PNO Media)

Op voorhand was aangegeven dat er beperkte tijd was voor het advies aan het bestuur opdat het bestuur nog een definitief besluit kon nemen en ter kennis brengen van de toezichthouder - De Nederlandsche Bank. De vaart moest erin blijven om op de gewenste datum (1-1-2027) te kunnen 'invaren'.

Op 13 juli zat het voltallige VO bij elkaar om inhoudelijk over de voorgenomen besluiten te worden geïnformeerd; op 20 juli heeft de Financiële Commissie een advies voorbereid en verspreid onder de VO-leden. Het is gelukt: een positief advies, mede onderbouwd door een positief advies dat eerder op een voorgenomen besluit van de het bestuur was uitgebracht, maar waar DNB nog een aantal vragen bij had. Niet alleen PNO had alle zeilen bijgezet om DNB tegemoet te komen, ook het VO heeft dat gedaan (voor sommige leden zelfs letterlijk).

Menigeen kon daarna de vakantie voortzetten, echter wederom met de restrictie: vind een plek waar een goede IT-ontvangst is, want: het bestuur moet zich nog buigen over de onderbouwing richting DNB van de financiële evenwichtigheid SPR. Welnu, op 24 augustus kwam het VO weer bijeen - in dit geval via Teams - om een eindoordeel te geven. Te laat om nog te kunnen melden in deze Recorder. Bij verschijning van dit

nummer zal een en ander zeker op de PNO-site te lezen zijn.

Met het bestuur hoopt het VO er alles aan gedaan te hebben om het geplande tijdstip van invaren te kunnen realiseren.

Waarvan akte

Ynskje van den Brakel Visser

Overleden leden

April – 28 mw. J. Veenstra-van der Veen (NOB, 2-3-1947); 29 P.E. Bomli (NOB, 31-3-1931)

Mei – 13 mw. P.J. van Meerten-Schaap (NPS, 8-10-1943); 15. A.J. Buursema (NOB, 16-6-1940); 23. H. Prop (NOB, 30-12-1933); 24 W. Eerenberg (NOB, 15-1-1940)

Juni – 3 J.D.P. Meijer (NOS, 31-12-1938); 4- H.H.W. Dekker (NOB, 23-7-1944); 10 mw. W.Th. Lindner (NOB, 26-9-1933); 11 mw. J. Jacobs (VARA, 23-3-1938); 13 G. van den Berg (NOB, 7-1-1932); 16 J. Buddingh (NOS, 24-6-1941); 22 mw. R. van de Bunt-Sportel (NOB, 5-5-1935); 29 K.A. Brouwer (VARA, 22-4-1942)

Juli – 1 J.H.R. Romijn (NOB, 10-6-1931); 3 J.G. Peek (TROS, 30-11-1939); 4 W.J.A.D.F. Becker (NOB, 24-11-1942); 7 K. Noort (NPO, 2-5-1946); 18 mw. E. van Hoorn-van Nieuwenhuizen (NOS, 9-1-1934); 21 K.M.J. van Bijleveld (DutchView, 3-3-1944)

Welkom nieuwe leden

E.F. van den Ende, Bilthoven (PNO)
J.C.M. Röling, Maartensdijk (NEP)
W.J. de Visser, Hilversum (VARA)

VGO en Recorder gaan uit elkaar

Het bestuur van VGOmedia had in juli een zwaar onderwerp op de agenda. Vorig jaar lieten wij weten voor 1 augustus 2026 te zullen besluiten over een mogelijk voortgezette gezamenlijke uitgave van het blad Recorder na 1 januari 2027. In de vergadering van 22 juli hebben wij over dit onderwerp uitvoerig van gedachten gewisseld. Uiteindelijk hebben wij besloten niet terug te komen op ons eerder genomen pro-forma besluit, de samenwerking per 1 januari 2027 te stoppen. We hebben meteen na de vergadering de andere uitgevers dit laten weten.

Bij dit besluit past een toelichting. We hebben nooit gezegd dat het blad te duur is, wel dat het te zwaar drukt op onze begroting. We besteden een groot deel van de contributie aan Recorder, waarvoor onze leden relatief te weinig terugkrijgen.

Onze doelstellingen lopen ook niet gelijk. Het uitgeven van een blad is niet onze hoofddoelstelling. We ervaren een gebrek aan belangstelling voor onze doelstelling, de belangenbehartiging van gepensioneerden, en geen echte bereidheid daar rekening mee te houden. De samenwerking heeft ons al met al niet opgeleverd wat we ervan verwachtten en we voorzien ook niet dat daar verandering in zal komen. Daarom nemen we vanaf 1 januari 2027 niet langer deel aan Recorder. We voldoen uiteraard tot die datum aan onze verplichtingen. We gaan de samenwerking op ordelijke wijze ontvlechten.

We hebben de mede-uitgevers bedankt voor hun inzet om tot een vruchtbare samenwerking te komen en veel succes gewenst op het pad naar digitalisering. Onze leden wijzen we graag op de mogelijkheid om een abonnement te nemen op het magazine. Wij werken intussen aan plannen om op een andere manier met de leden te communiceren.

Van programmegevens tot nationale omroep

Frans van Lier was betrokken bij *Weekblad tv* en het plan voor een nationale omroep RTN dat daaruit voortkwam.

door Frans van Lier

Pieter de Ruwe en ik waren collega's, hij deed radio en tv bij *De Telegraaf*, ik bij het *Algemeen Handelsblad* – jaren 50. We vingen met het grootste plezier elkaar primeurtjes af.

Hij: "Televisie nu ook op zondag"

Ik: "AVRO gaat *Perry Comoshow* uitzenden"

Hij: "Eli Asser schrijft radiostrip *Mimoza* (Ministerie van Moeilijke Zaken) voor VARA, geproduceerd door Karel Prior"

Ik: "Ko van Dijk hoofdrol in radiostrip *Mimoza*"

Hij: "Karel Prior van VARA naar AVRO"

Leuke tijden, dagelijkse rubrieken. Maar het werd nog leuker.

In 1959 verliet Pieter de Ruwe (paar jaar ouder dan ik) *De Telegraaf* om een nieuw televisietijdschrift op poten te gaan zetten. De Doetinchemse uitgeverij Misset had ruimte over op zijn persen en had de Amsterdamse uitgeversadviseur Eddy Alderse Baes gevraagd om een invulling. (Geintje in het vak: "Beter eigen knecht dan Alderse Baes"). Deze Eddy, goeie kerel, zag dat naast de saaie programmabladen van de omroepen plaats was voor een fris onafhankelijk weekblad met de radio- en tv-programma's en alles wat verder te vertellen viel over de toen acht jaar oude televisie (één zender in zwart-wit). Hij overtuigde Misset van een toekomstig succes en haalde De Ruwe over hoofdredacteur te worden. Een gouden greep, want De Ruwe ontpopte zich als een creatief magazinemaker.

Het nieuwe en joyeuze *Weekblad tv* trof vanuit de Amsterdamse Spuistraat de omroepen als een granaat. Het blad publiceerde namelijk de programmegevens die krachtens het bestaande monopolie eigendom waren van de Hilversumse omroepen. Die baseerden hun bestaan immers louter op hun ledentallen en die bestonden uitsluitend uit de abonnees op hun programmagidsen. Een onafhankelijk programma-blad, vooral als dat ook nog aantrekkelijk was, betekende dus een regelrechte bedreiging van het voortbestaan van de omroepverenigingen.

Henk Hovinga

Hoe kwam het blad dan aan die programmegevens? Niet van de omroepen natuurlijk. Ik denk dat ik hier voor het eerst onthul hoe het ging. Een redacteur van de *Varagids*, Henk Hovinga, was overgestapt naar het nieuwe blad als tweede man naast hoofdredacteur Pieter. Hovinga had een goede connectie met de typografen van *Het Vrije Volk* (socialistisch dagblad, toen de grootste krant van Nederland), waar de *Varagids* werd gedrukt mét de wekelijkse programmegevens. Hij wist een van de typografen over te halen hem die toe te spelen. Voor

de veiligheid was trouwens ook een overeenkomst gemaakt met het Vlaamse omroepblad *Humo*, dat ook de Hilversumse programma's publiceerde. "Vrijheid van nieuwsgaring" was de onweerlegbare leuze waarmee De Ruwe de publicatie van de programma's motiveerde.

De omroepen bewogen hemel en aarde om de bron van de concurrent te achterhalen, onder andere door opzettelijk fouten aan te brengen in de schema's per afzonderlijke drukkerij, vooralsnog zonder dat *Weekblad tv* werd betrappt. Intussen zorgde De Ruwe voor brede goodwill in de media voor zijn militante journalistieke product door de tv-redacteuren van de kranten, mij dus ook, leuke schnabbels toe te spelen: tv-recensies schrijven, interviews of reportages maken.

TeleVizier

Met het blad ging het goed en in 1960 vroeg Pieter de Ruwe mij of ik

erg zat vastgebakken aan mijn krant. Zo niet, wilde ik dan zijn adjunct worden? Ik wilde mijn vleugeltjes wel uitslaan en ging bovendien, 25 jaar en nog maar kort getrouwd, het dubbele verdienen van bij de krant en wel 12.000 gulden per jaar!

Echter: nog maar drie maanden na mijn overstap gooide Misset de handdoek in de ring en hief de uitgave op. De bonafide provinciale uitgeverij van agrarische vakbladen (*De Boerderij*, *Aardappelen Groente Fruit*) voelde zich bedreigd door de Gooise furie. Wij, de redacteurs, kregen drie maanden salaris mee.

Vrijwel onmiddellijk echter had de aanstichter Alderse Baes vijf of zes uitgevers van kranten en tijdschriften bij elkaar om, al was het maar voorlopig, gezamenlijk in een voortzetting te voorzien. Zo verscheen, ook weer vanuit de Amsterdamse krantenwijk, de "Nooduitgave" van *Weekblad tv*, nu in een versimpelde vorm op krantenpapier gedrukt bij mijn eigen oude *Handelsblad*, een van de nieuwe gezworenen. Wij zetten dus ons werk voort, vrolijk zelfs want even met twee salarissen. De omzet van het journalistencafé Scheltema floreerde.

In Leiden bestond de tijdschriftenuitgeverij Rotogravure, die het weekblad *Vizier* uitgaf, een algemeen tijdschrift met niet al te serieuze inhoud. Tijdens een uitje van de NOTU (Ned. Organisatie van Tijdschriften Uitgevers) op een schip raakten directeur Coebergh van Rotogravure en die van het *Handelsblad*, Nico Drost, in gesprek en werden het eens over de fusie van het noodproduct met het bestaande *Vizier* tot een nieuwe combinatie van programma- en "general interest"-blad met de vanzelfsprekende naam *TeleVizier*.

Groei

Aanvankelijk domineerde de Leidse redactie de uitgave, die vooralsnog het wat plompe en sensatiegerichte karakter behield, maar na enige tijd werd de hoofdredactie weer toevertrouwd aan Pieter de Ruwe. Samen met de bij Misset weggehaalde vormgever van het oude *Weekblad tv* maakte hij een succes van de nieuwe *TeleVizier*. De oplage van de twee oude bladen tezamen groeide gestaag.

Een gerechtelijke uitspraak verplichtte de Hilversumse omroepen hun programmegevens ook aan *TeleVizier* beschikbaar te stellen. Zo konden we onbelemmerd vanaf de eerste jaren 60 een enthousiast en onafhankelijk magazine maken met voldoende middelen om, naast het Nederlandse televisienieuws, ook internationale festivals en evenementen te bezoeken. Coryfeeën als Mies Bouwman, Wim Ibo, Willem Duys en menig ander droegen columns en verhalen bij en de oplage steeg gestadig.

RTN

Je zou kunnen zeggen dat het succes ons zo overmoedig maakte dat we zelfs het aandurfdën om aan de wortels van het bestaande omroepbestel te gaan sjoeren. In 1965 namelijk, besloot De Ruwe om een

organisatie op te tuigen die Nederland een nationale omroep zou gaan bezorgen: uit *TeleVizier* zou een Nederlandse BBC worden geboren! Waar de VPRO al jaren vergeefs voor ijverde zou ons gaan gelukken! Als naam koos hij RTN: Radio Televisie Nederland, naar analogie van – toen nog – RTB (België), RTP (Portugal), RTL (Luxemburg) en zo nog een paar.

Hij wist een waarlijk ‘nationaal’ bestuur bij elkaar te krijgen waarin zowat alle Nederlandse denominaties en signatures waren vertegenwoordigd: liberalen, socialisten, kerkelijken en vrijzinnigen onder aanvoering van de burgemeester van Arnhem en KVP-parlementariër Chris Matser als voorzitter.

Onvermoeibaar was De Ruwe onderweg om mensen en steun te mobiliseren voor het project dat idealisme combineerde met geconsolideerde glorie voor *TeleVizier*. Een nieuwe energie had zich tomeloos in hem geopenbaard toen hij, vóór zijn *Telegraaff*aren, een alcoholisch verleden had overwonnen. Met een katholieke achtergrond had hij als jonge journalist gewerkt bij de *Gooi- en Eemlander* in Hilversum, een van de grotere regionale dagbladen. Hij was daar veel in aanraking

Het unieke TV- en radioblad!

Mies Bouwman,
Nederlands televisieactrice
nummer 1 die niets liever heeft
dan dat u volop van uw toestel
geniet.

zegt:
„Heeft u zich nu al geabonneerd op
het weekblad TV of nog niet? Dan
werdt het nu toch wel hoog tijd.
Want u mag dit fantastisch mooie
blad niet missen. Mag ik u een goede
raad geven? Abonneer u dan van-
daag nog. U zult eens zien wat een
plezier u ervan beleeft. U roept
hoera als het in de bus komt. Elke
week opnieuw.“

**Dit zeggen de mensen
die het weten kunnen:**

Wim Ibo:
„Elke week beleef ik urenlange ple-
zier aan dit prachtige weekblad.“

Annie Schmidt:
„Ik ben blij dat wij in Nederland
een blad als TV hebben.“

**Mieke Verstraete
en Kees Brussa:**
„Het is verreweg het beste televi-
sie- en radioblad dat wij kennen.“

Ko van Dijk:
„Ik vind het weekblad TV een
prachtblad.“

Mies Bouwman:
„Mag ik u een goede raad geven?
Abonneer u dan vandaag nog.“

**altes
over de komende
uitzendingen**

BON

Breek met de sleur - neem het weekblad TV

(Kan in open enveloppe met 4 cent postzegel verzonden
worden naar Explicat N.V., Postbus 81, Dordrecht, Gids 952322.)

Ik abonneer mij tot en met maart 1969 voor f4.20. T.N.G.

NAAM: _____

ADRES: _____

WOONPLAATS: _____ (ON BURELTER)

Persconferentie van AVRO-RTN
in 1967 in het Hilversumse hotel
Gooiland. Links Chris Matser
(voorzitter RTN), rechts L. H.
Slotemaker (voorzitter AVRO).

gekomen met de omroepwereld
waar ook nogal eens een glas werd
geheven.
Een therapeut had hem geholpen
van zijn verslaving af te komen. “Wat
boeit je nou het meest van alle ver-
schijnselen en opties in de journa-
listiek?” had deze hem gevraagd en
Pieter had direct het hele spektakel
van de omroep genoemd. “Ga je daar
dan volledig op werpen”, adviseerde
de therapeut als alternatief voor de
drank, kennelijk voorbijgaand aan
de innamcultuur in het omroep-
wereldje. Maar het had De Ruwe
inderdaad van de drank afgebracht
en sindsdien was ook zelfs maar een
rumboon taboe voor hem.

Zijn aldus versterkte passie voor en
kennis van de omroep en de nog
jonge televisie brachten hem naar
De Telegraaf en via de tv-redactie al-
daar uiteindelijk dus naar *TeleVizier*
en zijn voortvarende RTN-initiatief.

Ondergronds gezelschap

Zoals hij een respectabel bestuur
bijeën had gekregen, zo haalde hij
ook gelauwerde televisiemakers bij
elkaar om met hen een basis te ma-
ken voor een programmastructuur.

Dat moest allemaal in het grootste
geheim want als ze in Hilversum
ook maar een vermoeden zouden
krijgen dat ‘hun’ programmamakers,
regisseurs of producenten hand- en
spandiensten verleenden aan de
vermeende usurpator dan “konden
ze hun rentekaart wel gaan halen”,
zoals vroeger de uitdrukking luidde
voor ontslag.

Het ‘ondergrondse’ gezelschap
stond onder leiding van Jan van
Nieuwenhuyzen, predikant van
origine en voorheen de ‘verlichte’
baas van de VPRO-televisie die
aldaar rond 1960 de ramen naar de
moderne tijd had opengegooid. Hij
was een moedige man met heldere
inzichten en cultureel gezag. Na zijn
vertrek uit de VPRO-functie had hij
zijn handen vrij. Gezaghebbend lid
van de ‘illegale’ club was ook Piet
Beishuizen, oude radiopionier en
inmiddels directeur van de platen-
maatschappij Phonogram. Hij zou
directeur van de bovengrondse RTN
worden. Voorts in de club o.a. Wim
Ibo, Karel Prior, Bob Kroon (*Time*-
redacteur bij de VN in Genève),
Frits Thors (oude radio-nieuwsle-
zer), een beleidsfunctionaris van de

toenmalige NTS wiens naam me is ontschoten, Leen Timp als inciden-
teel adviseur en nog enkele anderen.

Mij was de taak toegevalen voor iedere bijeenkomst van het gezelschap een andere geheime locatie te vinden om ontdekking door gevreesde Hilversumse spionnen te voorkomen. “Gordijnen dicht”, siste Karel Prior een keer toen we in de Honthorststraat boven de *TeleVizier*redactie vergaderden. Maar ook in West en zelfs een keer in Nes aan de Amstel had ik de bommenleggers van het bestel opgetrommeld.

Programmering

Welke aardverschuivende programma-opties werden daar nu gebo-
ren? Welnu, ik herinner me in mijn angstigste momenten wel eens te
hebben gevreesd dat de RTN werkelijk van de grond zou komen en
dat we dan als een keizer met slechts heel weinig bekleding zouden
komen aangebibberd. Er werden namelijk veel theoretische beginselen
besproken, die door de goede Van Nieuwenhuyzen nauwgezet werden
genotuleerd, maar die nog maar tot weinig tastbaar tv-materiaal leken
te leiden. Er werd gemakshalve van uitgegaan dat RTN dagelijks één
van de twee televisienetten zou vullen (en later beide) en dat al het
andere omroepsel op het tweede net bijeen zou worden geveegd.

Een concreet plan was een dagelijkse nieuwsshow van een uur met alles
uit de samenleving: politiek, maatschappij, sport, cultuur en vermaak.
Bob Kroon, die ervaring had met Amerikaanse nieuws-presentatie,
zou de kar trekken in een dubbelpresentatie met, jawel, met mij. “Bob
Huntley en Frans Brinkley,” grinnikte hij graag met verwijzing naar
het gevierde tweetal van NBC-nieuws. De show, want zo noemden we
het wel, zou iedere dag van een locatie in het land komen, met publiek,
om aldus vooral de nationale gezindheid uit te zweten. Om hiervoor
een ijzeren infrastructuur te ontwerpen trokken we wekelijks naar een
andere bestemming in het land om daar een aangeduide accommoda-
tie te onderzoeken. ‘We’, dat waren de voormalige NTS-floorman-
ager René Coelho, de freelance tv-regisseur Gerard Trébert, en deze nu
dienstdoende verslaggever. René en Gerard zouden regisseurs van het
programma worden. Zo reserveerden we de ene keer een bibliotheek
in Hoorn, een andermaal een beschikbare raadszaal in een Groningse
gemeente of de aula van een school in Breda. Met een reizend decor
zouden al die locaties worden aangekleed en uitgelicht tot een effec-
tieve nieuwsdesk.

Ja, dat werden natuurlijk vrolijke uitjes voor de jongens, want jongens
waren we, twintigers met gezonde zin in avontuur. Daar werd nogal
wat bij afgelachen en ook kantelde er wel eens een glaasje op de onder-
lippen.

Zo hadden we een keer ons intrek genomen in het luxueuze land-
goed Lauswolt in Beetsterzwaag om vandaar de volgende ochtend een
afspraak in Leeuwarden met de beheerder van een cultureel centrum te

kunnen nakomen. Na een inleidend aperitief en een passend besproei-de maaltijd besloten we opeens op de mooie voorjaarsavond nog even een partijtje te voetballen op het uitgebreide parkachtige grasveld van Lauswolt. Toen de bal na een forse trap een eind verder terecht kwam, viel in het zachte avondlicht niet goed meer te onderscheiden dat het gras naar een ander groen leidde, waar de bal heen was gerold. Mij viel ten deel de bal terug te halen en ik holde met de niet zo nuchtere kop recht de met kroos bedekte brede sloot in. Toen het gelach van mijn reisgenoten eindelijk verstomde ben ik druipend tussen hen in het chique hotel ingesopt, forse natte schoenafdrukken nalatend op het rulle tapijt van de entree. Een heel stuk vroeger de volgende ochtend naar Leeuwarden om vóór de afspraak eerst bij Peek & Cloppenburg een nieuw kostuum te kopen. Jaja, allemaal tot glorie van een Nederlandse BBC.

Met Bob Kroon, René en Gerard vloog ik naar Londen om bij de echte BBC de productie en live-uitzending van een nieuwsprogramma aldaar bij te wonen. Boeiend en leerzaam, collegiale ontvangst bovendien. Na afloop was er speciaal voor ons een allerhartelijkst souptertje aange-

Nederlands grootste en mooiste TV- en radioblad!

Mieke Verstraete en Kees Brusse, het populairste echtpaar uit onze televisie- en radiowereld - onvergetelijk als mevrouw Vogelhaar en „haar“ Gys in het bekroonde TV-spel „Pension Himmeler“, kostelijk in het radio-programma „Hij en Zij“ - **zeggen:**

„Wij zijn net zo enthousiast over het Weekblad TV als Annie Schmidt en Wim Ibo. Het is verreweg het beste televisie- en radioblad dat wij kennen - vooral nu er ook alles over de komende radio-uitzendingen in staat. Ook al hebben we onze jassen al aan, als TV in de bus valt, kijken we het toch altijd nog gauw even in. 't Is zo leuk!“

Mieke Verstraete en Kees Brusse vertellen de mening van de tienduizenden die de voorkeur geven aan het Weekblad TV - het blad dat letterlijk al het nieuws over de komende televisie- en radio-uitzendingen oeverloos beschrijft en illustreert. Bovendien brengt TV de peetgigste artikelen en fotoportages over binnen- en buitenlandse sterren en elke week ten minste 150 schitterende foto's. TV is een blad dat niemand die ten volle van zijn toestand wil genieten mag missen.

Vul meteen onderstaande bon in en voor slechts f4.20 krijgt u niet alleen het blad in januari, februari en maart thuisgestuurd, maar bovendien alle nummers die dit jaar nog verschijnen.

DIT IS EEN KANS DIE U NIET MAG MISSEN!
Breek met de sleur - neem het weekblad TV

(Kan in open enveloppe met 4 cent postgeld verzonden worden aan: Explicator N.V., Postbus 13, Dordrecht, Goo 90312.)

Ja, stuur mij direct TV. Ik abonneer mij tot en met maart 1960 voor f4.20.

NAAM: _____

ADRES: _____

WOONPLAATS: _____

(IN BLOKLETTERS)

BON

alles over televisie
alles over radio

richt, waarbij overigens de volledig verzenuwde Britse producer alleen zijn glas liet vullen maar geen hap door zijn keel kreeg.

Klompé

Alle bevlogen plannen en carrière-vooruitzichten eindigden in 1967 als een leeglopende ballon. Minister Marga Klompé, toch duchtig belobbyd door haar partijgenoot Matser, trapte niet in de truc om alle *TeleVizier*abonnees automatisch RTN-lid te maken waarmee moeiteloos aan de eis van minimaal vijftigduizend aanvragers voor een zendvergunning zou worden voldaan. Zij schonk dus de RTN geen concessie (de door *De Telegraaf* opgerichte TROS wel) en Nederland kreeg geen nationale omroep. In haar nieuwe Omroepwet bepaalde de minister ook dat alleen toegelaten omroeporganisaties een programmablad mochten uitgeven. Einde dus ook meteen van *TeleVizier* omdat de gerechtelijke uitspraak, waarop het blad bestaansrecht had verkregen, door de nieuwe wet werd overruled.

Dit was een omstandigheid waar de AVRO brood in zag. Door het vleugellamme *TeleVizier* met zijn 500.000 abonnees over te nemen en aan de eigen 200.000 toe te voegen werd zij in één klap de grootste van heel Hilversum. De omroep zou dan AvroRTN gaan heten. Dat is korte tijd zo geweest maar al na een jaar besloot het Avrobestuur dat “de idealen van de RTN” voldoende waren geïntegreerd en dat de drie toegevoegde letters uit de naam mochten verdwijnen.

Ik zelf verkoos om niet mee te gaan in het nieuwe verband en sloeg andere journalistieke paden in.

Een eeuw VARAgids

De stormachtige geschiedenis van een omroepblad

door Roy van Vilsteren

Hoeveel leden heeft de VARA eigenlijk? En wie ontvangt het omroepblad? Die vragen dringen zich in de jaren 60 van de vorige eeuw op in het VARA-gebouw. Den Haag wil uitzendrechten koppelen aan ledenaantallen en omroepbladlezers, en de VARA heeft eigenlijk geen idee wat die aantallen zijn. In *VARA, biografie van een omroep* (2009) schrijft Huub Wijfjes: “Bij navraag bleek dat de gegevens alleen in de boekjes van de bezorgers of ‘werkers’ stonden. Zij kenden de buurt waarin ze colporteerden op hun duimpje en in hun boekjes stonden de abonnees dan ook vaak genoteerd met hun voor- of bijnaam. Naast ‘Appie Swart’ op nummer 46 in de Dapperstraat (die bij nadere controle B.A. de Zwart bleek te heten) was bijvoorbeeld ook ‘De Neus’ op nummer 40 abonnee op de gids. Dat was niet bepaald een modern adressenbestand, hetgeen pijnlijk aan het licht kwam toen de bezorger ermee ophield of overleed.”

Drukker van het blad is dan uiteraard de Arbeiderspers, de drukkerij van de socialistische zuil, die het blad van de omroep na de Tweede Wereldoorlog weer in de benen helpt met het eigen propaganda- en distributienetwerk. Maar de Arbeiderspers heeft ook een enorme kostenstructuur, en de kwaliteit is daar niet naar. Wijfjes: “Soms werd een complete oplage als misdruk weggegooid en de drukkwaliteit van de voorpagina joeg de VARA soms het schaamrood op de kaken.” De onvermijdelijke breuk tussen de drukkerij en de omroep wordt als ‘broedermoord’ omschreven.

De V.A.R.A. wordt VARA, de *Radio TV Gids* wordt *VARA Gids* later *VARA TV-Magazine*, om de magazinegedachte van het blad meer aandacht te geven. Wat minder aandacht krijgt is het woord ‘VARA’: iedere week wordt de omroepnaam een halve millimeter kleiner afgedrukt. Met het verhuizen van de VARA naar ‘thuisnet’ Nederland 3 in 1988 (met de NPS en VPRO, samen moeten ze een kwaliteitszender op poten zetten) wordt ook *TV Magazine* aangepast; het moet een journalistieker blad worden te midden van concurrerende tv-gidsen. Dan wordt ook de basis gelegd onder de journalistieke bladformule die nog steeds overeind staat, onder meer met de openingsrubriek Buis & haard (BN’ers vertellen vanuit hun huiskamer met hun partner over hun kijkgedrag). Buis & haard wordt zo’n tijdschriftklassieker dat museum Beeld & Geluid er in 2014 een expositie over organiseert; in 2024 volgt een Buis & Haard-fotoboek.

In 2009 organiseert de *VARAgids* voor het eerst de uitreiking van de Sonja Barend Award, de prijs voor beste tv-interview. De naamgever van die prijs overlijdt dit jaar, maar de naar haar vernoemde award zal (ook op haar verzoek) blijven bestaan.

De rtv-gidsen

Linksboven: De propagandisten van de VARA maken reclame voor de Radio in Amsterdam, jaren 30. Rechts: Drie covers, uit 1931, 1960 en 2022.

Bekijk de online expo 100 jaar VARAgids

Toen televisie nog te hacken was

De vergeten geschiedenis van de tv-piraten

In de jaren 80 en 90, als televisie nog analoog is en de kabelnetten van Nederland een lappendeken vormen van lokale infrastructuur, bestaat er een parallelle mediacultuur die vandaag bijna mythisch aandoet.

door Robert Briel

Het is de wereld van de kabel-tv-piraten: hobbyisten, technici en eigenzinnige buurtfiguren die met een handvol apparatuur hun eigen televisiesignaal de kabel op sturen. Meestal niet via de ether, zoals de klassieke radiopiraten, maar rechtstreeks in het lokale kabelnetwerk – onzichtbaar voor de buitenwereld, maar glashelder voor iedereen die naar het juiste kanaal zapt.

De kabel ligt open

Nederland kent in die periode een unieke situatie. Kabeltelevisie is overal beschikbaar, maar de netwerken worden vaak lokaal beheerd, technisch verouderd en niet volledig afgeschermd. In veel steden en dorpen liggen nog analoge coaxnetten die zonder moderne filters of digitale beveiliging functioneren. Dat betekent dat wie de juiste apparatuur heeft, een signaal kan ‘injecteren’ dat vervolgens in een hele wijk zichtbaar is.

Rond Alkmaar, Heerhugowaard, Langedijk en de omliggende dorpen is dit fenomeen bijzonder levendig. De regio kent een sterke piraten-cultuur dankzij de vele FM-piraten: de stap naar televisie is voor een deel van hen een logische volgende uitdaging. Waar radiopiraten hun zenders de ether in sturen, kiezen tv-piraten voor de kabel: minder bereik, maar ook veel minder risico op directe opsporing.

Piratenfeestjes

De techniek is verrassend eenvoudig. Een modulator zet een video-sig-naal om naar een frequentie die past binnen het analoge kabelspec-trum. Een versterker zorgt ervoor dat het signaal sterk genoeg is om de

Robert Briel

Beeldschermfoto's van diverse tv-piraten: T.V. Galactica, Vrije Jongens Amsterdam, Vrije Televisie Amsterdam, Edison Televisie, Star-Trek Tv, Porno Televisie Amsterdam, Vrije Televisie Amsterdam, King's TV, Mokum TV.

De tv-piraten hebben hun eigen programmagidsen. Van simpele gestencilde vellen tot en met een luxe uitgave met omslag in kleur. De Piraat claimt een oplage van 50.000.

kabel binnen te komen. Vaak voert men het signaal in op een punt waar de kabel het huis binnenkomt, of – in de meest gedurfde gevallen – op een verdeelkast in de straat. Wie het kanaal vindt, ziet beelden die niets te maken hebben met de officiële omroepen. Soms zijn het piratenfeestjes, soms muziekprogramma's, soms amateurbeelden van lokale evenementen. In andere gevallen is het niet meer dan een testbeeld, een VHS-band in een eindeloze herhaling, of een live-camera gericht op een zolderkamer waar de piraten zelf rondlopen.

Noord-Holland

Een verhaal apart vormen de tv-piraten in Noord-Holland boven het IJ en dan vooral in plaatsen als Alkmaar, Heerhugowaard en Hoorn. Deze vrije jongens zenden niet uit via de kabel, maar met echte tv-zenders, waarvoor mensen een speciale antenne op het dak moeten zetten. Antennes die al gauw de bijnaam ‘porno-harken’ meekrijgen vanwege het grote aantal ‘natuurfilms’ die worden uitgezonden.

Daar blijft het niet bij: een gang naar de plaatselijke videotheek is snel gemaakt om een film te huren en die ‘op de antenne’ te zetten. Dat loopt op een gegeven moment zo uit de hand dat de verenigde videotheekhouders de oorlog verklaren aan de piraten, omdat ze hun handel verpesten.

Amsterdam

Ondertussen is de aandacht van de meeste Amsterdammers gericht op de talloze tv-stations die het Amsterdamse kabelnet vullen na afloop van de uitzendingen van de Nederlandse, Belgische en Duitse zenders. Er is geen kabelnet in Nederland zó gevuld met tv-piraten als het Amsterdamse: soms zijn er wel zes à zeven stations tegelijk te bekijken. Een absoluut unicum in de omroepwereld, dat wereldwijd de aandacht trekt. Overal verschijnen artikelen over de Amsterdamse tv-piraten. De Duitse televisie wijdt er zelfs tweemaal een programma aan.

De Amsterdamse piraten, evenals vele andere in Den Haag, Leiden en de Bollenstreek, zenden hun signaal rechtstreeks naar de grote ontvangstantennes voor buitenlandse zenders, als ARD, ZDF of BRT. Deze ontvangers blijven openstaan na zendersluiting – zodat de piraten de kans krijgen hun eigen programma's via de kabel te verdelen. In de hoofdstad, maar ook elders, verschijnen programmagidsen met

“Voor veel piraten was het een vorm van lokale trots: een eigen televisiezender”

de programma's van alle plaatselijke illegale tv-stations. Een van de uitgevers van zo'n gids, met de toepasselijke titel *De Piraat*, claimt een oplage van 50.000 exemplaren.

Experiment en bravoure

De kabeltv-piraten zijn geen professionele omroepen. Het zijn hobby-isten die de grenzen van de techniek opzoeken, gedreven door nieuwsgierigheid, bravoure en een verlangen om iets te maken dat binnen de officiële mediakanalen niet bestaat. Voor veel piraten is het een vorm

“Een absoluut unicum in de omroepwereld, dat wereldwijd de aandacht trok”

van lokale trots: een eigen televisiezender, zichtbaar voor de buurt, zonder dat er een omroep of overheid aan te pas komt.

De invulling van de programmering van de meeste piraten is eenvoudig en bestaat uit materiaal van de videotheek, vooral porno en speelfilms, maar er zijn ook piraten met meer ambitie, die eigen programma's maken met lokale nieuw-

tjes en muziek. Soms zijn die programma's politiek gemotiveerd, zoals die van Rabotnik TV in Amsterdam, of wil men de ether 'openbreken' voor lokale initiatieven. Piraat Nederland 3 is daar een voorbeeld van; een uitgesproken voorstander van vrije, commerciële televisie.

Door hun aanwezigheid wijzen de piraten op hiaten in de programmering van de gevestigde omroepen. Programmering waar aantoonbaar behoefte aan is, als een late night programma, speelfilms in de weekenden of lokale nieuws en actualiteiten.

De strijd met de autoriteiten

Agentschap Telecom heeft de handen vol aan radiopiraten. Tv-piraterij is kleinschaliger, lokaler en technisch lastiger op te sporen. Het signaal blijft binnen de kabel, waardoor er geen etherdetectie mogelijk is.

Opsporing vereist fysieke inspectie van kabelkasten en tegen de tijd dat er een klacht binnenkomt, is de uitzending meestal al beëindigd.

Toch zijn de boetes fors als een piraat wordt gepakt. Apparatuur neemt men in beslag en overtredingen worden gezien als een serieuze verstoring van het kabelnetwerk. Maar de pakkans is klein en dat maakt de cultuur hardnekkig.

De meest effectieve remedie tegen de piraterij is de kabelnetten dicht te gooien, zodat de inbrekers geen kans krijgen hun programma's te verspreiden. Dat gebeurt vooral op aandringen van rechthebbenden, de filmaatschappijen die met lede ogen toezien hoe videotheken en bioscopen omzet mislopen. De legale omroepen realiseren zich dat ze kansen laten liggen. Ze beginnen met het uitzenden van week-endfilms en in veel steden komt ruimte voor lokale tv-initiatieven. In Amsterdam worden maar liefst vier kanalen geopend voor lokale

belangstellenden – piraat Mokum TV is daar een van. Zo komt een einde aan deze unieke periode in de tv-geschiedenis.

Nationaal Archief

Piraten-playlist op YouTube

Op YouTube zijn veel opnamen te vinden van zowel de tv-piraten zelf als van actualiteitenrubrieken die aandacht aan het fenomeen besteedden. Bekijk bijvoorbeeld de reportage van Joop Daalmeijer voor *Achter het Nieuws* in Amsterdam en die van Ruud Hendriks voor *Veronica Nieuwslijn* in Leiden, met onder andere Nederland 3.

Deze laatste piraat, waarvan ook een paar complete uitzendingen op YouTube staan, is bedacht door Lion Keezer, die een vrijwel professioneel programma produceerde, opgenomen in het voormalige Holiday Inn hotel in Leiden.

Ook in de playlist: de tv-piratenpersiflage van Van Kooten & De Bie, als Jacobse en Van Es van Manjara TV, compleet met omroepster Monique en reclamespotjes voor lokale Haagse bedrijfjes.

Achter de schermen

Ode aan de uitzendstraat

Het woord uitzendstraat zal mensen buiten de omroep niet veel zeggen. Maar wie wel bij de omroep (heeft ge) werkt, weet dat de uitzendstraat een onmisbaar onderdeel is om programma's bij de kijkers thuis te brengen. Twee eindregisseurs vertellen.

door Benno Roozen

Uitzendstraten - ook wel eindregie of HCK (Hoofd Controle Kamer) genoemd - bestaan feitelijk sinds er televisie-uitzendingen zijn, dus sinds oktober 1951. Er is vrijwel meteen ook een organisatorische omgeving waarin elke omroep zijn programma's kan laten uitzenden: de Nederlandse Televisie Stichting. Het is in de eerste jaren behelpen. De uitzendingen komen vanuit de diverse eigen omroepgebouwen of locaties als Studio Irene en Studio Concordia, beide in Bussum. De eindregie krijgt na enkele jaren een vaste plek in Studio Vitus, Bussum. Halverwege de jaren 50 krijgt het televisiecentrum aan de Insulindelaan in Hilversum geleidelijk vorm en dat wordt stap voor stap de plek van de centrale schakeling, de film- en videotape-afdelingen en de uitzendstraat /eindregie.

Het team

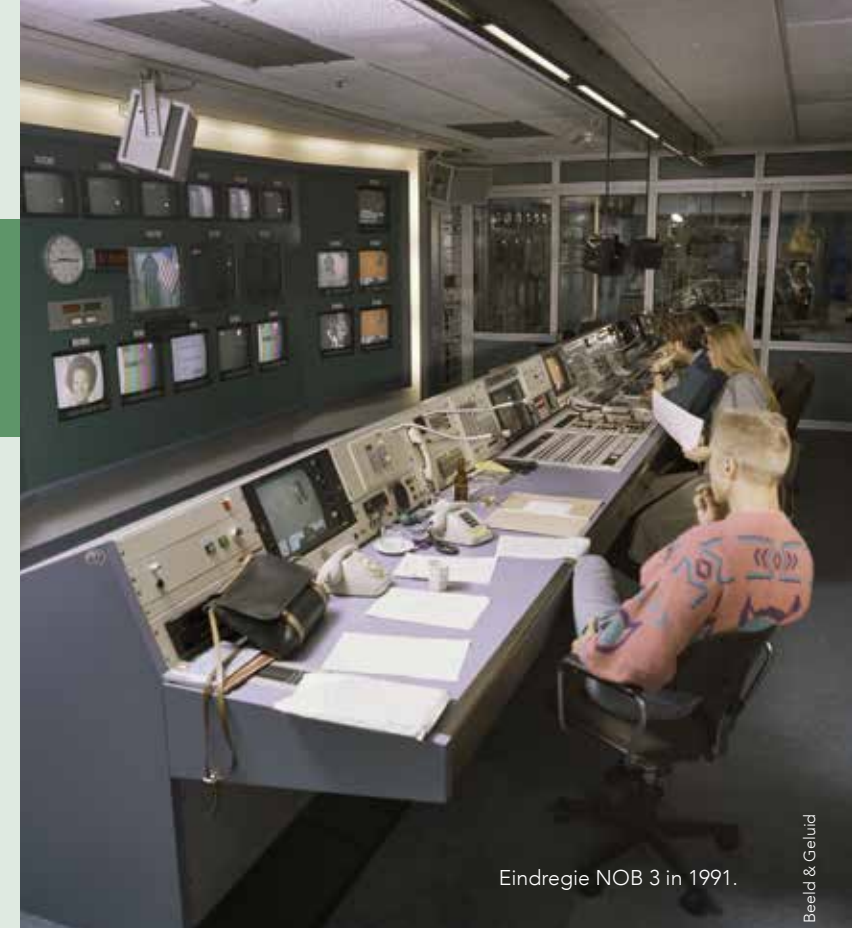
In de buurt van een uitzendstraat staat apparatuur waarmee banden of films kunnen worden afgespeeld en werken technici die deze banden of films handmatig starten. In de eind-

regie zelf werkt een regisseur met een schakeltechnicus die de overgangen regelt tussen alle bronnen. Denk bij die bronnen aan livebeeld, een film of een dia, én de camera bij de omroep(st)er. Die zit doorgaans in de presentatiestudio naast of onder de uitzendstraat. Verder is er altijd iemand die de banden in de machines doet en een aparte geluidstechnicus.

Er is nog geen sprake van computers of automatisering. Bij storingen zet met een kaart in met de tekst 'Storing' erop. Die eerste jaren zijn er essentiële momenten die de ontwikkeling van de eindregies in een versnelling brengen en gelijke pas houden met de ontwikkelingen van de omroep. Denk daarbij aan de brand in Studio Irene in Bussum (op 6 april 1955), de start van Nederland 2 (officieel 1 oktober 1964), de komst van de kleurentelevisie (vanaf najaar 1967) en de brand in Studio Vitus in Bussum (21 maart 1971). Ook de bouw van het omroepkwartier (nu Media Park) vanaf 1961 in Hilversum hoort daarbij.

Procedurekwestie

Henk Kuperus was van 1975 tot 2025 regisseur in algemene dienst bij de NOS: "In de beginjaren, maar eigenlijk nu nog steeds, was en is het werk vooral een procedurekwestie. De basis is natuurlijk gelegd door Erik de Vries, die als televisiepionier eerst vanuit Eindhoven, maar daarna vanuit vooral Bussum de norm stelde. Hij ging uit van het principe van 'centrales', afgekeken in onder meer Groot-Brittannië bij de BBC. Ouderen kunnen zich de aanloop naar een uitzending nog wel herinneren. Eerst werd er een uur technisch getest, daarna was er een heel testprogramma waarop muziek, dia's van kleurrijke bloemstukken of gebouwen elkaar afwisselden. Op die manier kon de PTT in de uitzendtoren beoordelen of alles er goed uitzag. En er was natuurlijk ook het pauzeteken van de NTS. Er waren drie versies: op melodie *Oh, kom*

Eindregie NOB 3 in 1991.

Beeld & Geluid

er eens kijken..., op een muzieklijn waarop je *Pi-po-de-clown* kon meezingen en later *We leven vrij, we leven blij*. Pas na het uitzenden van de klok en een aantal keren het pauzeteken konden de uitzendingen beginnen”, zo vertelt Henk.

Als het Omroepkwartier vaste vorm krijgt, komt er ruimte voor eindregies in studio's 1 en 2. Vanaf de late jaren 60 en vooral jaren 70 wordt videotape belangrijker en ontstaat een professionelere centrale playout-structuur bij de NOS.

Verhuizing naar 4a

Henk Kuperus: “Rond 1983/84 gingen we met de eindregies naar gebouw 4a, waar nu nog steeds het *NOS Journaal* zit. Daar kwam ook het nieuwe verbindingscentrum waar de eindregies voor Nederland 1

en Nederland 2 ondergebracht werden. Er was ook een reserve-eindregie. Die werd vanaf 1988 gebruikt voor de nieuwe zender Nederland 3, tot die een eigen eindregie kreeg.”

Ria Teuwen-Carpentier deed hetzelfde werk, zij bracht het tot hoofd eindregie van Nederland 1/NPO1. “Ik heb op advies van mijn moeder een baan gezocht bij een groot bedrijf, de KRO. Ik belde aan bij de Emmastraat 52 in Hilversum, Frits van Turenhout deed open en ik kreeg een gesprek met

tief gewaardeerd. “Natuurlijk waren er wel eens moeilijke mensen. En natuurlijk werden er fouten gemaakt. Ik herinner mij dat een collega-eindregisseur een ‘Uitzending van de politieke partijen’ niet wilde uitzenden. Dat werd dan soepeltjes door een collega overgenomen. En ik heb ook wel eens iemand van het strand in Egypte moeten laten halen om te weten waar een uitzendband lag. Maar het is maar net hoe je in het leven staat. Vloeken doe ik niet, ik praat altijd het liefst met mensen en laat ze in hun waarde.”

Teuwen werkt in die tijd in een team van 12 mensen, deels in vaste dienst, deels freelance. Een gemiddelde werkdag begint om 16.00 uur met het (af)maken van het draaiboek, het materiaal vergaren en uitzendklaar leggen en de beginnetjes en eindjes van een uitzending bekijken om goede aansluitingen te kunnen maken. “Als de zendersluiting na twaalfen was, waren het natuurlijk lange dagen.”

Verantwoordelijkheid

Henk Kuperus herinnert zich de verantwoordelijkheid die je had. “Als 19-jarig jochie moest ik al in mijn eentje naar een uitzendgebouw. Geen chef die per telefoon informeerde of je er al wel was, of je de film had (en of alle delen er waren) en of alle dia's en kaarten er waren.” Werken in een eindregie vraagt om speciale skills, weet ook Kuperus. “Je zat bijna letterlijk op een eiland. En het voelde dus ook een beetje als eilandbewoner om daar te werken. Al was het maar vanwege de hekken, poortjes en pasjes. Maar ook inhoudelijk. Wij waren de boa's van de tv. Onze opdracht botste vaak met de vrijheid van iemand anders. Als de live uitzending van Sonja Barend uitliep, moesten wij dat de program-

mamakers van de uitzending daarna uitleggen.” Hij ervoer regelmatig loyaliteitsconflicten. “Ik werkte voor de NOS, maar moest soms onder druk van bijvoorbeeld de VPRO een NOS-uitzending tot afronding manen. Ook kon het voorkomen dat TROS-directeur Cees den Daas tijdens een uitzendavond meerdere keren belde om te klagen. De camera moest naar links, de camera moest naar rechts, of het TROS-logo was te klein in beeld.”

Steeds centraler

Bij fusie van NRU en NTS tot de NOS verhuist de centrale eindregie gewoon mee, totdat deze taken geprivatiseerd worden in 1988. Vanaf dan is de centrale eindregie voor de zenders Nederland 1, 2 en 3 technisch een verantwoordelijkheid van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB), in opdracht van de NOS of de NPO en ook onder hun eindverantwoordelijkheid. Als het NOB tien jaar later steeds meer verliezen gaat lijden, besluit men in 2002 de onderneming op te splitsen in drie bedrijven. Eén daarvan is NOB Cross Media Facilities, waar de uitzendstraten onder gaan vallen. Dat bedrijf heet (na enkele wisselingen van naam en eigenaar) tegenwoordig Red Bee Media, onderdeel van het Zweedse Ericsson.

Als in de jaren 90 de digitalisering doorzet, maken de banden plaats voor videoservers en worden de uitzendstraten softwaregestuurd. Niet veel later komen er ook volledig geautomatiseerde playoutsystemen.

Bezuinigingen

Joop Daalmeijer is binnen NPO van 1998 tot 2005 verantwoordelijk voor de reorganisatie van de eindregie. Hij geeft ook leiding aan het ontwerpproces van de nieuwe automati-

sche uitzendstraat. “In de oude uitzendstraat zaten altijd een regisseur, een scriptgirl, een geluidsman een schakeltechnicus en vaak ook nog een belichter. En een omroep(st)er, toen daar nog mee gewerkt werd. Alle omroepen bemanden de eindregie natuurlijk met hun eigen mensen. Als de KRO op Nederland 1 tot 22.00 uur zendtijd had en de AVRO verder ging, werd de hele ploeg gewisseld. Dat was natuurlijk zonde van het geld, en daar heb ik in het kader van de bezuinigingen een einde aan gemaakt. Een deel van de medewerkers van de omroepen is toen in dienst gekomen van de NPO en kon zo het werk voortzetten”, aldus Daalmeijer.

Rond 2010 wordt de uitzendstraat onderdeel van een bredere IT-infrastructuur. De (programma)technici worden vervangen door IT-mannen en -vrouwen. Digitale bestanden worden vanaf nu getransporteerd via netwerken. De banden verdwijnen van het speelveld, systemen voor digitale editing, opslag, distributie en archivering zijn nu de norm. Alle media worden binnen één omgeving gemaakt, georganiseerd, opgeslagen, gecatalogiseerd, geleverd en beheerd. Geleidelijk wordt alles voor iedereen op elke plek beschikbaar.

De cloud

De huidige uitdaging is de *cloud*. Er is veel discussie over waar het materiaal moet staan en wie dat beheert. Daar is het laatste woord nog niet over gezegd, laat staan dat er een definitief besluit is genomen. Hoe dan ook, de uitzendstraten zijn inmiddels virtuele playoutsystemen. De schaalbaarheid is maximaal en het geheel kan ook nog eens goed ‘praten’ met systemen binnen streaming en online platforms. De uitzendstraat in fysieke vorm is, zo kun je stellen, in rook opgegaan en enkel nog met een password te bereiken door hoog professionele medewerkers. Wat blijft, is de ‘gedeeltelijke verantwoordelijkheid’: de NTS, NOS, NOB en alle commerciële opvolgers waren en zijn alleen technisch de baas in de eindregies. Want de verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt nog altijd bij de omroepen en zendgemachtigde organisaties.

Er is dus geen straat op het Media Park die Uitzendstraat heet. Maar zou het niet mooi zijn als die er komt, in het rijtje van de Willem Ruisweg en de Sonja Barendlaan? Al was het maar als ode aan al die harde werkers in de uitzendstraat.

“Als de zendersluiting na twaalfen was, waren het natuurlijk lange dagen”

Ria Teuwen-Carpentier

Henk Kuperus

“Wij waren de boa's van de tv”

Henk Kuperus

een van de heren in de directie van de KRO, aan wie ik kon vertellen wat ik wilde. Toen ik het pand verliet, was ik aangenomen.” Eerst werkte ze aan de Emmastraat, verhuisde later mee naar de Nassaulaan en Wernerlaan achter het grote KRO-gebouw en ze heeft ook nog twee jaar aan de Schuttersweg gezeten in het NCRV-gebouw voor de AKN (samenwerkingsverband AVRO-KRO-NCRV). Daarna wordt alles gecentraliseerd en gaat de eindregie naar het Mediapark. Waar Teuwen jarenlang hoofd eindregie is voor Nederland 1/NPO 1, is Henk Kuperus dat voor het tweede net en Anneke Schoenmaker voor 3. Zij allen maken de ontwikkeling mee van Ampex-band via BCN naar de schijfjes en uiteindelijk de digitale omgeving van nu.

Positief gewaardeerd

Ria Teuwen heeft het werken met NOS/NOB-collega's altijd zeer posi-

Het korte bestaan van TV Plus

Terugblik op de introductie van 16:9 en D2-MAC

Het basisteam van 1992 met vlnr Vincent Schiecke, Henk Kuperus, Riza Seref, de nog onbekende Wilfred Genée, Jeroen Marrée, Ruud ter Weijden en Jeannette Rinsbergen.

TV Plus is in 1992 opgericht door NOS, NOB, PTT en Philips ter promotie van breedbeeldtelevisie en de nieuwe uitzendnorm D2-MAC. Hoe is het de zender en de technische vernieuwingen die eraan ten grondslag lagen vergaan in de jaren daarna?

door Robert Briel

Armand Sliepen, een van de drijvende krachten achter het project, organiseerde eerder dit jaar een reünie van oud-medewerkers van de zender. Oud-omroepsters, technici en andere betrokkenen haalden uitgebreid herinneringen op aan dit bijzondere avontuur. Een mooie aanleiding om hier in de korte historie van TV Plus te duiken.

Breedbeeld

TV Plus wordt in februari 1992 gelanceerd en zendt in de avond speelfilms, documentaires, muziek en sportevenementen van diverse omroepen uit. De zender is te ontvangen met D2-MAC satellietapparatuur en Philips breedbeeldtelevisies met ingebouwde decoder. Daarnaast moeten consumenten een smartcard aanschaffen voor 12,50 gulden per maand.

Breedbeeld is de belofte van de toekomst – en Philips steunt het project enthousiast in de hoop veel nieuwe tv-toestellen te verkopen. Op de Firatobeurs van 1992 in de RAI te Amsterdam introduceert men de nieuwe televisiezender aan het publiek en laat men zien hoe breedbeeldtelevisie er nu eigenlijk uitziet. Het probleem is dat met de gangbare beeldbuistechniek de breedbeeldontvangers loodzware bakbeesten blijken te zijn. Pas met de komst van de flatscreens (en digitale distributie) zal breedbeeld echt doorbreken.

Uitzendnorm

Het verhaal van TV Plus is onlosmakelijk verbonden met de lotgevalen van een nieuwe Europese tv-uitzendnorm, D2-MAC. In de jaren 80

staat Europa op een kruispunt. De televisiewereld werkt nog volledig analoog met PAL en SECAM, terwijl beleidsmakers al dromen van een toekomst met digitale en zelfs high definition televisie. In dat spanningsveld ontstaat MAC – een ambitieuze, politiek geladen uitzendstandaard die even het symbool wordt van Europese technologische onafhankelijkheid, maar uiteindelijk ten onder gaat aan marktwerking en satellietconcurrentie.

MAC (Multiplexed Analogue Components) is begin jaren 80 ontwikkeld door de Independent Broadcasting Authority (IBA) in het Verenigd Koninkrijk. In 1982 kiezen de Britten MAC als officiële transmissiestandaard voor de nieuwe Direct Broadcast Satellite-diensten (DBS), die later zullen worden aangeboden door British Satellite Broadcasting. Een jaar later gebeurt iets opvallends: de European Broadcasting Union (EBU) adopteert MAC als dé standaard voor alle Europese DBS uitzendingen.

Rollend materieel van TV Plus. Rechts de breedbeeldtrein bij opnames vanuit de Kings College Chapel in Cambridge, GB.

de beste is. Sommige landen kiezen voor D-MAC, anderen voor D2-MAC. De standaard is dus wél verplicht, maar niet uniform.

“Europa wil een eigen standaard”

Terwijl Europa MAC probeert te verplichten, gebeurt er iets dat het hele plan onderuithaalt; de lancering van de Luxemburgse Astra-satellieten. In 1989 gaat de Astra 1A de lucht in, dat valt buiten het DBS-regime – en dus buiten de MAC-verplichting. Astra kiest voor PAL, een veel goedkopere en eenvoudiger technologie. Ondanks de EU druk, subsidies en zelfs een poging om MAC verplicht te maken in televisietoestellen, kiezen de meeste Europese omroepen (behalve die in Scandinavië) in navolging van Astra, toch massaal voor PAL.

Kort bestaan

In 1996 valt het doek al voor TV Plus, de zender waarvan de bestaansreden zo nauw verbonden was aan de MAC-uitzendnorm. Na de oprichting van de zender nemen wel steeds meer kabelnetten TV Plus op in hun aanbod, maar de kijkcijfers van de zender worden nooit hoog. De bijdrage aan de invoering van de MAC-standaard, een van de doelstellingen bij de oprichting, is dan ook gering. De bijdrage van TV Plus aan de popularisering van breedbeeldtelevisie is lastiger te bepalen, maar breedbeeld komt er uiteindelijk wel. Pas in 2005 is het merendeel van de Nederlandse tv-uitzendingen in 16:9 formaat.

Ook als TV Plus een groot publiek had weten te bereiken, had dat voor MAC niet veel uitgemaakt. Voor deze uitzendnorm is het in de jaren 2000 definitief voorbij. De paar kanalen die nog via D-MAC of D2-MAC uitzenden, stappen over op DVB-S, de digitale satellietstandaard die inmiddels wereldwijd wordt omarmd. MAC heeft zijn rol gespeeld als tussenfase, maar wordt ingehaald door de technologie die het moest voorbereiden: digitale televisie.

Niet geschikt voor uitzending

door Bas Agterberg

Waarom zou je in de televisiegeschiedenis aandacht besteden aan programma's die nooit zijn uitgezonden? Talloze formats en ideeën zijn in de prullenbak beland. Pilots zijn gemaakt, maar geruisloos verdwenen, buiten het zicht van de televisiekijker. Wat is er eigenlijk bewaard van deze concepten en proefuitzendingen? Van de programma's die kort voor die kort voor uitzending geschrapt werden, is in ieder geval nog informatie bewaard. Bovendien was er iets aan de hand als de omroepleiding besloot niet uit te zenden.

Satire

Een van de klassieke rellen was in 1964 in *Zo is het toevallig ook nog 's een keer*. Nederland stond op z'n kop na de uitzending van het item 'beeldreligie', waarin de aanbidding van televisie vergeleken werd met religie. De VARA beloofde zorgvuldiger te beoordelen of een item kwetsend was, waarop de verantwoordelijke minister afzag van maatregelen. In 1966 wilde de VARA-leiding een tekst over burgemeester van Hall van Amsterdam schrappen. De spanning was opgelopen na diens interview in *Mies en scene*. De makers wilden daar satire over maken, maar de VARA zag dat niet zitten. De programmamakers stapten allen per direct op en de geplande uitzending werd in zijn geheel geschrapt. Het betekende ook het einde van dit populaire programma. Satire is in 75 jaar televisie bij uitstek het genre dat leidt tot gesprekken wat wel of niet toelaatbaar is.

De audio van Beeldreligie 4 januari 1964.

De afleveringen van Hoepla, inclusief nr. 4. (al staat de uitzenddatum verkeerd vermeld. als 23-11)

Nog zo'n historisch moment is VPRO jongerenprogramma *Hoepla* van Wim T. Schippers, Hans Verhagen, Wim van der Linden en Gied Jaspars. Er was ophef ná uitzending, namelijk over het eerste naakt op de Nederlandse televisie. De omroep liet zich aanvankelijk niet afschrikken door de negatieve reacties. De derde aflevering paste de directie op twee punten nog aan, maar de vierde aflevering van 8 januari 1968 zond de omroep op het laatst niet uit. Wereldwijd kreeg *Hoepla*

Kunst

Avant-garde kunst is niet voor televisie, blijkt uit twee voorbeelden. In 1963 was de Gaudeamus muziekweek in Hilversum, met op 13 septem-

Op 21 september 1997 is het programma *Toonmeesters* gewijd aan Ligeti, na 42 minuten gaat het over *Poeme Symphonique for 100 metronomes*.

Nooit uitgezonden programma's tonen hoe men over televisie en de televisiekijker dacht

ber de wereldpremière van *Poeme Symphonique for 100 metronomes* van de Hongaarse componist Gyorgi Ligeti (1923-2006). Prominente gasten, onder wie de burgemeester en diplomaten zagen in het raadhuis hoe 'musici' onder leiding van de dirigent honderd metronomen opwonden. Vervolgens ratelden en tikten de metronomen lange tijd, totdat het geluid langzaam wegstierf. De componist sloot het concert af met een toelichting op zijn werk. Dagblad *Trouw* omschreef het als "Een kostelijke parodie op het muzikale experiment dat door zoveel jonge componisten met dodelijke ernst wordt bedreven". De *Gooi en Eemlander* en ook lokale politici spraken van een flop. De KRO besloot het concert niet uit te zenden. Ligeti geldt nu als een van de belangrijkste avant-garde componisten en ook filmmaker Stanley Kubrick gebruikte zijn muziek in

meerdere films. De opname van deze wereldpremière is bewaard.

Vergelijkbaar is de reportage over Body Art in het programma *Beeldspraak* in 1976. Redacteur Simon Mari Pruys en cineast Frans Zwartjes legden de kunstvorm vast. Het resultaat was niet geschikt voor uitzending vond de NOS. De film gaf, volgens een intern rapport, "het publiek geen andere informatie anders dan de indruk dat hier mogelijk enkele geestelijk gestoorde aan het werk zijn geweest". Als voorbeeld noemde men een scene waarin een jonge vrouw zichzelf snijdt en geselt. Ook na een hermontage met meer uitleg veranderde het standpunt niet. Het persbericht meldde dat de uitzending voorlopig werd uitgesteld.

De performance van Marina Abramovic in *Beeldspraak* is nu zien in documentaire *Final Cut*.

Journalisten zagen wel een verband tussen het schrappen en de behandeling van de Medianota in de Tweede Kamer. De NOS was blijkbaar bang voor de politieke consequenties van zo'n controversieel programma. De film is ook later niet uitgezonden. Filmmaker Joeri Pruys, de zoon van bovengenoemde Simon Mari Pruys, ging op zoek naar de film en kwam ook in contact met de

jonge vrouw in de film. Zij is de inmiddels wereldberoemde Marina Abramovic. De documentaire *Final Cut*, waarin Pruys zich afvraagt wie bepaalt wat we zien en bewaren, beleefde recent tijdens het Nederlands Filmfestival de première.

Actualiteiten

Dick Verkijk (1929-2025) beschrijft in zijn boek *Van Pantsterkruis tot pantservest* twee producties van zijn hand die nooit werden uitgezonden. De eerste was voor *Achter het Nieuws* over het in 1942 bij Sumatra gezonken schip de Imhoff. Verkijk onderzocht waarom ruim 400 Duitse gevangenen de scheepsramp niet overleefden. De reportage toonde hoe de kwalijke rol van de bemanning tijdens deze ramp in de doofpot verdween. Uit angst dat de uitzending een debat in Duitsland over verjaring van oorlogsmisdaden zou beïnvloeden, verbood de VARA-directie de uitzending. De affaire leidde vervolgens tot veel publiciteit, dus dat argument hield geen stand. Toch bleef de VARA ook een jaar later bij het besluit. Hoewel de opnamen verdwenen zijn, werkte Verkijk in 2017 mee aan een driedelige serie hierover, gemaakt door Foeke de Koe en Kees Schaap. Deze BNNVARA productie werd bekroond met een Journalistieke prijs de Tegel.

In 1980 zond de VPRO Verkijks grote documentaire over het Eurocommunisme niet uit. Een aantal jaar had Verkijk aan de internationale productie gewerkt. Maar de sympathie voor het Oostblok die de kersverse eindredacteur Roelof Kiers voor het Oostblok had, was volgens Verkijk doorslaggevend. De redactie wilde de montage aanpassen en het programma inkorten, maar uiteindelijk kwamen Verkijk en de VPRO er niet uit. De controversie vraagt om meer archiefonderzoek. De ruwe interviews had Verkijk bewaard en de filmrollen doken in 2024 weer op in Beeld & Geluid.

Beeld van de kijker

Het zijn slechts enkele voorbeelden van programma's die de omroep niet geschikt achtte voor de kijker. Het ridiculiseren van gezag, nieuwe kunst of politiek waren veelal het motief om de kijker te beschermen. Ongetwijfeld speelde persoonlijke voorkeur een rol in de beoordeling, al is dat veel moeilijker vast te stellen. De nooit uitgezonden programma's tonen hoe op een bepaald moment over televisie gedacht werd. Controversiële programma's laten zien welk beeld redacteurs, omroepbestuurders, politiek en journalistiek van de wereld hebben én van de kijker. Het is daarom de moeite waard om nog meer voorbeelden op te zoeken en nader in de archieven te duiken.

De driedelige serie *De ondergang van de Imhoff* is te zien op NPO Start.

Op 21 april 1966 lichtte de VARA via de radio toe waarom het de reportage van Verkijk niet uitzond.

Nieuw binnen bij Beeld & Geluid

HEEL HOLLAND ZOEKT

Eind 2025 lanceerde Beeld & Geluid een speurtocht. Met medewerking van een aantal bekende Nederlanders en directeur Eppo van Nispen werden via verschillende televisiespotjes oproepen gedaan in het kader van 75 jaar televisie: wie heeft er nog leuke dingen thuis op zolder of in de kelder (of waar dan ook) liggen? Erwin Voorhaar toont de mooiste objecten.

tekst en foto's Erwin Voorhaar

Er kwamen, naar voorbeeld van het programma *Tussen kunst en kitsch*, dagen waarop het publiek materiaal kon langsbrengen. Om dit in goede banen te laten verlopen was achter de schermen heel wat werk nodig. Je wilt immers geen dingen aannemen die zich al in de collectie bevinden. We hoopten op verdwenen bewegende beelden. Die wens ging zeker in vervulling, zo kregen we honderden zeer vroege afleveringen van het *Jeugdjournaal*, beeldmateriaal van verloren gewaande Willem Ruis' shows en nog veel meer, maar het grootste deel be-

stond uit wat wij binnen het museum 'objecten' noemen. In totaal waren het meer dan 130 schenkingen, waaruit ik hier een selectie toon.

Plakboek BB-kwis

Veel geschonken voorwer-

pen hebben iets te maken met deelname van mensen aan spelshows en quizen. Het "achter de schermen" mogen zijn bij opnamen en op TV verschijnen is toch iets heel bijzonders, dus men bewaarde het bewijs in plakboeken. Zoals die van lerares Mary de Groot, die met haar man meedeed aan de *BB-kwis* van en met Berend Boudewijn. Een van haar leerlingen maakte de foto's.

Hemdane uit Paspoort

Een van de inmiddels groeiende collectie-on-

derdelen van Beeld & Geluid betreft de poppen. Maar de speurtocht leverde toch weer nieuwe poppen op waarvan we niet wisten dat ze nog bestonden. Erg interessant is de pop Hemdane. In het programma *Paspoort* (1986-1992), speciaal gemaakt voor de Marokkaanse gemeenschap, was deze pop een vast onderdeel. Het programma was vooral op kinderen gericht en op het dagelijks leven in Nederland. Acteur Hassan Gnaoui (1944-2002) bedacht de serie en speelde de pop. De schenking kwam van zijn weduwe.

Narretje Notedop

Een andere pop, en voor mij een van de leukste voorwerpen, is *Narretje Notedop*. De gelijknamige kinderserie liep bij de KRO tussen 1964 en 1967. Aan deze pop is een in de poppenspelwereld belangrijke naam verbonden: Pieke Dassen (1926-2007). Hij was poppenmaker- en speler, en had zijn eigen theater, de Poesjenellenkelder in Maastricht.

De pop Narretje werd ook door hem gemaakt. Het is niet eenvoudig om een echte Dassenpop te vinden, een zeer waardevolle toevoeging aan de collectie dus.

Chico Lama

En ja, die *Fabeltjeskrant*, ook daar komt altijd wel weer iets van naar boven. Eind jaren 60 verscheen Mijnheer De Uil met zijn bosbewoners voor het eerst op de buis.

Midden jaren 80 werd een tweede serie bedacht waarbij ook dieren uit het verre dierenbos in de serie kwamen, waarmee schrijver Leen Valkenier aandacht aan de multiculturele samenleving wilde schenken. Kleurrijke dieren als Isadora Paradijsvogel, Mr. Maraboe en vooral Chico Lama werden in korte tijd publieksliefelingen. Chico Lama was al in onze collectie aanwezig, en nu werd een tweede versie van deze pop aangeboden. Deze heeft echter geen gat onderin waarin men hand en arm kan steken om de pop te spelen. Qua materiaal (vilt en textiel) en kleur is de pop identiek aan de originele Chico, het lijkt hier te gaan om een proefmodel.

Sassefras

Dan kwamen er ook recentere poppen van de commerciële binnen. *Tante Soesa en Sassefras* was een kindersportprogramma van Fox Kids uit de periode 1997-2000. Tante Soesa (Daphny

Muriloff) ging op pad met haar vriendje Sassefras (Ralf Grevelink) en kuffelbeer Sebbe. Bij de schenker zat pop Sassefras met zijn kop met friethaar 25 jaar lang op een stoel in de woonkamer, en iedereen wilde met hem op de foto. Dat zal bij Beeld & Geluid niet anders zijn.

De hoed van de Dikke Deur

Van wat langer geleden is het programma *Pipo de Clown*. Doordat het programma lang te zien was (van 1958 tot 1980) is het een van de absolute tv-klassiekers geworden. In onze collectie hebben we al kostuums van onder andere Klukkluk (Herbert Joeks) en Pipo (Cor Witsche) zelf. Van een ander bekend personage werd ons nu de kenmerkende hoed aangeboden. De Dikke Deur, gespeeld door acteur Willy Ruys (1909 – 1983) droeg altijd deze nette zwarte hoed. Er zit zelfs nog een gat in van een de pijlen uit de boog van Klukkluk.

Sleutel van Open het dorp

Er waren ook eenmalige uitzendingen met een enorme impact. Koploper daarvan is de eerste landelijke grote geldinzamelingsactie, *Open het dorp*. Onder regie van Theo Ordeman presenteerde Mies Bouwman deze marathonuitzending om geld binnen te halen voor woongemeenschap Het Dorp voor gehandicapten in Arnhem. De opbrengst was het voor 1962 enorme bedrag van 21.192.000 gulden. Mensen die iets hadden gedoneerd kregen een minuscule speldje in de vorm van een sleutel. Hoewel duizenden mensen een dergelijk aandenken moeten hebben gekregen, was er nog geen enkel exemplaar in onze collectie aanwezig. Twee werden geschonken tijdens de kijkdagen en graag aangenomen als aandenken aan dit bijzondere programma.

Sportcartoons

Dankzij Heel Holland Zoekt spoorden we maar liefst 44 tekeningen op van cartoonist/tekenaar Dik Bruynesteyn (1927-2012). Hij maakte als sneltekenaar tekeningen van sportmomenten in het programma *Studio Sport* in de jaren 70. Van hem was al werk in onze (pers-)collecties aanwezig. Deze frisse, vlot getekende afbeeldingen uit een van de bekendste sportprogramma's mogen natuurlijk niet in de verzameling ontbreken.

Verzameling handtekeningen

In Amerika was het handtekeningenjagen vanaf de jaren 30 een bekend fenomeen. Ook in het nuchtere Nederland sloeg dat aan. We ontvingen een uitpuilende ordner met vele honderden foto's en kaarten van bekende Nederlanders – vocalisten, presentatoren, acteurs – allemaal gesigneerd.

Decor 1,2,3 show

Ook makers hebben behoorlijk veel materiaal ingebracht, bijvoorbeeld decorontwerpen. Voor KRO's 1-2-3 show uit 1983-1986, waaraan onder andere schenker Robin de Levita als producer meewerkte, kwam een fraai ontwerp (van Roland de Groot) voor een Egyptisch decor compleet met sfinxen. De decortekeningen waarop staat hoe alles eruit moest komen te zien, zijn door de vader van de schenker gered. Als medewerker aan het programma kon hij ook foto's maken van de decoropbouw in de studio, wat we zelden zien.

Platina platen Kinderen voor Kinderen

Ook de kinderen van het immens populaire programma *Kinderen voor Kinderen* wisten ons te vinden. Vanuit kinderen die in de buurt woonden (dit om gedoe met de arbeidsinspectie vanwege onder meer lange reistijden te voorkomen) werden koren gevormd met vele solisten. De Gooise "R" was meestal daardoor wel inbegrepen. Er zijn heel wat platen en cd's verkocht met de geweldige teksten van schrijvers als Willem Wilmink, Gerrit den Braber, Robert Long, Jules de Corte en Hans Dorrestijn. Van elke editie kwam er een geluidsdrager uit en die werd stevast goud of platina. Die bijzondere platina cd's kregen we via de zoekactie vanuit de productie van het programma ook binnen.

Jurk van Anna van Saksen

Kleding is altijd geweldig om te ontvangen, want er is veel uit ruimtegebrek verdwenen of aan particulieren verkocht. Daar staat of ligt het natuurlijk meestal niet in de beste klimaatcondities en daarom bewaren we dat hier in klimaat-geregelde depots. Maar soms krijg je kleding die zo bijzonder is dat die meteen tentoongesteld moet. Zoals een originele jurk, ontworpen door kostuumontwerper Yan Tax (1947), uit een van de duurste series uit de Nederlandse omroepgeschiedenis. Deze Belgisch – Nederlandse coproductie van Walter van der Kamp (1926-2009) was destijds spraakmakend en draaide om het levensverhaal van *Willem van Oranje*. De jurk werd in de serie gedragen door Anna van Saksen, een van de bruiden van Willem van Oranje. Zij werd langzaam steeds onevenwichtiger, in de serie meesterlijk vertolkt door Linda van Dyck (1948-2023). Aan de jurk is te zien dat de serie fraai werd aangekleed, het kostuum overleefde bij de schenker thuis en het is nu een van de toppers uit Heel Holland Zoekt.

Neat Machine uit Robot Wars

De grootste schenking is de Neat Machine. Vier vrienden bouwden het vervaarlijk ogende apparaat, dat vooral van aluminium is vervaardigd en dus niet zo zwaar is als het lijkt. Ze deden mee aan *Robot Wars*, een typisch Amerikaans programma waar robots op elkaar inhakken. Bart de Graaff haalde het programma voor BNN naar Nederland en ook hier werden de meest angstaanjagende werktuigen gebouwd. Tussen 2001 en 2003 was het programma in Nederland te zien, de vier heren brachten het met hun Neat Machine zelfs tot de internationale *Robot Wars*-finales in Engeland.

Glas van Wie-Kent-Kwis

Minder gewelddadig, maar eveneens angstaanjagend, is het glas van het AVRO-programma *Wie-Kent-Kwis*. Tussen 1973 en 1983 speelden koppels mee die gingen trouwen of al 25 jaar bij elkaar waren voor mooie prijzen. Fred Oster was van dit programma hét gezicht. Als aandenken kregen de deelnemers een doodeng glas met een levensecht, bewegend oog erin. Maar waarom dat oog er nou in zat? Niemand wist dat meer te vertellen...

Kledinghanger VARA

Het oudste voorwerp dat werd aangeboden stamt uit de radioperiode, voor de komst van televisie en is kenmerkend voor de verzuilde omroep. Leden werven om te kunnen en mogen uitzenden, deed men eind jaren 20 en begin jaren 30 natuurlijk volop binnen de eigen achterban. Merchandise voor nieuwe leden hebben we ruim in de collectie, wie kent niet de lepeltjes, asbakken en andere verzilverde voorwerpen van de AVRO die in duizendtallen moeten zijn geproduceerd. Deze VARA-kapstokhaak is vrij bijzonder, we hadden hem nog niet. Volgens de schenker was de kleine metalen kledinghanger ongeveer rond 1933 verkregen bij het lidmaatschap van de Vereeniging Arbeiders Radio Amateurs en het daaraan gekoppelde abonnement op de Radiogids.

Oebele script

Een script geeft natuurlijk helemaal een goed beeld van het productieproces van een programma, zeker als er veel handmatig in is gewijzigd. Van *Oebele* (is Hupsakee!) kregen we zo'n script. Het was 1968 tot 1972 op de televisie en onder regie van Bram van Erkel ontstond tv-geschiedenis. Het werd legendarisch door de teksten en zang

van Willem Nijholt, Wieteke van Dort en natuurlijk de kinderen van het koor. De leden van dit koor komen nog regelmatig bijeen om deze periode te laten herleven en zingen dan uiteraard de liedjes uit het programma. De schenker van het originele script was aanwezig bij de opnamen van aflevering 15 van *Oebele*.

Het zwaard van Floris

Wat kan ik nog over *Floris* schrijven? Een legendarische serie, van de Amerikaans, modern filmende Paul Verhoeven. Met flitsend camerawerk van Ton Buné. Het was de lancering van de internationale loopbaan van filmster Rutger Hauer en ook de altijd wat mysterieus gebleven figuur Sindala sprak tot de verbeelding. Acteur Jos Bergman bleek al bijna net zo ongrijpbaar als zijn gespeelde alter ego. Een televisieserie waaraan ontzettend veel verhalen kleven, die in documentaires en boeken zijn opgetekend. We hadden echter bij Beeld & Geluid maar weinig van de

serie. Een script (mét de nooit helemaal afgeronde 13e aflevering), de bijl van de beul en wat merchandise. Totdat iemand bij Heel Holland Zoekt langskwam met het zwaard van Floris.

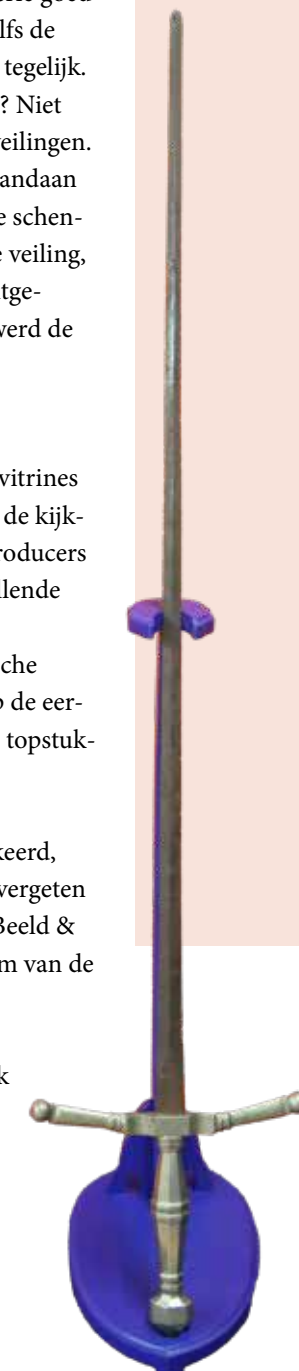
Van Rutger Hauer was bekend dat hij graag schermde en zich ook privé met zwaardvechten bezighield, en dat kwam hem in deze actieserie goed van pas. Op een gegeven moment gaat hij zelfs de soldaten van Gelre te lijf met twee zwaarden tegelijk. Maar wat bleef er van die decorstukken over? Niet veel, er werd het een en ander verkocht via veilingen. En dat is waar de schenker het zwaard ook vandaan heeft. Het verhaal gaat dat het zoontje van de schenker maar bleef bewegen en roepen tijdens de veiling, waardoor dus telkens een hoger bod werd uitgebracht. Voor een niet onaanzienlijk bedrag werd de schenker eigenaar.

Expo van de topstukken

Momenteel staan in de Heel Holland Zoekt-vitrines in het gebouw verschillende voorwerpen uit de kijkcijfertopper *Wie is de Mol?* Via een van de producers kregen we onder andere Molgeld uit verschillende landen waar het programma zich heeft afgespeeld. Ook het Topito-bord en de Mollandsche Pot lichtbak vormen goede aanvullingen. Op de eerste etage onder de grond zijn deze en andere topstukken van de zoekactie gratis te bewonderen.

Fantastisch dat iedereen zolders heeft omgekeerd, kelders heeft doorgespit en zich tussen lang vergeten rommel heeft begeven om daar parels voor Beeld & Geluid te zoeken. Mede namens het hele team van de afdeling Vereeuwigen: grote dank daarvoor.

Blijft er dan niets meer te wensen? Natuurlijk wel! De wegwijzer uit *De Zevensprong*, de originele poppen van *Ti-Ta-Tovenaar* (Grobbebollen, kent u ze nog?), fraaie maquettes... Heeft u zulk materiaal thuis staan? Aarzel niet en neem contact op via aangeboden@beeldengeluid.nl En wie weet staat het straks te pronk in ons museum.

Erwin Voorhaar is mediamanager op de afdeling Vereeuwigen en selecteur voor de objectencollectie bij Beeld & Geluid.

STEMMEN VAN DE TV

Beeld bepaalt voor een groot deel de kwaliteit van een programma of uitzending. Maar ook geluiden, muziek en stemmen bepalen mede het eindresultaat. Benno Roozen sprak met twee vakmensen op dat gebied. Ook te beluisteren als podcast.

door Benno Roozen

Lex van Engelen

Bob van der Houven (69)

Stemacteur, presentator, zanger, musicus, dialoogregisseur en voice-over, al spreekt hij liever van verteller. Zijn stem kent u van *Rail Away*, de NOS en KRO.

Nicolette de la Rambelje

Nicolette de la Rambelje (43)

Voice-over, stemactrice & transformatiecoach. Verbindt mens en verhaal op de radio, socials, tv én in de praktijk, zoals ze het zelf beschrijft. Nicolette is de vaste zenderstem van SBS9.

Waarom ben jij een goede voice-over?

Bob: “Ik vind dat een voice-over niet mag afleiden van de inhoud van het programma. Een voice-over is in mijn optiek onderdeel van de vormgeving van het programma en niet zozeer van de inhoud. Bij *Man bijt Hond* was de stem van Michael Abspoel echt een wezenlijk onderdeel van de inhoud van het programma. Hij maakte het grappig en geestig. Terwijl het bij de meeste programma's, naar mijn mening, het beste is als je achteraf zegt: Oh, was er een voice-over bij? Zodra een stem bepaalde karakteristieken heeft die de aandacht trekken, dan ga je luisteren naar hoe iemand iets zegt in plaats van naar wat hij zegt.”

Nicolette: “Ik denk dat het hem niet per se zit in het stemgeluid, maar

in het écht willen. Dus er zit een stukje passie en wilskracht in. Ik vind het heel erg leuk om verhalen te vertellen, goed te kunnen spreken en mijn stem op verschillende manieren te gebruiken.”

Hoe is het werk veranderd ten opzichte van toen je begon?

Nicolette: “Vroeger, toen ik net begon, en dat geldt voor mijn collega

Bob denk ik net zo, werd je vaak begeleid bij het inspreken. Nog niet iedereen had een eigen thuisstudio. Je werd ergens naartoe gebracht en voelde je bijna een soort ster. Dat was ontzettend leuk. Op locatie inspreken met mensen die je daar live regisseerden, daardoor kon je echt het uiterste uit je kwaliteit als stemacteur halen. Tegenwoordig doe ik 90 procent vanuit mijn eigen studio. Daarvan is ongeveer 10 procent online begeleid, via een inbelsituatie of met een kort gesprekje vooraf. Maar het meeste is gewoon: hier is de tekst, dit is wat we willen, we zien het graag tegemoet. Dat is een wereld van verschil met vroeger.”

Bob: “Wat het meeste opvalt, en dat geldt ook als ik mezelf terug hoor in opnamen van radioprogramma's van 40 jaar geleden: wat gaat dat allemaal traag! De tijd is zoveel nerveuzer en sneller geworden, niet per se prettiger. Ook de uitspraak van het Nederlands is heel erg veranderd. Het was veel vormelijker, veel netter. Sommige mensen die het nu horen zouden zeggen: een beetje bekakt. Terwijl wij vonden het gewoon ABN.”

Wat vind je van de stem van Bob van der Houven?

Nicolette: Ik vind zijn stem heel meditatief. Het leuke is dat ik als kind al veel naar het programma *Rail Away* keek en luisterde, omdat het me zo heerlijk meenam. Het past zo goed bij die treinreizen waar je als kijker in zit.”

Bob: “*Rail Away* is een beetje slow-tv en dat associeer je met een ouder publiek. Maar ik ben erachter gekomen dat het een heel breed publiek is. Ja, ik krijg echt fanmail van jonge mensen. Van mensen die een druk leven hebben en dan niks lekkerder

vinden dan even onderuit te zakken bij *Rail Away*. Er zijn ook mensen met slaapproblemen die zeggen dat een paar afleveringen achter elkaar kijken het beste slaapmiddel voor hen is. En dat vind ik eigenlijk een groot compliment.”

Hoe ga je te werk bij Rail Away?

Bob: “Het fijne is dat ik de beelden zie, dat ik het script natuurlijk al gelezen heb en er misschien een paar dingetjes aan heb veranderd om het nog wat meer naar mezelf toe te trekken. En ik word beïnvloed door de cadans van het beeld, en door de muziek die Hartmut Ewert daarvoor componeert. Maar Hartmut wordt ook heel erg door mij beïnvloed. Die zegt ook altijd: ik componeer om jou heen. Want in de hiërarchie staat de voice-over hoger dan de muziek, de muziek is nog meer dienend.”

Wat zou je nog graag willen inspreken?

Nicolette: “Ik zou heel graag een keer zo'n David Attenborough-achtige natuurdocumentaire inspreken. Dat lijkt me zo gaaf. Met je stem begeleiden hoe de leeuw zijn prooi volgt en dan die spanning opbouwen, geweldig! Dat is echt nog een droom. En ergens wil ik natuurlijk ook een karakter in een animatiefilm inspreken, maar daar ben ik niet beroemd genoeg voor, helaas. Mijn zoontjes kijken heel veel films op Netflix. Daar zitten vaak van die leuke karakters of superhelden in. Dat lijkt me te gek, alleen al voor hun reactie.”

Bob van der Houven in de vintage studio, waar *Rail Away* wordt opgenomen.

Bob: “Ik vind dat Omroep Max erg goed bezig is, die weten toch elke keer weer te scoren met allerlei dingen. Vind ik heel knap. Dus, Jan Slagter: vraag mij voor iets leuks bij Omroep Max.”

Bestaat jullie vak nog over twee jaar?

Nicolette: “Ja. Ik zeg heel stellig ja. Ik ben al benaderd met: ‘Mogen we je stem kopen?’ Daar heb ik drie keer voor achter mijn oren gekrabbeld en uiteindelijk toch ‘nee’ op gezegd. Ik vond het nog veel te vroeg. Daarna kreeg ik juist opdrachten van mensen die zeiden: ‘We hebben het met AI geprobeerd, maar het was echt vreselijk.’ Het punt met AI is dat er geen ziel in zit. Ik weet dat de markt gaat veranderen, maar een stem zonder ziel blijft per definitie gewoon een slecht idee. Daarom denk ik dat ons werk blijft bestaan.”

Bob: “Ik ben al bij bepaalde dingen vervangen door AI. Ik was de telefoonstem bij KPN, en dat is nu een robotstem. Persoonlijk vind ik, als je zo'n groot bedrijf bent als KPN, wil je dan een robot als visitekaartje? Ik vind het een slecht idee.”

Wat weten mensen niet van jullie werk?

Bob: “Sowieso denk ik dat het een zeer onderschat vak is. Ik citeer altijd de kantinejuffrouw van het videocentrum in Hilversum. Ik ben jarenlang televisieomroeper geweest bij de NOS. Dan zat je daar de hele avond en rekende ik een maaltijd af die ik daar kwam halen. Er zat een keer een vrouw achter de kassa die zei: ‘Nou, ik snap niet dat ze jou betalen. Iedereen ken toch praten?’ Toen heb ik mijn meest arrogante opmerking ooit gemaakt. Ik zei: ‘Mevrouw, we hebben allemaal benen. Maar dat wil niet zeggen dat we allemaal kunnen voetballen als Johan Cruyff.’”

Nicolette: “Ik merk dat mensen nieuwsgierig zijn naar de stem achter het geluid. Toen ik dat doorkreeg, leek het me geinig om dat te laten zien op socials. Daar plaats ik video's van hoe ik inspreek. Een soort *Behind the scenes* met de voice-over.”

Nicolette de la Rambelje

Nicolette maakt video's van hoe zij inspreekt, check Instagram: @nicolettedelalala

Beluister het gesprek met Bob van der Houven en Nicolette de la Rambelje als podcast!

Recordermagazine.nl/stemmen

Recorder heeft een nieuwe audio-vormgeving. De tune is gecomponeerd door KH Music, die ook de tunes van NPO1 en RTL Nieuws maakten. 'Onze stem' is Maartje van Weegen.

Yasmine Hamouda

Vanwege het 75-jarig jubileum van de Nederlandse televisie presenteert Beeld & Geluid een bijzondere installatie in het Mediamuseum. Met 75 historische, werkende televisietoestellen, één voor ieder televisiejaar, brengt de installatie de gezamenlijke herinneringen van televisiekijkend Nederland tot leven.

Elk televisietoestel toont beelden uit het betreffende jaar. Zo wandel je letterlijk langs de geschiedenis van de Nederlandse televisie. Tussen de vele fragmenten zijn iconische momenten te zien die generaties Nederlanders samen beleefden, zoals de televisie-uitzending rond de Watersnoodramp in 1953, die uitgroeide tot de eerste gezamenlijke goededoelencampagne op de Nederlandse televisie. Ook de live-uitzending van de maanlanding in 1969 ontbreekt niet, net als de

historische EK-finale van 1988, de introductie van het reality-genre met *Big Brother* in 1999 en de iconische traan van Máxima tijdens het koninklijk huwelijk in 2002. Allemaal bijzondere beelden uit het archief van Beeld & Geluid.

De verzameling televisietoestellen vormt tegelijkertijd een visuele geschiedenis van techniek en design. Van de eerste zwart-wit-ontvangers tot moderne kleurentelevisies: je ziet dat naast de programma's, ook het apparaat voortdurend veranderde.

Yasmine Hamouda

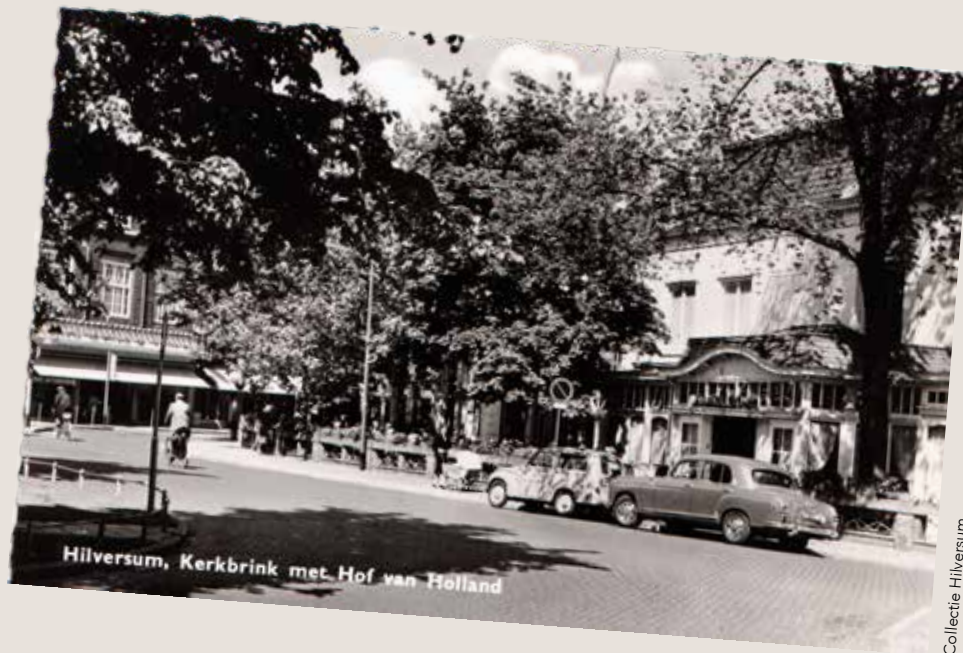
REACTIES & RECTIFICATIES

Abonnee **Rob Maas**, voormalig (*Jeugd*)*Journal*-eindredacteur zingt bij **Shantykoor Het Ruime Sop** uit Bussum. Een enthousiast koor met 50 zangers en een combo van zeven muzikanten. Ze treden zo'n 30 keer per jaar op en repeteren wekelijks op dinsdagavond. En dat gebeurt allemaal in een ontspannen sfeer waar kwaliteit en gezelligheid elkaar versterken. Ter **ondersteuning van de technicus** zoekt Het Ruime Sop iemand die het leuk vindt om de geluidsapparatuur te beheren, te installeren en te bedienen tijdens optredens en repetities. Iets voor een van onze lezers? Neem contact op met Rob Maas via: r.maas34@chello.nl of 06-51496305.

Abonnee **Dick Swaneveld** mailde het volgende: “In het fraaie artikel over *Farce Majeure* mis ik de naam van **Albert Gols**. Hij filmde destijds nagenoeg alle opnamen met de *Farce*-ploeg en deed ook de montage in zijn studio in Naarden. Samen met zijn vrouw (en wat later ook zijn zoon Onno) had hij daar AGO Filmproducties en deed veel camerawerk voor de NCRV. Ere wie ere toekomt...”

Opmerkingen, aanvullingen of een foutje gezien? Laat van u horen via redactie@recordermagazine.nl!

Het instituut televisie bestaat in Nederland dan wel 75 jaar, maar het was er in deze vorm nooit geweest zonder de zeer gevarieerde inbreng van de mensen die televisie uiteindelijk vorm en belangrijker nog: inhoud hebben gegeven.

De verhalen uit de Ouwe Jongens Club

door Albert Bek

Klaas Jan Hindriks
1935

Heinze Bakker
1942 - 2021

Hans Prakke
1949 - 2025

Kees van Langeraad
1928 - 2025

De verhalen die we in dit kader hebben verzameld, stammen uit de zogeheten Ouwe Jongens Club (OJC); een bont gezelschap dat bestaat uit programmamakers die de begintijd en de naweeën daarvan deels nog hebben meegemaakt. Veel van hen startten bij radio en kozen later voor televisiewerk.

De OJC kwam al in de jaren 50 bij elkaar in het toenmalige Hof van Holland in Hilversum. Het samenzijn werd geboren uit de noodzaak om onderlinge afspraken te maken over de live-uitzending van de kroning (in 1953) van de Britse Elizabeth de Tweede. Deze Ouwe Jongens Club (sorry geen m/v) bestaat nog steeds en kent ook nieuwe aanwas van gepensioneerde omroepmedewerkers. Van cameraman tot rtv-verslaggever, van regisseur tot floornager en van presentator tot technicus.

Het was de begintijd waarin nog veel geïmproviseerd werd, zowel op de inhoud alsook met de techniek. Dat lees je ook terug in de verhalen. Het ging toentertijd nog niet met die handige tie-wraps maar met stukjes leukoplast of isolatieband. En om redactie-neel – zonder Word en autocorrectie – toch

alles foutloos en leesbaar op te tekenen in script of draaiboek hanteerden we kilometers correctielint op de Remington en zelfs hier en daar nog met pen en papier in blokletters met een carbonnetje ertussen voor de kopietjes. Bij de vaker voorkomende storingsen op tv werd bijvoorbeeld een speciaal voor de gelegenheid getekend bordje getoond met een grappige cartoon door mensen als chef presentatie van de AVRO, Flip van der Schalie.

Genoeg verhalen voorhanden dus. Ze zijn verzameld in de periode dat de OJC-ers door de coronamaatregelen (2020-2022) niet naar hun tweemaandelijks lunchafpraak konden en ze op verzoek hun herinneringen aan 'het vak' hebben opgetekend. Ze staan gepubliceerd op onze website als bijdrage aan het vastleggen van de persoonlijke verhalen, de sprekende geschiedenis (*oral history*), van de omroep. En zoals we ze via *Recorder* ook in podcastvorm uitbrengen. Voordeel: je kunt ze in eigen tijd en tempo lezen of beluisteren.

Lees de OJC-verhalen
op Recordermagazine.nl

Alle Recorder Podcasts
vind je op Spotify

HERMAN 'T HOEN (1935-2026)

*Dat wij u horen, dat wij U leven.
Mensen voor mensen, alles voor allen.
Dat wij volbrengen uw woord, onze vrede.*

- Huub Oosterhuis

Herman 't Hoen, voormalig penningmeester van Stichting Omroephistorie, is op 26 augustus 2026 overleden op 90-jarige leeftijd. Herman is 40 jaar lang penningmeester geweest en deed ook lange tijd daarvan de abonnenentenadministratie van kwartaalblad *Aether* en opvolger *Recorder*. In mei 2026 moest hij vanwege een verslechterende gezondheid deze taak neerleggen.

Herman 't Hoen kwam uit Den Haag en in zijn werkzame leven was hij registeraccountant. Voor een baan bij de Gemeente Hilversum verhuisde hij naar 't Gooi. Hij raakte via de Protestantse gemeenschap bevriend met radiotechnicus Cor Doesburg (1932-2025) die weer betrokken was bij het Omroepmuseum dat in die jaren gerund werd door vrijwilligers en (oud-)omroepmedewerkers. Cor vroeg Herman de administratie te doen voor het museum. Bij het Omroepmuseum hoorde ook een vriendenstichting die sinds 1986 kwartaalblad *Aether* uitgaf. Herman werd penningmeester van deze stichting. In aanloop naar de fusie van het Omroepmuseum en diverse archieven tot het huidige Beeld & Geluid, raakte het tijdschrift zogezegd los. De vriendenstichting werd Stichting Omroephistorie. In 2024 verbond Beeld & Geluid zich weer aan het tijdschrift en fuseerden we met *VGOMedia Magazine* tot het huidige *Recorder*. In alle veranderingen en moeilijke momenten bleef Herman de constante factor. Hij was de nog laatste levende betrokkene van het eerste uur en daarmee ook het geheugen van de stichting en het tijdschrift.

Met een korte onderbreking, deed Herman naast het penningmeesterschap ook de ledenadministratie en onderhield de contacten met de abonnees. Hij heeft het penningmeesterschap van de Stichting Omroephistorie en de ledenadministratie van *Recorder* eerder dit jaar met veel zorg overgedragen.

Hij liet de stichting keurig achter en zijn taak is inmiddels overgenomen door Josbert van Rooijen.

Herman is tevens een indrukwekkende 71 jaar actief geweest voor de Protestantse Kerk, waarvan, in meerdere functies, 55 jaar voor de Protestantse gemeente Hilversum. In 2013 ontving hij daar een onderscheiding voor, hij was Drager van het insigne in diamant van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer. Herman is ook bijgeschreven in het Gulden Boek van de gemeente Hilversum en Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

Het werk voor de kerk lag hem veel nader aan het hart dan het werk voor de Stichting Omroephistorie. Dat Herman zich, zonder dat hij zelf een directe band had met de omroep, zo lang voor ons heeft ingezet, betekent dus veel. We zijn dankbaar dat hij op het pad van de stichting en tijdschrift is gekomen.

Herman is op 2 september herdacht met een viering in de Bethlehemkerk in Hilversum, een van de Protestantse kerken waar hij tot op het laatst als Hoofd van het Kerkelijk Bureau verantwoordelijkheid voor nam. Op het naastgelegen kantoor van het Kerkelijk Bureau hebben we met de redactie en bestuur vaak mogen vergaderen en werd ook het archief van de Stichting Omroephistorie opgeslagen.

Het bestuur van de Stichting Omroephistorie, de redactie van *Recorder* wensden Trudy, de kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen veel sterkte met dit verlies. We gedenken Herman met veel waardering voor zijn lange staat van dienst, zijn zorgzaamheid en zijn inzet voor de gemeenschap.

Joop Daalmeijer, voorzitter Stichting Omroephistorie
Liselotte Doeswijk, eindredacteur *Recorder*

Beeld & Geluid

Marjan Berk (93)

Na de toneelschool begon ze haar carrière bij cabaretgroep Lurelei, maar al gauw kwam ze ook op tv. Zo presenteerde ze in de jaren 60 *Monitor*. Ze was ook te zien in programma's en series zoals *Oebele*, *Pommetje Horlepiep*, *Klaverweide* en *De Fabriek*, en ze was jurylid in *Klassewerk*. Verder speelde ze in films, musicals en theaterstukken. Behalve actrice was ze ook schrijfster. Ze maakte tal van columns, romans en verhalen, en schreef voor radio en tv. Zo schreef ze scenario's voor de serie *Vrouwenvleugel* (RTL), waarin ze ook een rol had als mevrouw Piep.

Red.

Karel van Bijlevelt (82)

Karel begon in 1968 als geluidstechnicus bij de NTS. Hij was zowel achter de geluidstafel te vinden, als op de vloer in studio's en op locaties door het land heen. Zijn technische achtergrond kwam veelvuldig van pas om uiteenlopende technische problemen tijdens het werk op te lossen. Hij kon vrijwel alles repareren en was naast zijn werk actief met autotechniek. Dat werd ook door collega's zeer gewaardeerd, hij hielp velen met de aan- en verkoop van hun auto. Karel was een bescheiden man die niet graag op de voorgrond trad. Dat blijkt onder meer ook uit groepsfoto's van productieteams: hij stond altijd ergens achteraan.

Arnoud van Bijlevelt (zoon van)

Borger Breeveld (82)

Opgeleid tot regisseur-producer aan de Nederlandse Filmacademie, speelde hij de hoofdrol in de film *Wan Pipel* van Pim de la Parra. Maar Borger Breeveld was meer dan alleen acteur. Samen met Pim de la Parra en regisseur Arie Verkuyl richtte hij Film Instituut Paramaribo op. Ook was hij secretaris van de Surinaamse Film Academie en mediamanager van de Surinaamse Televisie Stichting, waarvoor hij ook programma's maakte.

Red.

Reinier van Brummelen (65)

Nederlands cameraman, editor, ontwerper van visual effects en regisseur. Zijn beelden kenmerken zich door vormexperimenten en onverwachte combinaties van beeld en geluid. Pionier in Nederland op het gebied van artistiek geïnspireerde visual effects.

Deed vaak cameravoering voor de Nederlandse producties van regisseur Peter Greenaway en van producent Kees Kasander.

Hans Beerekamp

Peter Faber (82)

In 1970 richtte Faber samen met anderen Het Werktheater op, een collectief dat veel improviseerde en optrad in onder meer gevangenissen en buurthuizen. Hij werkte ook voor televisie en speelde in films, van *Keetje Tippel* en *Max Havelaar* tot *Soldaat van Oranje*, *Schatjes*. In de jaren 80 en 90 zat hij onder meer in het panel van tv-programma *Daar zeg je zowat* (NCRV) en had hij rollen in de series *Prettig Geregeld* (NCRV), *Baantjer* (RTL4), *Flodder* (Veronica) en *Onderweg naar Morgen* (TROS/Veronica). Faber kreeg tweemaal een Louis d'Or, in 1975 voor *Avondrood* en in 1991 voor *Het koekoeksnest*.

Red.

Tanja Koen (100)

De eerste NCRV-omroepster was lange tijd het gezicht van de NCRV, ze presenteerde vele programma's. NCRV-directievoorzitter Arie Koornneef: "Met het overlijden van Tanja Koen nemen we afscheid van een van de laatste vertegenwoordigers van de generatie die de Nederlandse televisie heeft helpen opbouwen." Koen was lid van de 'Gouden Meiden', een vriendschapsclub van vrouwen in de media, opgericht door KRO-omroepster Karin Kraaykamp.

Red.

Beeld & Geluid

Hans Leideritz (74)

Beeldtechnicus Hans Leideritz werkte enige tijd op de grafische afdeling en in de experimentele televisiestudio die het NOB had gebouwd in de Peperbus. Toen die studio opgeheven werd, kwam Hans in dienst van de afdeling beeldtechniek, waar hij vele jaren heeft gewerkt.

Hylke Beerstra

Kees Noort (80)

Op dinsdag 7 juli 2026 overleed ir. Kees Noort. De ingenieur Elektrotechniek kwam in 1971 in dienst van de NOS en werd daar chef ontwerp van de Divisie Materiële Faciliteiten. De afdeling Metingen en

Beproevingen werd onder zijn leiding een afdeling, die voor de omroep zeer waardevol was en respect afdwong bij het bedrijfsleven. Later kwam hij in dienst van de NPO om de techniek bij de publieke omroep een meer professionele vorm te geven en te zorgen voor de intrede van de digitale technieken. Hij was een inspirerend persoon, waar meerdere collega's veel steun aan hebben gehad. Kees ging in 2011 met pensioen.

Hylke Beerstra

Alice Oppenheim (86)

Oud-televisieomroepster en journalist Alice Oppenheim is 1 augustus overleden. Dat heeft haar dochter, documentairemaker en regisseur Heleen Minderaa, bekendgemaakt. Oppenheim begon haar omroeploopbaan bij de AVRO, waar zij zowel op televisie als op de radio werkte. Ze presenteerde onder meer *Jumbo-Set* en *Slag bij Nieuwspoort*. Later was ze journalist bij Elsevier en werkte ze mee aan programma's als *Met het Oog op Morgen*, *Kernpunt* en *Vinger aan de Pols*. Ook schreef ze voor onder meer *De Groene Amsterdammer* en *HP/De Tijd*. Minderaa omschrijft haar moeder als een vrijgevochten en creatieve vrouw die haar lezers leerde dat niets volledig zwart-wit is. "Ze heeft voor mij en voor zoveel van mijn vrouwelijke generatiegenoten de weg vrijgemaakt om het werk te kunnen kiezen dat we wilden doen", schrijft zij.

Spreekbuis.nl

Beeld & Geluid

Wim van der Putten (74)

Hij was een van de bekendste radiostemmen van Nederland, werkte als radiodiskjockey en voice-over bij de TROS en was later actief als journalist, mediatrainer en adviseur voor radio- en televisiezenders. Zijn stem was jarenlang te horen in onder meer *Postcode Loterij*, *Miljoenenjacht* en *Lingo*. Achter de schermen begeleidde hij generaties radiopresentatoren, nieuwslezers en mediamakers als radiocoach.

Beeld & Geluid

Juliette Wagenaar (71)

Op vrijdag 31 juli 2026 overleed voormalig projectbegeleider Juliette Wagenaar. Zij werkte onder meer

voor NOB-DutchView en NEP. Ze stond bekend als zorgvuldig, sympathiek en behulpzaam in haar werk. In 2016 kreeg zij de Media Diamant uitgereikt voor haar werk achter de schermen bij vele televisieproducties.

Hylke Beerstra

Adriaan van 't Wout (92)

Op 31 juli overleed Adriaan van 't Wout op 92-jarige leeftijd. Hij schreef vanaf 2003 ruim 50 artikelen voor *Aether* (voorganger van *Recorder*). Het grootste deel daarvan stond in verband met het orkest waaraan hij van 1962 tot 1994 als altviolist was verbonden: het Radio Filharmonisch Orkest (RFO). Van 't Wout had een zeer sterke band met het orkest, die niet ophield te bestaan toen hij er geen deel meer van uitmaakte. Hij was vele jaren lid van vertegenwoordigende organen en had een grote kennis van de geschiedenis van 'zijn' orkest. Als voorzitter van het Historisch Genootschap van het RFO droeg hij tot op hoge leeftijd bij aan het vastleggen en bewaren van de geschiedenis en de artistieke erfenis van het RFO. Zo stelde hij voor het boek *Lekker gespeeld* (over het RFO in de periode 1945-1997) de bijlage samen met de orkestbezettingen in de loop van die jaren: een zeer bewerkelijke klus. Ook verwerkte hij veel van zijn kennis in 'interne publicaties' over zijn RFO, zoals die over de chef-dirigenten van dit orkest, en werkte hij mee aan tal van jubileumboeken zoals *Ode aan de Heuvellaan* (2018). Adriaan van 't Wout was Ridder in de orde van Oranje-Nassau.

Jan Jaap Kassies

UIT DE ETHER

Hans Beerekamp hield sinds begin jaren 80 een rubriek bij met korte necrologieën van personen uit de internationale filmwereld; sinds enkele jaren online te raadplegen als Hetschimmenrijk.nl. Voor de stichting Nipkow verzamelde hij ook de namen van overleden Nederlandse radio- en televisiemedewerkers. Tot voor kort werden die gegevens niet gepubliceerd, maar vanaf nu wel op [Recordermagazine.nl](https://www.recordermagazine.nl)

een lief gebaar zo voor elkaar

**Nodig een
onbekende uit**
voor een etentje.

**Bel een vriend
of familielid**
die je al lange tijd
niet hebt gesproken.

**Maak
een praatje**
met iemand
die alleen is.

**Bedank de
buschauffeur**
na je rit.

**Help iemand
met het tillen**
van boodschappen.

**Speel een
spelletje**
met iemand in het
verzorgingstehuis.

Wil je ook iets liefs doen?

Kook voor een onbekende buur, help iemand met de boodschappen of bedank je postbezorger. Juist die kleine momenten van aandacht zorgen voor echte verbinding en geven meer betekenis aan ons dagelijks leven.

Vind jouw lieve gebaar op: kro-ncrv.nl/liefgebaar

maak morgen mee
kro ncrv

